

**O'ZBEKISTAN RESPUBLIKASI JOQARI HA'M WORTA ARNAWLI
BILIMLENDIRIW MINISTRILIGI**

INNOVACION PEDAGOGIKALI'Q TEXNOLOGIYALAR WORAYI'

**KEYS-STADI WOQI'TI'WDI'N
PEDAGOGIKALI'Q
TEXNOLOGIYALARI' TOPLAMI'**

NO'KIS -2015

**Du`ziwshiler: Pirniyazova N.V., Shokanova Sh.I..** Keys-stady woqi`ti`wdi`n` pedagogikali`q texnologiyalari` toplami. Metodikali`q qollanba / Seriya “Worta arnawli`, ka`sip-wo`ner bilimi tarawi`nda innovacion texnologiyalar”. – N.: QMU, 2015.-135 bet.

QMU Ilimiy Kenesi`ni`n` 2015 ji`l 23 aprel 5-sanli` qarari` menen baspag`a usi`ni`s yetildi.

Ideya avtori`: ekonomika ilimleri` doktori`, professor B.YU. Xodiyev

Bas redaktor:

Filologiya ilimleri doktori`, professor Worazi`mbetov K.K.

Usi` qollanba worta arnawli`, ka`sip-wo`ner bilimi tarmaqlari`nda keys-stady woqi`ti`w texnologiyasi` boyi`nsha metodikali`q qollanba. Qollanbada worta arnawli`, ka`sip-wo`ner bilimi tarmaqlarinda keys-stadi woqi`ti`w texnologiyasi`nan mi`sallar keltirilgen.

Qollanba worta arnawli`, ka`sip-wo`ner bilimi tarmaqlari woqi`ti`wshi`lari ha`mde pedagog kadrlar qa`niygeligin asi`ri`w ha`m qayta tayarlaw tarawi` ti`nlawshilari` ushi`n arnalg`an.

MAZMUNI'	BET
So`z basi'	5
Bo`lim. Keys-stadi woqi`ti`w texnologiyasi`na kiriw	6
Keys-stadi texnologiyasi`na kiriw	8
Keys-stadi tipologiyasi`	8
Keys-stadige tiyka`rlang`an woqi`w sabag`ini`n texnologik siz`i`lmasi`	10
Bo`lim. Trening qatnashishi`lari ta`repi`nen islep shi`g`ilg`an keys-stadi woqi`ti`w texnologiyalari`	13
“Jolawshilarg`a xizmet ko`rsetiw ma`deniyati`” pa`ninen “Bilet kassalari` jumislari`n sho`lkemlesti`ri`w. Wolardi`n jumi`si`n avtomatlasti`ri`w ” temasi` boyi`nsha keys-stadi. <i>Shokanova Sh.I., No`kis temir jollari` transporti` ka`sip-wo`ner kolledji, “Arnawli` pa`nler” kafedrası`</i>	14
“Shanaraq psixologiyasi`” pa`ninen “Aji`rasi`w sebepleri ha`m aqi`betleri`” temasi` boyi`nsha keys-stadi. <i>Turdi`muratova A., No`kis pedagogika kolledji, “Pedagogika-psixologiya ” kafedrası`</i>	36
“Isbilermenlik ha`m biznes tiykarlari`” pa`ninen “Wo`zin-wo`zi ba`nt yeti`w” temasi` boyi`nsha keys-stadi. <i>Nurgalieva M., No`kis medici`na kolledji, “Ja`miyetlik pa`nler ” kafedrası`</i>	44
“Inglis tili” pa`ninen “Youth problems ” temasi` boyi`nsha keys-stadi. <i>Baymag`ambetova Z.M., 4-sanli` Shimbay akademiya`li`q liceyi, ”Shet tiller” kafedrası`.</i>	52
“Ish joylari`ni kompyuterlashtirish” fanidan “İnternet tarmog`idan foydalanishning afzalliklari va kamchiliklari” mavzusi buyicha keys-stadi. <i>Ayimbetova N., Qorauzak iqtisodiyet va maishiy xizmat kasb-xunar kollej</i>	61
“Tarbiya saati`” pa`ninen “Yerte turmis quri`wdi`n` unamsi`z aqi`betleri`” temasi` boyi`nsha keys-stadi. <i>Kamalova V.A., Nokis agroekonomika ka`sip-wo`ner kolledji, “Informatika ha`m EEM ” kafedrası`</i>	77

“Tarbiya saati” pa`ninen “Jas auladlar tarbiyasi`nda milliy kadriyatlarimiz, urp–a`detleri`mi`zdi` si`ndi`ri`w” temasi` boyi`nsha keys-stadi.</p> <p><i>Ubbiniyazova Z., No`kis melioraci`ya ha`m suw hojali`g`i ka`sip-wo`ner kolledji</i>	86
“Ingliz tili” fanidan “Ingliz tilidan wo`quvchilar nutq mahoratining pastligi” mavzusi buyicha keys-stadi.</p> <p><i>Eschanov U., Beruniy “Tinchlik” qurilish va kommunal xo`jalig kasb-xunar kolleji</i>	93
”Moliya” fanidan “Moliyaviy nazorat shakllari” mavzusi buyicha keys-stadi. <i>Sultanova F.Tortkul bank kolledji</i>	101
“Ruwxliyli`q ha`m ag`arti`wshi`li`q sabag`i`” pa`ninen “Ma`newiyi qa`wi`pler ha`m olarg`a qarsi` ideyali`q guresi`w” temasi` boyi`nsha keys-stadi.</p> <p><i>Dosanova K., No`kis ekonomikali`q ka`sip-wo`ner kolledji</i>	116
“Ana tili ha`m a`debiyati`” pa`ninen“So`z shaqaplari`ni`n stillik qollani`li`wi`”temasi` boyi`nsha keys-stadi. <i>Qalekeeva Z., Qutanko`l agro-ekonimika ka`sip-woner kolledji</i>	124

SO'Z BASI'

Bugi'n ma'mleketimizde ba'rka'mal awla'dti ta'rbiyalaw, wo'sip kiyati'rg'an perzentlerimi'zdi' zamanagoy texnologiyalardan paydalang'an halda bilim beriw bari'si'nda ulken na'tiyjelerge yerisip kelmekte.

G'a'rezsizlik jillari'nda Prezidenti'mi'z Islam Karimov usi'ni'si' menen ma'mleketi'mi'z bilim tarawi'nda a'melge asi'ri'li'p ati'rg'an ila'jlar wo'zini'n' jarqi'n na'tiyjeleri'n berdi. Soni'n' menen birge, yerten'gi ku'nimi'zdi' ja'nede jetilistiriwge bekkem tiyka'r jarati'w, biz baslag'an ulli' jumi'slardi' dawam yettiriwge qurbi'-qudi'reti' jetetug'i'n, hesh kimnen kem bolmasthan wo'mirge ki'rip kiyati'rg'an jetisken ha'm ba'rka'mal, yerki'n pikirleytug'in jan'a a'wladi' jetistiriw, bugi'n yerkin pikirleytug'in, an'li' jasaytug'i'n, siyasiy, huquqli' ha'm ma'na'viyatli' sanasi' wo'sip barati'rg'an, wo'z keleshegi'n, ki'm ushi'n ha'm ne ushi'n miynet qi'li'p ati'rg'ani'n wo'zine ani'q tusinetug'i'n ba'rka'mal awladi' ta'rbiyalawdi' da'wir talap yetedi'.

Bilim protsessleri'n zamanagoylesti'ri'w, dunya talablari'na ma's qa'niygelerdi' tayarlaw, bilim beri'w protsessi'nde bilim ali'wshi'ni' wo'z arti'na yerti'w ushi'n woqi'ti'wshi'g'a qanday ja'rdem beri'w kerek?

Bul haqqi'nda Wo'zbekstan Respublikasi' Prezidenti'ni'n' 2012 ji'l 28 maydag'i' "Qaniygeli pedagog kadrlar tayarlaw ha'mde worta arnawli', ka'sip-wo'ner bilim tarawlari'n usi'nday kadrlar menen ta'miyi'nlew da'sturin ja'nede jetiilisti'ri'wge bag'darlang'an is-ila'jlar haqqi'nda "gi 1761 sanli' qarari' qabi'l qi'li'ndi, wonda akademik liceyler ha'm ka'sip-wo'ner kolledjleri pedagog kadrlari'n zamanagoy axborot-kommunikaci'ya uskeneleri'n qollani'w tiykari'nda i'lg'ar pedagogik texnologiyalardi' iyelewlari' ushi'n tiyisli sharayatlar jarati'w, wolarda interaktiv bilim usi'llarin woqi'w processine yen'giziw boyi'nsha toplang'an, i'lg'ar ta'jiriybelerdi' qollani'wdi' ta'miyinlew maqsetinde " Worta arnawli', ka'sip-wo'ner bilim tarawlari' pedagog kadrlari ushi'n bilim protsessine i'lg'ar pedagogik ha'm axborot kommunikaciya texnologiyalari'n en'gi'zi'w" temasi'nda 2012 jil oktyabr-dekabr ha'm 2013 jil iyul-avgust aylarinda seminar-treningler sho'lkemlesti'ri'ldi'.

Toplamdag'i' keys-stadi woqi'ti'w texnologiyalari' yen' joqari' da'rejede dep aytalmaymi'z, sebebi woqi'ti'wshi'lar keys-stadi woqi'ti'w texnologiyalari'n jarati'w boyi'nsha yen'da'slepki qa'demleri'n taslamaqta.

Kitap yeki bo'limnen iba'rat bolip, birinshi bo'lim keys-stadi woqi'ti'w texnologiyasi' haqqi'nda uli'wma tusiniklerdi' wo'z ishine alsa, yekinshi bo'lim trening qatnasshilari' ta'repinen islep shig'ilg'an, woqi'w sabaqlari'nda keys-stadi woqi'ti'w texnologiyalari' berilgen.

Usi metodikali'q qollanbada seminar treningler na'tiyjesi si'pati'nda, zamanagoy woqi'ti'w uskeneleri'ni'n' keys-stadi woqi'ti'w texnologiyalari'nan yen' jaqsi' islenbeler ko'rsetildi'. Usi' qollanba keys-stadi woqi'ti'w ta'jiriybesi'n a'meliy ta'repten wo'zlesti'ri'wdi' maqset qilg'anlar ushi'n tiyka'rg'i' metodikali'q ko'rsetpe yesaplanadi'.

I-BO`LIM. KEYS-STADY WOQI`TI`W TEXNOLOGIYASI`NA KIRISIW

1.1. Keys: uli`wma tusinik

1.2. Keys-stadi tipologiyasi`.

1.3. Keys-stadige tiyka`rlang`an woqi`w sabag`inin` texnologik si`zi`lmasi`.

1.1. Keys:uli`wma tusinik

Keys-stadi (inglizshe case –waziyat, jag`day, studi-uyreni`w). Keys-stadige berilgen ha`m bilim ali`wshi`lardi` mashqalani` ta`riyplew ha`mde woni`n` maqsetke muwapi`q ta`rizde sheshim variantlari`n izlewge jo`neltiretug`i`n ani`q real ya bolmasa arnawli` jarati`lg`an waziyattin mashqalali` –waziyatli` analiz yetiliwi`ne tiyka`rlanatug`i`n woqi`ti`w usi`li`.

Keys-stadi – woqi`ti`w, axborotlar, kommunikaci`ya ha`m basqari`wdi`n` qoyi`lg`an bilim maqseti`n a`melge asi`ri`w ha`m keys-stadige berilgen a`meliy mashqalali` – waziyatti` sheshi`w processi`nde prognoz qi`li`natug`i`n woqi`w na`tiyjeleri`ne ani`q jetisi`wdi` uskeneli turde ta`miyinleytug`i`n bir ta`rtipke kelti`ri`lgen optimal usi`llari` ha`m uskeneleri` toplami`nan iba`rat bolg`an woqi`ti`w texnologiyasi`.

1.2. Keys tipologiyasi`

Tipologik belgileri`	Keys-stadi tu`ri
Tiykarg`i` istochnikleri`	1. Daladag`i` 2. Kabinetdegi`
Syujet barlig`i`	1. Syujetli 2. Syujetsiz
Ko`lemi`	1. Qisqa 2. Wortasha mug`dardag`i` 3. Ulken (uzi`n)
Woqi`w tapsi`rmasi`n beri`w usi`li`	1. Sawalli` 2. Keys-stadi tapsi`rma
Didaktik maqsetleri`	1. Mashqala, sheshi`m ya bolmasa koncepciyani` beri`w 2. Treningli, woqi`w predmeti` boyi`nsha qa`niyge ha`m ko`nikpeler artti`ri`wg`a mo`ljellengen. 3. Analiz ha`m baxalawg`a uyreti`wshi`. 4. Mashqalani` aji`rati`w ha`m sheshi`w, basqari`wshi`li`q qararlari`n qabi`l yeti`wge uyreti`wshi`. 5. Waziyat subyekti` rawaji`ni`n` jan`a strategiyalari` ha`m jollari`, jan`asha baxalaw usillari` ha`m usi`g`an usag`anlardi` islep shig`iwg`a marapatlawshi`.
Hujjetlesti`ri`w usi`li`	1. Baspa 2. Elektron 3. Video-Keys-stadi 4. Awdio-Keys-stadi

5. Multimedia-Keys-stadi

1.3.Keys-stadige tiykarlang'an woqi'w sabag'i'ni'n` texnologik si'zi'lmasi`

1-variant (keys-stadi sorawli`)

Keys penen islewge 1 woqi'w sabag'I aji`rati`lg`an.Keys kishkene ya bolmasa wortasha wo`lshemli.

Bilimlerdi` aktivlesti`ri`w (blic-soraw, woylan-jupli`qqa bo`linin`
-pikir almasi`n`, aukci`on)



Keys-stadige kiriw



Keys-stadi menen tani`sti`ri`w



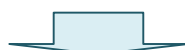
Keys-stadi menen jeke ta`rtipte islewdi` sho`lkemlesti`ri`w
(woqi'w tapsi`rmasi`n tarqati`w, ko`rsetpe beri`w)



Keys-stadiydi` ja`maat tu`rde sheshi`w (muno`zara-woni`n`
duziliwi` keys aqi`ri`nda keltirilgen sorawlar menen belgilenedi`,
- mashqalali` waziyatti` analiz qi`li`w ha`m sheshi`w, bunday
a`meliy jag`daydag`i` aktivlik boyi`nsha usi`ni`slardi` islep
shig`I`wg`a qarati`lg`an)



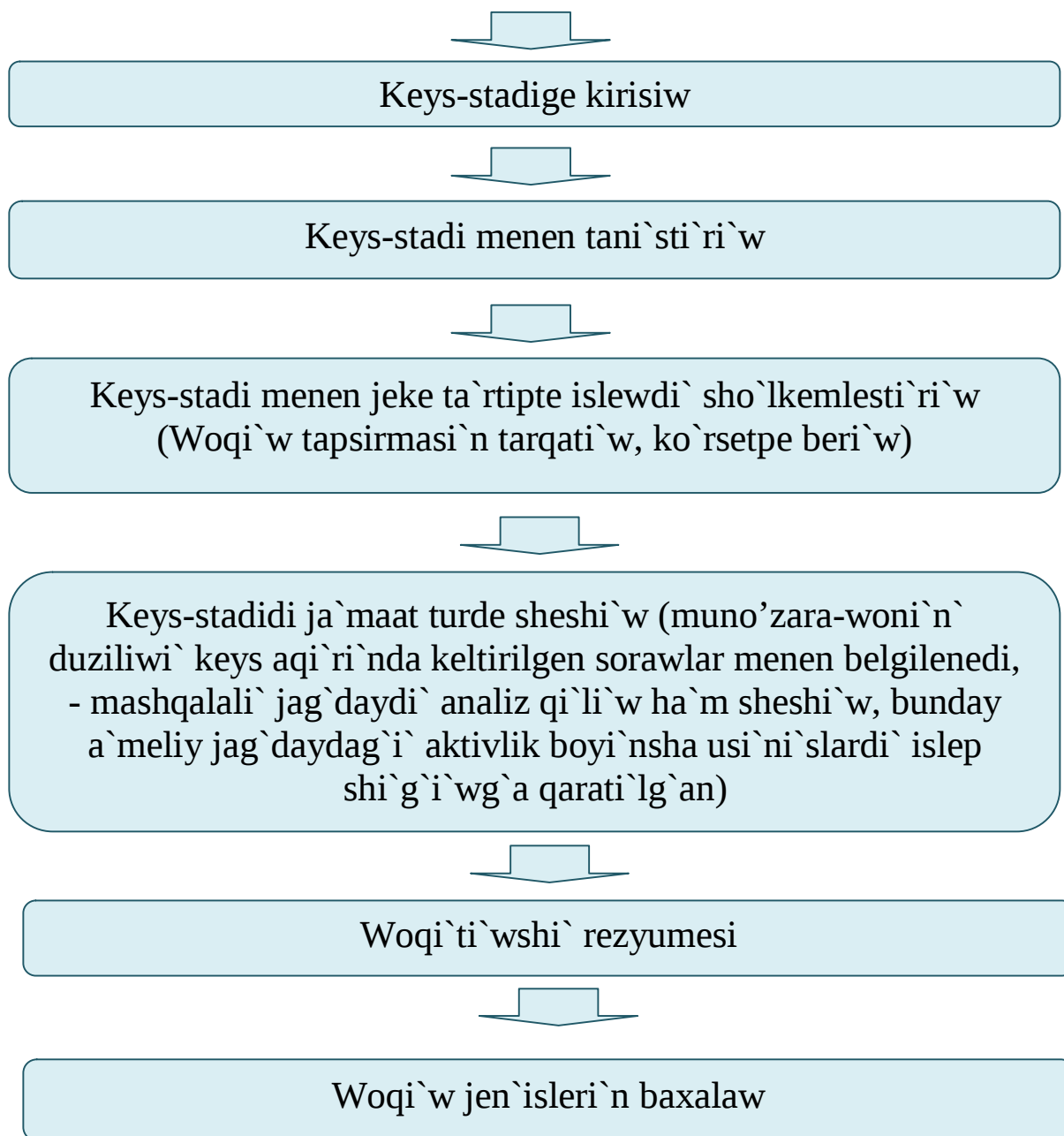
Woqi'ti`wshi` rezyumesi



Woqi`wshi`lardi`n` woqi'w jen`isleri`n baxalaw

2-variant (keys-stadi sorawli`)

Keys penen islewge woqi`w sabag`I aji`rati`lg`an. Keys wo`lshemli wonsha ulken yemes



3-variant (keys-stadi –tapsi`rma)
Keys-stadi menen islewge woqi`w sabag`i aji`rati`lg`an. Keys-stadi wortasha wo`lshemli.

Bilimlerdi` aktivlesti`ri`w (blic-soraw, woylan-jupli`qqa bo`lini`n` - pi`ki`r almasi`n`, aukcion)



Keys-stadige kirisiw



Keys-stadi menen tani`sti`ri`w



Keysti ki`shi` toparlarda sheshi`w (woqi`w tapsi`rmani` wori`nlaw, topar jumi`si` na`tiyjeleri`n prezentaciya`g`a tayarlaw)



Prezentaciya



Mashqalali` jag`daydi` berilgen sheshi`m variantlari`n ja`maatli` turde tali`qlaw



Topar jumi`si`n wo`z-ara bahalaw



Woqi`ti`wshi` rezyumesi



Woqi`wshi`lardi`n` woqi`w jen`islerin bahalaw

II-bo`lim. Trening qatnashi`wshi`lari` ta`repinen islep shi`g`i`lg`an keys-stadi woqi`ti`w texnologiyalari`.



“Jolawshi`larg`a xizmet ko`rseti`w ma`deniyati`” pa`ninen “Bilet kassalari` jumislari`n sho`lkemlesti`ri`w. Wolardi`n jumi`slari`n avtomatlasti`ri`w” temasi` boyi`nsha keys-stadi.
Shokanova Sh. , No`kis temi`r jollari` ka`sip-wo`ner kolledj, “Arnawli` pa`nler” kafedrasi`

I. PEDAGOGIK ANNOTACIYA

Woqi`w predmeti`: Jolawshi`larg`a xizmet ko`rseti`w ma`deniyati`.

Temani`n ati`: Bilet kassalari` jumislari`n sho`lkemlesti`ri`w. Wolardi`n jumislari`n avtomatlasti`ri`w

Keys-stadini`n` tiykarg`I maqseti`:

Temir jol transporti` Jolawshi`lardi`n real wo`mirlik jag`day menen ushrasi`wi`n analizlew. “Bilet kassalari` jumislari`n analizi ha`m Jolawshi`larg`a servis xizmet da`rejesi`n ko`teri`w boyi`nsha sharalari`”keys-stadi “Jolawshi`lardi` tasi`w boyi`nsha stanciya jumi`slari`n sho`lkemlesti`ri`w” bo`limi haqqi`nda bilimlardi bekkemlewge qarati`lg`an, “Bilet kassalari` jumi`si`n sho`lkemlesti`ri`w. Wolardi`n jumi`si`n avtomatlasti`ri`w” temasi` boyi`nsha bilimlardi` terenlesti`ri`w ha`mde mashqalali` jag`daylardi` analizlew ha`m sheshi`w uqi`plari`n ha`m wo`z pikirleri`n du`zi`w.

Woqi`w jumi`si`nan kutiletug`i`n na`tiyjeler: temir jol transporti`ni`n rawajlani`wi`n zamanagoy koncepciyasi`n tali`qlap beri`w; keleshek ka`sip da`rejesinde optimal sheshi`mlardi` qabi`llaw ushi`n algan bilimlerden paydalani`wdi` woqi`wshi`larga uyreti`w, mashqalani` ani`qlap, woni`n` ha`r qi`yli` sheshimlari`n tabi`w.

Usi keys-stadidi na`tiyjeli a`melge asi`ri`w ushi`n aldi`nnan woqi`wshi`lar to`mendegi` bilim ha`m ko`nikpelerge iye boli`wlari` za`rur:

Woqi`wshi` biliw kerek: avtomatlasti`ri`w, mexanikalasti`ri`w, kompyuterlesti`ri`w, texnologik xarakteristika, poezd, sostav, dispetcher, qatti` dawsli` yeskerti`wshi` uskene, peregon, Jolawshi` toqtati`li`wshi` punkt, stanciya, platforma .

**Woqi`wshi` a`melge asi`ri`w kerek:** temani` g`arezsiz u`yrenedi`; mashqalani`n`tiykari`n ani`qlaydi`; usinislari`n ilgeri` su`redi`, mag`li`wmatlardi` kritikali` ko`rip shig`i`p , g`arezsiz sheshi`m qabi`l qi`li`wdi` uyrenedi`; wo`zini`n pikirine iye boli`p, logikali`q sheshimge keledi`; mag`li`wmatlard`i` sali`stiradi`, analiz qi`ladi` ha`m uli`wmalasti`radi`.

Woqi`wshi` iye boli`w tiyis: kommunikativ ko`nikpelerge, prezentaciya ko`nikpelerge, birgelikte islesi`w ko`nikpelerge, mashqalali` jag`daylardi` analiz qi`li`w ko`nikpelerge.

Magli`wmat al`iw a`debiyatlar di`zi`mi`:

1. Справочник молодого проводника пассажирских вагонов. В.П.Скоробогатов, М.: «Высшая школа», 1984.

2. Автоматизация и компьютеризация систем управления на железнодорожном транспорте. Х.Шадиметов, Ташкент-2007.

3. Сервис на транспорте. Л.Иванков, 2005.

4. Temir yo'l transportida harakatni tashkil qilish va boshqarish. M.X.Rasulov, Toshkent-2007

5. 2008 ji'l ushi'n "Uzjeldorpass" AAJni'n' islep shi'gari'w- finans xizmetinin' analizi.

Texnologik ko'rsetki'shleri'nen kelip shi'qqan halda keys-stadini'n' ko'rinisi:

Proektti'n' turi - a'meliy, pa'n ha'm mazmuni' tusinigi'n ko'lemi, bir p'an boyi'nsha paydalani'wshi' monoproekt, qatnasiwshilar sani 5 den 8 ge shekem.

Usi keys-stadini'n' basli negizi –woqi'wshi'lardi'n' awditoriyadan ti'sqari' jumi'slari'nda wori'nlanadi', a'meliy sabaqlar o'tkerilip bari'ladi', vaziyat da'wi'r izbe-izlikte wo'tmisten bugingi ku'n ta'rtibine bayan yetilgen. Keys-stadi obyekti' jolawshilarg'a joneltirilgen. Bul sho'lkemlesti'ri'w institucional keys-stadi boli'p, magli'wmatlar, jag'daylar tiykari'nda duzilgen. Ko'lemi' wortasha duzilgen boli'p, treningke mo'ljellengen woqi'w temasi' boyi'nsha bilim ha'm ko'nikpeler jarati'li'wg'a qarati'lg'an.

Usi' keys-stadiden "Temir joldi'n uli'wma kursi'", " Kommerciyali'q jumi'sti', juk ha'm jolawshi'lardi' tasi'wdi' sho'lkemlesti'ri'w" pa'nlerde paydalani'w mumki'n.

II.Keys-stadi:

"Bilet kassalari' jumi'slari'n sho'lkemlesti'ri'w. Wolardi'n jumi'slari'n avtomatlasti'ri'w"

Kirisiw. O'zbekistanni'n' ko'pshilik qalalari'nda temir jol u'zelleri, avtovokzallar, aeroport ha'm basqada transport magistrallari' ha'm quri'lmalari' bar. Qala turg'inlari' ha'm miymanlari' barli'q transport tu'rlerinen paydalanadi'. Joqari' konkurenciya jag'dayi'nda temir- jolshilardi'n' basli' waziypasi' – wo'zine mu'mkinshiligi bolg'ansha ko'birek qariydarlardi' tarti'w ha'm soni'n' arqasi'nda temir jol transporti'ni'n' jolawshi' tasi'w ko'lemi'n wo'siriw. Ko'pshilik jolawshi'lar ha'wa ha'm avtomobil transporti' xizmetleri'nen paydalanadi'. Si'r yemes, bul yeki' transport tu'rleri' temir jol transporti' aldi'nda bi'r qansha u'stemlikke iye, atap aytqanda bul joqari' tezlik, manevrliq, iqshamli'q, qa'legen ma'nzilge jeti'w mu'mkinshiligi. Soni'n' menen birge bul transport tu'rleri wo'zlerine qas kemshiliklerge iye: kem ju'k ko'teriwi', az mug'darda jolawshi' tasiwi', tasi'w qimmatli'g'i', ha'wa rayi' ha'm klimat jag'daylarg'a baylani'sli'li'g'i'.

Temir jol transporti' wo'z gezeginde basqa transport tu'rleri' aldi'nda bi'r qansha abzalli'qlarg'a iye – u'lken ko'lemde ju'k ko'teriwi', bi'r waqi'tti'n' wo'zinde ko'p sanli' jolawshi'lardi' tasi'w mu'mkinshiligi, tasi'w arzanli'g'i', hawa rayi', klimat, ji'l ma'wisimine baylani'wsizli'g'i' ha'r tu'rli xi'zmet ko'rseti'w mu'mkinshiligi, ha'r qi'yli' kategoriyadag'i' poezdlarg'a bilet sati'li'wi' h.t.b.

Respublikami`zdi`n` g`aresiz ji`llari` ekonomika, soni`n` menen bi`rge islep shi`g`ari`w joqari` da`rejede rawajlanbaqta. Tezlik, qoyi`lg`an maqsetlerge tez yerisi`w, iqshamli`q, soni`n` menen bi`rge ha`reketleni`w di`n` tezligi bular ha`zirgi` zamanni`n` talabi`. Ma`mleketimizde hali`qti`n` materialli`q ku`n ko`rinishini`n` wo`si`wi` ani`q ko`zge taslanbaqta. Xali`q materialli`q jag`dayi`ni`n` wo`si`wi` menen bi`r qatarda ma`deniy jag`daylari` wo`spekte. Sog`an baylani`sli` xizmet ko`rseti`w ma`deniyati`nda, ko`rseti`letug`in xi`zmetlerge, ji`ljimali` sostavti`n` komfortabelligi`ne talaplar ku`sheymekte.

“Bilet kassalari` jumi`slari`n analizi` ha`m Jolawshi`larg`a servis xi`zmeti da`rejesi`n ko`teri`w boyi`nsha sharalari`”

Bul waqiya 2011 ji`l jaz ayi`nda juz berdi`. Aysha qubladag`i` qalada jasaydi`. Wol firmada buxgalter boli`p isleydi`. Jazg`i` dem ali`s kunleri` wol balasi` Salamat penen basqa qalada jasyti`n tuwsqanlari`nan xabar almaqshi` boldi`. Wolar bilet ali`w ushi`n vokzalg`a bardı.

Jazdi`n i`ssi` kuni` yedi`. Bul ma`wsi mde ko`pshilik adamlar dem ali`sqa sanatoriy, kurortlarg`a, lagerge baradi`. Aysha balasi` menen vokzalg`a kelgennen keyi`n vokzalda yeki` kassadan tek birewi` islep turg`ani`n ko`rdi`. Sol sebepli kassa aldi`nda uzi`n nawbet jiynalg`an yedi`. Aysha da kelip bilet ali`w maqseti`nde wo`z gezeginde turdi`. Vokzalda kunni`n i`ssi`lig`i`na qaramastan kondicioner islemes yedi`.

Ha`r jag`dayda nawbette turmay bilet alajaq adamlar tabi`ladi`. Adamlar arasi`nda narazli`q payda boladi`. Bi`r waqi`tta bilet kassasi`na worta jastag`i` xayal jaq`inlasi`p keldi`. Wonin` arqasi`nnan bi`rew baqi`ri`p:

-“Nadira, toxta! Magan da yeki` bilet qosi`p al!”- dedi`. Nadira wog`an:

“ Gulnara, wo`zi`n meni`n qasi`ma kel! “- dep shaqi`rdi`.

-“Boladi” dep, qara shashli`, toil`q deneli i`ri` xayal joli`ndagi` adamlardi` iyteri`p aldi`na umti`ldi`.

Nawbette turg`an adamlar naraziliq bi`ldi`re basladi`:

-“Wo`zi bilet az, al bular bolsa ocheredsi`z alajaq! “ dep, adamlar arasi`nda so`z alisiwlar baslandi`. Bi`rew xayaldi` toqtatpaqshi` bolg`an yedi`, bi`raq kushi jetpedi`. Arti`nda turg`anlar aldi`ng`a umti`ldi. Basa-bas baslandi`. Bi`r kempirdi`n ayag`in basi`p aldi`, wol qatti` baqi`ri`p jiberdi`. Qasi`nda turg`an yeki` qabat kelinshek wo`zin jaman sezi`p qulap tusti`. Turg`anlar medicina xi`zmetkeri`n izlew basladi`, bi`raq a`dettegidey woni` tabalmadi`, sebebi` vokzalda tibbiy ja`rdem punkti` joq yedi`.

Vokzal toil`g`i` menen Jolawshi`lar ha`m shi`g`ari`wshi`larg`a tolga`n edi`. Vokzalda avtomatik –saqlaw kameralari`ni`n az bolga`nli`g`i` sebepli Jolawshi`lardin`n bagaj ha`m qol jukleri` jerde jiynalg`an yedi`.

Ko`pshilik Jolawshi`lar bir poezddan yeki`nshi` poezdg`a wo`ti`w arhali` jol juriwde yedi`, sebebi` wolar baratug`i`n stanciyalarg`a tuwri`dan-turi` poezd joq yedi`. Wolar bi`r neshe saatlar vokzalda woti`i`wg`a ma`jbur edi`, sebebi` vokzal jani`ndagi` miymanxanada wori`n joq yedi`.

Kassa aldi`ndag`i` na`wbet juda`a`ste qozg`alar yedi`, sebebi` bilet kassadag`i` kassir barli`q jumi`s-lardi` qolda atqaratug`i`n yedi`. Buni`n sebebi` – kassalardi`n zamanagoy uskeneler menen ta`miyi`nlenbegenligi. Ha`r dayi`m kassir gey bi`r jo`nelislerge biletti`n joqli`g`i`n xabarlar yedi`. Jolawshi`lar narazi boli`p vokzal nawbetshisine arzi qi`lar yedi`. Usi` jag`daylardin`n na`tiyjesi`nde Aysha da wo`z balasi` menen ko`p waqi`t nawbette turg`ani`na qaramastan bilet ala almay tuwsqanlari`na bari`wdan bas tartti`. Bi`r kunlik waqti`n bosqa jiberi`p u`yi`ne qaytug`a ma`jbur boldi`. Bunday jag`daydi` vokzallarda ko`p ushirati`wg`a boladi`.

Mashqala:

Temir jol bilet kassalari` aldi`nda uzi`n na`wbet jiynalg`anli`g`i`, biletlerdin`n jetispekshi`li`gi`. Sizdi`n` aldi`ni`zda turg`an ma`sele - bul bilet kassalari` aldi`nda na`wbetti` qi`sqarti`w boyi`nsha sharalardi` ani`qlaw.

III. A`meliy jag`daydi` basqi`shpa-basqi`sh analiz qi`li`w ha`m sheshi`w boyi`nsha woqi`wshi`larg`a metodik ko`rsetpeler.

3.1.Keys-stadidi sheshiwdi`n algoritmi`.

1. Berilgen jagdaydi` analizlen ha`m ma`seleni` sheshi`w jollari`n duzi`n .

2. Magli`wmatlar ha`m duzilgen algoritm tiykari`nda kesteni` tolti`ri`n ha`m sheshim qabi`llaw ushi`n magli`wmatti` tayarlan.

3. Ko`rilip ati`rg`an jagdaydi`n kushli ha`m kem ta`repleri`n analizlen .

4. Juwmaq shig`ari`n.

3.2. Jagdaydi analizlewge usi`ni`slar

1.Bar mag`li`wmatti`n bari`n woqi`p shi`gi`n.

2.Jagdayga analiz beri`n. Keyi`nnen jazba tu`rde juwmagi`ni`zdi` jazi`n - basli` mashqalalar ha`m wodan kelip shi`gati`n mashqalalar.

3.Bul problemag`a tiyisli barli`q faktlerdi` jazi`p qoyi`n.

4. Usi`ni`lg`an sheshi`mni`n` duri`sli`g`i`n tekseri`w ushi`n` kriteriyalardi` duzi`n.

5. Sheshi`mni`n alternativ variantlari`n tabi`wg`a uri`ni`p qoyi`n.

6. Wo`zini`zdi`n sheshimi`ni`zdi`iske asi`ri`w boyi`nsha sharalar di`zi`mi`n islep shi`g`i`n.

7. Jagdaydi` analizlew beti`n tolti`ri`n.

Jagdaydi` analizlew beti`

Analiz basqi`shti`n ati`	Analiz basqi`shti`n mazmuni`	Analiz juwmagi`	Bahalaw kriteriyalari`
1. Jagdaydi`n analizi`	1. Bar magli`wmatti`n barli`n woqi`p shi`gi`w 2. Jagdayga analiz beri`w		Qi`sqasha
2. Mashqalani` ani`qlaw	Jazba turde juwmagi`ni`zdi`jazi`w		Qi`sqasha: 9-10 so`z
3. Qatnasiwshi`lardi` ani`qlaw	Barli`q qatnasi`wshi`lardi` ani`qlaw		Maksimal qi`sqasha
4. Bolg`an jag`daydi`n izbe-izligin ani`qlaw	Barli`q faktler ha`m jagdaylardi`n izbe-izligin ko`rseti`w		Ani`qli` ha`m belgilik
5. Sheshim alternativasi`n` ani`qlaw ha`m yen` jaqsi` alternativani` tanlaw	Sheshimni`n` alternativ variantlari`n shi`gari`w. Ko`rilip atirg`an jagdaydi`n kushli ha`m kem ta`repleri`n ko`rseti`w. Analizlew, ishindegı en jaqsi` alternativani` saylaw.		Ani`qli`q h`am belgilik
6. Sheshimdi` islep shi`gi`w	Sheshimdi` islep shi`gi`n	`	Ani`qli`q

Keys-stadi tayarlawdi`n` ko`rsetpeleri`

A`meliy jagdaydi` analizlew ani`qlaw ushi`n wo`z betinshe jum`isti`n ko`rsetpeleri`

Jumi`s basqi`shlari`	Ko`rsetpeler ha`m ma`slahatlar
1. Keys penen tani`si`w	Da`slep keys penen tani`si`w. Woqi`p woti`ri`p analiz yeti`wge asi`qpan
2. Jagday menen tani`s`iw	Magliwmatti diqqat penen woqi`n. A`h`miyetli bolgan abzatslaldi belgilen. Jagday situatsiyasi haqqında faktlerdi sanap wotin
3. Problemani`n` tayani`sh so`zi`n ani`qlaw, tiykarlaw	Tiykarg`i problema neden ibarat? Uyrenge jag`day boyi`nsha ja`ne qanday problemalardi` atap wo`tesiz? Tiykarg`i mashqalani belgilep berin, podproblemasi`n ani`qlan. Wo`z sheshi`mi`ni`zdi` bayanlan • Qisqa joldi tanlaman, problemani` jog`alti`p alasi`z.
4. Jagdaydi` ani`qlaw	Jagdaydi` klassifikaciyalaw tiykari`nda woni`n` a`h`miyetli belgileri`n

ha'm analizlew	<p>korseti`n.</p> <p>Obyektti`n parametrlari`n ani`qlan. Wolardi`n real ko`rinishi`n ko`rseti`n. Mashqalani`n da`rejesi`n ani`qlan. Wosi` jagdayda woni` sheshiwge boladi` ma? degen sorawg`a juwap berin. Jagdaydi` klassifikaciyalaw tiykari`nda woni`n` a`h`miyeti`n belgileri`n ko`rseti`n.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Situaciyali`q analiz usi`li`n ani`qlan</li> <li>• Jagdaydi` analizlewde teoriyalı`q bilimlerge suyenı`n
5.Problemani` sheshiwdi` usi`l ha'm qurallari`n ani`qlaw	Problemani` sheshiwdi` usi`li ha'm qura`llari`n atap wo'ti`n. Woni` tiykarlap beri`n. Problemani` sheshi`w qanday waqti`nday etikali`q, grafikali`q, moralli`q qiyi`nshi`li`qlar boladi`.
	A'meliy isini`zdi` izbe-izligi`n ko`rseti`n. Jagdaydi` analizlep boli`p, ha`reket rejeni`zdi` bayanlan, mashqalani` ani`qlan, woni` sheshiwdi`n optimal usi`li`n tanlan

Toparda keys-stadi sheshi`w boyi`nsha ko`rsetpe:

- 1.Keys-stadi jag`daylari`n menen tani`si`p shi`g`i`n
2. Topar basshi`si`n tan`lan
- 3.Vatman qag`azda (A32) to`mengi kesteni` sizi`n`:

Mashqalani` analiz qi`li`w ha'm sheshi`w kestesı

Mashqala	`Mashqalani`n` kelip shi`gi`w sebepleri`	Sheshi`w joli`

- 4.Isti tamamlay, prezentaciyag`a tayarlan.

Auditoriyadan ti`sqari` bejerilgen is ushi`n bahalaw kriteriyleri` ha`m ko`rsetkishleri`

Toparlardi`n dizimi	Basli` mashqala aji`rati`p ali`ni`p, izertlew obyektı` ani`qlang`an макс. 6 б	Mashqalali` jag`daydi`n kelip shi`g`i`w sebebi` ha`m da`lilleri` ani`q ko`rsetilgen макс. 4 б	Jag`daydan shi`g`i`p keti`w ha`reketleri` ani`q ko`rsetilgen макс. 10 б	Uli`wma макс.20 б

Auditoriyada bejerilgen is ushi`n bahalaw kriteriyleri` ha`m ko`rsetkishleri`

Toparlar dizimi	Topar aktivligi макс. 1 б	Mag`liwmatlar ko`rgizbeli prezentaciya qi`li`ndi макс.4 б	Juwaplar toil`q ha`m ani`q berildi макс.5 б	Uli`wma макс.10 б

- 8-10 балл – “ayiri`qsha”, 6- 8 балл – “jaqsi”, 4- 6 балл – “qani`qarli`q”, 0 -4 балл – “qani`qarsi`z”.

IV. Woqi`ti`wshi` ta`repinen keys-stadidi` sheshi`w ha`m analiz qi`li`w varianti`

Keys-stadideg`i` basli` mashqala

Temir jol bilet kassalari` aldi`nda uzi`n cohered, biletlerdi`n jetispewshiligi. Si`zdi`n aldi`ni`zda turg`an ma`sele - bul bilet kassalar aldindag`I na`wbetshiler sani`n` qisqarti`w boyi`nsha sharalardi` ani`qlaw.

Mashqalani` tasti`yi`qlawshi da`liller

Mashqalali ` jag`daydi` analiz qi`li`wg`a ha`reket qi`lami`z. Berilgen halda qabi`l qi`li`ni`wi` mu`mkin bolg`an mashqalani`n` barli`q da`lilleri`n` tabami`z.

Mashqalali` jag`daydi` analiz qi`li`w-obyektti`n` jag`dayi` ani`qlang`annan son`, mashqalanin` basli ta`replerine itibar qaratip, mashqalali jag`daydin` ha`mme ta`repleri`n` analiz qi`li`wg`a ha`reket qi`lamiz. “ Mashqalani` analiz qi`li`w ha`m sheshi`w” kesteni tolti`rami`z.

Keysti`n sheshimi

Mashqala	Sebebi`	Sheshiw joli
1.Bilet kassada ochered	Bilet sati`w kassalari`ni`n sani` azli`gi	1.Kassalari` sani`n ko`beyti`w 2.Kassalardi`n jumi`slari`n toil`q kompyuterlesti`ri`w ha`m avtomatlasti`ri`w. 3.Internet ha`m telefon arqali` biletlerdi` sati`w ha`m bronlaw 4.Biletti` Jolawshi`ni`n` uyine apari`p beri`w. 5.Qalani`n ha`r rayoni`nda temir jol biletlerdi`

		sati`w kassalardi` ornati`w
2.Kassada biletlerdi`n azli`gi`	Worni` sani` azlig`i` - Jolawshi` poezdlardi`n sani` azli`g`i`	1.Poezdlardi`n sani`n ko`beyti`w
3.Bilet bahasi` qi`mbatli`gi`	Ji`lji`mali` sostavti`n unemsi`z paydalani`w	1.Tasi`w bahasi`n kemeyti`w 2.Biletler bahasi`n kemeyti`w 3.Kemshiliklerge joqari` a`hmiyet beri`w
4.Jolawshilaga xi`zmet ko`rseti`w da`rejesini`n` pa`sligi	Xi`zmet ko`rseti`w xi`zmetkerlerdi`n ma`deniyati` ha`m tayarli`g`i` da`rejesini`n` pa`sligi`	1.Jumi`sshi`lardi` woqi`ti`w 2. Kvalifikaciyalari`n asi`riw 3.Talaplardi` ku`sheyi`ti`w
5.Xi`zmet servis da`rejesi` kem rawajlang`an	Bul tarawdi`n` paydali`li`g`i` haqqi`nda tu`sinikti`n` joqli`g`i`	1.Servis xi`zmetleri` ko`lemi`n ken`eyti`ri`w, woni` joqari` da`rejege ko`teri`w 2.Vokzallarda bala ha`m ana xanasi, bagaj kameralar, kafe, restoran, bufet, tibbiy ja`rdem punkt h.t.b.sani`n ko`beytiriw
6.Barli`q jollarda tez ju`rer poezdlardi`n` en`gizi`w mu`mkinshi`li`- gi`ni`n joqlig`i	Jollardin` jag`daylari`ni`n` to`menligi	1.Joldi`n` joqari qurili`si`n bekkemlew 2.Rels h`am shpallardi` waqti`nda texnik korikten wo`tkeri`w h`am remontlaw
7.Jani`w aziqlari` sebebli ekologik ziyanli`	Teplovozdi`n` dvigateli islew ushi`n solyarkadan paydalani`w	1.Barliq temir jollardi` elektr menen tamiyi`nlew 2.Elektrovozlardi`n` sani`n ko`beyiti`w
8.Temir jol qurilmalardi`n` dizaynni`n` pa`sligi	Qa`rejet, stil, tu`sinikti`n` jetispewshiligi	Quri`lmalar, arxitektura, si`rtqi` ko`rinis dizayni`n` jaqsi`law
9.Tozg`an ji`lji`mali` sostav	Taza lokomotiv ha`m vagonlardi` shig`ari`w ushi`n zavodlardi`n` mumkinshiligi`ni`n` azligi	1. Lokomotiv ha`m vagonlardi islep shi`g`ari`w zavodlardi quri`w 2.Jan`a texnikani` ko`birek shig`ari`w 3.Zamanagoy texnikani` basqa ma`mleketlerden sati`p ali`w
10.Temir jol transport haqqi`nda magli`wmat azli`gi`	Temir jol transport boyi`nsha reklamani`n` azli`gi`	1.Temir jol haqqi`nda reklamani` ko`beyiti`w (radio, televideniye, bannerler) 2.Poezdlar ha`reketi` haqqi`ndag`i` avtomatik kestelerdi` qoydi`ri`w

		3.Magli`wmatli`k byuro sani`n ko`beyi`ti`w 4.Jolawshi` poezdlar ha`reketi` haqqi`nda magliwmatti` internetke qoyi`w
--	--	---

Juwmaqlawshi` sheshim:

Respublikami`zdi`n` soci`al – ekonomikali`q jag`dayi`n bunnan bi`lay da rawajlandi`ri`w Ma`mleketlik temp jol kompaniyani`n` Jolawshi`lar hojalig`i`n rawajlandi`ri`w`di` talap yetedi. Temir jollardi` rekonstrukciyalaw boyi`nsha wo`tkizilip ati`rg`an i`la`jlar – elektrlesti`ri`w, lokomotiv ha`m vagon hojali`qti`n bazalari`n modernizaciyalaw, jolli`q ha`m stanciyali`q hojali`qlardi` kusheyti`w - Respublikami`zda Jolawshi`lardi` tasiw`di` sho`lkemlesti`ri`w ushi`n qolayli jag`daylardi` tuw`di`radi`, a`sirese, tez jurer jolawshi`lardi` tasiw`di` sho`lkemlesti`ri`w`di`. Bul wo`z gezeginde jolawshi`larg`a poezd ha`m vokzallarda sapali xi`zmet ko`rseti`w, turistlik ha`m kommerciyalı`q tasiw`lardi` rawajlandi`ri`wi`, ka`rxanani`n` daramati`n` kobeyti`w, transportli`q shi`g`i`mlardi` qi`sqarti`w konkurenciyani` kusheyti`w.

V. Keys-stadi woqi`ti`w texnologiyasi`

Woqi`w sabag`i`ni`n` texnoloiyasi` modeli

Woqi`wshi`lar sani`: 30	2 saat
Woqi`w sabag`i`ni`n` tu`ri	Bilimlerdi keneyti`ri`w, shu`qi`rlasti`ri`w, ko`nikpe ha`m qa`niygelerdi` du`zilisti`ri`wge qarati`lg`an a`meliy sabaq
Woqi`ti`w sabagi`ni`n` rejesi	1.Bilet kassa jumi`si`n sho`lkemlesti`ri`w ha`m avtomatlasti`ri`w. 2.Keys-stadi mazmuni`na kiriw.</li> <li>3.Woqi`wshi`lar bilimleri`n aktivlesti`ri`w maqsetinde "Blic-soraw" wo`tkiziw .</li> <li>4.Keys-stadi mazmuni menen tani`si`w ha`m islewdi sho`lkemlesti`ri`w.</li> <li>5."Keys-stadidi` toparlarda sheshi`w.</li> <li>6.Na`tiyjeler prezentaciyasi` ha`m taliqlawin wo`tkiziw.</li> <li>7.Tali`qlaw yetilip ati`rg`an mashqalani` kestesi tiykari`nda analiz yeti`w.</li> <li>8.Juwmaqlawshi` sheshim shi`g`ari`w. Yerisilgen woqi`w na`tiyjelerine qarap woqi`wshi`lard`i` aktivligin bahalaw.

<i>Sabaqti`n maqseti:</i> Bilet kassalari jumi`slari`n sho`lkemlesti`ri`w ha`m avtomatlasti`ri`w haqqi`nda tusiniklerdi` qaliplesti`ri`w; bilet kassalardag`i` ocheredlerdi` qisqarti`w jollardi` ani`qlaw, woqi`wshi`lardi` real wo`mirlik jag`daylari` menen tanisti`ri`w ha`m mashqalani` analiz islewdi` uyreti`w	
<i>Pedagogik waziypalar:</i>	<i>Woqi`w jumi`s natiyjeleri:</i>
1.Bilet kassa jumi`si`n sho`lkemlesti`ri`w ha`m avtomatlasti`ri`w haqqi`nda tusinik beri`w 2."Ekspress-2" sistemani`n texnik ha`m texnologik harakteristikalari` menen tani`sti`ri`w 3.Keys-stadini`n` maqseti, mazmuni, bahalaw kriteriyalardi` woqi`wshi`lardi`n yadi`na salad`. 4. Keysti`n mashqalasi`na tiyisli jagday menen tani`sti`radi` 5.Mashqalani` aji`rati`p ali`wg`a uyretdi`; sali`sti`ri`w, analiz qi`li`wg`a, uli`wmalasti`ri`wg`a ko`mek beredi`. 6.Mashqalali jag`daylardi sheshiwge sha`rt-sharayatlar jaratadi, logikaliq sheshim shig`ariwg`a ko`mek beredi.	1.Bilet kassa jumi`si`n sho`lkemlesti`ri`w ha`m avtomatlasti`ri`w haqqi`nda wo`zlestiredi` 2."Ekspress-2" sistemani`n texnik ha`m texnologik harakteristikalari` menen tani`sadi`. 3. Keys-stadini`n` maqseti, mazmuni, bahalaw kriteriyalardi` yadi`na aladi`. 4. Keystin mashqalasin sheshiw boyinsha aniq jag`daylardi`n izbe-izligin aniqlaydi. 5.Mashqalali jag`daylardi sheshiwde na`zeriy bilimlerin qollanadi. 6.Mashqalani` ani`qlap, woni` sheshi`wde jol tabadi`. 7.Juwmaqlawshi` logikali`q sheshimler shig`aradi`.
<i>Woqi`ti`w usi`llari`</i>	Keys-stadi, aqli`y hu`jim, prezentaciya, muna`sebet, mashqalali`q lekciya, vizualizaciya
<i>Woq`iti`w qurallari`</i>	Woqi`w materiali`, woqi`wshi`g`a ko`rsetpeler
<i>Woqi`ti`w jumi`si`ni`n sho`lkemlesti`ri`w formalari`</i>	Individual,frontal, ja`ma`a`t, toparlarda islew
<i>Woqi`ti`w sharayatlari`</i>	Toparlarda islewge mo`ljellengen awditoriya
<i>Qayta baylani`sti`n usi`l ha`m qurallari`</i>	Blic-soraw, prezentaciya, qadagalaw

Woqiw sabaqti`n` texnologik kartasi

<i>Is procesleri waqti</i>	<i>Jumi`sti`n mazmuni</i>	
	<i>Woqi`ti`wshi`</i>	<i>Woqi`wshi`</i>
Aldi`ng`i` Basqi`sh	Woqi`wshi`lardi` aldi`n – ala "keys-stadi"	Diqqati menen ti`nlaydi`,

	texnika menen tani`sti`radi` ha`m metodikali`q qollanba menen keys tarqatadi`. Wolardi` keys-stadi maqseti, qagiydalari`, instrukciya ha`m bahalaw kriteriyalari` menen tani`sti`radi`. Wolarg`a tapsi`rma beredi`: wo`z- beti`nshe turde mashqalani` analizlew ha`m woni` sheshi`w jollari`n tabi`w	wo`zlestiredi. Qagiydalari` ha`m instrukciya menen tani`sadi.` Tapsi`rmani` wori`nlaydi`: jazba analiz ha`m mashqala sheshi`mi`n tayarlaydi`
I – basqi`sh Mazmunga`a kiriw (10min)	Sho`lkemlesti`ri`w baslani`wi`</b>  1.1.Woqi`wshi`lar sabaqqa tayarli`gi`n`ha`m qatnasti` tekseredi`  <b>Keys-stadiga kiriw.</b>  1.2.Keys-stadi mazmuni, maqseti, waziypalari` ha`m woqi`w jumi`si`ni`n` na`tiyjeleri`n woqi`wshi`lardi`n yadi`na salad`, muqi`mli`g`i` ha`m a`h`miyetine toqtap wo`tedi`. 1.3.Sabaqta islew ta`rtibi ha`m bahalaw kriteriyalari` menen tani`sti`radi`	Ti`nlaydi` Tani`sadi` Jazi`p aladi`.
II – basqis`h. Tiykarg`i (60min)	Tayanish bilimlerde aniqlaw ha`m rawajlandiriw :</b>  2.1.Temani` slaydlar ja`rdeminde jetkeri`p beredi` (<b>Qosimsha1</b>). Woqi`wshi`lardi`n na`zeri`n basli` sorawlarg`a qaratadi`.  2.2.”Ekspress-2” sistemasi` jumi`si`n korseti`wshi` texnik ha`m texnologik harakteristikalari` menen tani`sti`radi`.  <b>Woqi`wshilar bilimi`n aktivlesti`ri`w.</b>  2.3.Tema boyi`nsha bilim ali`wshi`lar bilimlari`n aktivlesti`ri`w maqsetinde blic-soraw wo`tkizedi` (<b>Qosimsha 2</b>)  <b>Keys-stadi mazmuni` menen tani`sti`ri`w</b>  2.4.Woqi`wshi`larg`a keys-stadi materiallardi` tarqatadi` Keys-stadini` toparli`q turde sheshi`w.</b>  2.5.Woqi`wshi`lardi` kishi` toparlarg`a ajiratdi`. Keys–stadi” haqqi`nda jumi`s baslangani`n dagazalaydi`.  Woqi`wshi`larg`a tapsi`rma beredi`: mashqalani` analiz ha`m sheshi`w boyi`nsha magli`wmat tayarlaw. Pikirlesi`w baslamastan aldi`n mashqalani` ani`qlaydi`,	Tali`qlaydi` Sorawlarg`a juwap beredi  Tani`sadi`  Toparlarg`a aji`rati`ladi`.  Tapsi`rmalar ustinde isleydi`.

	ekspert betlerdi` tarqatadi` . 2.6.Woqi`wshi`larga problema ustinde woylani`wga waqi`t beredi`. Toparlarg`a tapsi`rmani` wori`nlaw ushi`n ja`rdem beredi`, qosi`msha mag`li`wmatlardan paydalani`wg`a imkan beredi`. Di`qqatlari`n kutiletug`i`n na`tiyjelerine qaratadi`. Qagaz tarqatadi`.</p> <p>2.7.Ha`r bi`r topar tapsi`rmalardi` vatman qag`azg`a tu`sirip, prezentaciyani` wo`tkiziwge ja`rdem beredi`, bahalaydi`, bilimlari`n uli`wmalasti`radi`, sheshimlerge ayi`ri`qsha itibar beredi`. Toparli`q prezentaciyani`n` baslagani`n` jariyalaydi`. Woqi`wshi`larg`a wo`zini`n pi`ki`ri`n ayti`w mumkinshiligin beredi`. Ti`nlaydi`. Soylep atirgannin so`zin bo`lmeydi`.</p> <p>2.8.Uli`wma diskussiyanı` sho`lkemlesti`redi`. Soraw beredi`, teoriyalı`q materiallardı` yadı`na saladı`. 2.9.Ekspertleri menen bi`rge natiyjelerdi` bahalaydi`, yen jaqsi` variantti` saylaydi`. Woqi`wshi`lardi` wo`zini`n variant` menen tani`sti`radi`. Woqi`wshi`lardi`n` prezentaciya ko`rsetilgen pikirleri`n uli`wmalasti`radi`.	Woylanadi`</p> <p>Aktiv qatnasadi` Vatmang`a kesteni`tu`siredi` ha`m tolti`radi`</p> <p>Ja`maat bolip worinlang`an istin prezentaciyasin wo`tkizedi, baxs-tartis ju`rgizedi, qosimshalar qiladi, bahalaydi, sheshim shig`aradi. Ti`n`laydi`.Toparlar-da berilgen tapsi`rmani` wori`nlaydi`. Prezentaciya wo`tkizedi`. Tema boyi`nsha juwmaqlawshi` sheshim shi`g`aradi`
III – basqi`sh. Juwmaqlaw shi` (10min)	Juwmaqlawshi` uli`wma sheshim. 3.1. Is juwmaqlari`n shi`g`aradi`. Bugini tema aktual yekenligine toqtali`p wo`tedi`. Alg`an bilimlari`n a`meliyatda qollani`wi` lazi`m yekenligi`n uqti`radi`. Aktiv woqi`wshi`lardi` bahalaw arqali` marapatlaydi`.</p> <p>3.2.Usi`ni`lg`an mashqala sheshimlerine baha beredi`.	Yesitedi`.</p> <p>Ani`qlaydi`. Ti`n`laydi`

Jana woqi`w materiali`ni`n' slaydli` prezentaciyasi`

1. Bilet kassa jumi`slari`n sho`lkemlesti`ri`w

Jolawshilarg'a xizmet ko'rsetiwdi'n si'patli'n asiri`w ha'm bilet kassirleri`ni`n miynet wo'nimdarli`g'i`n asiri`w ko`binshe bilet-kassa operaciyalari`n avtomatlasti`ri`w ha'm mexanizaciyalasti`ri`wg'a baylani`sli`

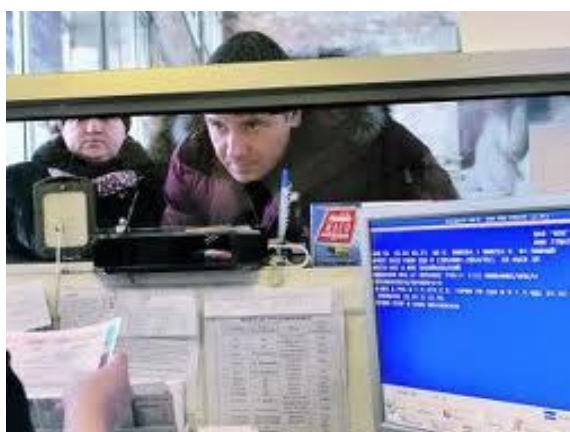
Bilet kassani`n jumi`s texnologiyasi` wolardi`n uskeneleri`ne baylani`sli`

"Ekspress -2"

"Ekspress - 3"

Elektron
komposter

EVM





2. “Ekspress–2” sistemani`n texnologik harakteristikasi` ha`m atqaratug`i`n jumi`slari`

“Ekspress–2” sistema tomendegi jumi`slardi` atqaradi`:

- yeki ta`repke jolawshi` hujjetleri`n beri`w;
- bi`r poezdtan yeki`nshi` poezdqa mi`ni`w hujjetleri`n beri`w;
- paydalanbagan ha`m buzi`lgan hujjetlerdi` qaytari`p ali`w;
- telefon arqali` sati`w;
- nawbettegi kassirdi`n yesabati`;
- wori`nlardi` aldi`nnan bronlaw;

“Ekspress–2” sistemani`n texnologik harakteristikasi`

- sekundi`na 50 tapsi`rma wori`nlaw;
- xi`zmet ko`rseti`w kassalar sani`-2000 kassa;
- juwapti` kuti`w -60 sekundga shekem;
- aldi`nnan ali`p qoyi`w-63 sutka;
- xi`zmet ko`rseti`w poezdlar sani`-600den 2600 ge shekem;
- Stanciyalar sani`-250

Sorawlar

- 1.Jolawshilarga xizmet korsetiw ma'deniyatinda bilet kassalari jumislarin sho'lkemlestiriwdin a'hmiyeti qanday?
- 2.Bilet kassalari jumislarin texnologiyasi nelerge baylanisli?
- 3.Bilet kassalarinin sani qanday ko'rsetkishlerge baylanisli?
- 4.Bilet kassalari jumislardi avtomatlastiriw maqseti qanday?
- 5.Bilet kassalarinin wazi'ypalari qanday?

Sorawlar

- 6.Bilet kassalarinin jumis islew texnologiyasi qanday?
- 7.Bilette qanday magliwmatlar boladi?
- 8.Bilet kassiri jumisinda qanday jana uskeneler paydalanadi?
- 9.Biletlerdin qanday turlerin Siz bilesiz?
- ."Ekspress-2"sistemasinda bir jolawshiga xizmet korsetiw ushi'n qansha waqi't talap etiledi?

2008 ji'l ushi'n "Uzjeldorpass" AAJni'n islep shi'gari'w- finans xizmeti'ni'n

Analizi'.

"Uzjeldorpass" AAJni'n jumi'sini'n basli' ma'seleleri'ni'n bi'ri', bul Jolawshi'lardi' tasi'w qa'wipsizligin ta'miynlewshi' sharalari'n wori'nlaw, adamlardi'n transportqa bolgan mutajlikleri'n toil'q waqti'nda ha'm si'patli' qani'qti'ri'w, "Uzjeldorpass" AAJni'n basi'l xi'zmeti boyi'nsha shi'gi'mlardi' qi'sqarti'w ha'm barli'q xi'zmet turleri' boyi'nsha tusimlerdi' ko'beyti'w, vokzallar ha'm poezdlarda jolawshi'larg'a servis xi'zmet ko'rseti'wdi' rawajlandi'ri'w.

1.Jumi'slardi'n ko'lemli ha'm si'patli' ko'rsetkishleri'n analizlew.

Kolemli ha'm si'patli' korsetkishlerdi'n wo'zgeriwi'ni'n

Dinamikasi'.

№ п.п	Ko'rsetkishler	Wo'lshe m	2007jil	2008 jil			% 2007 j.
				Proгноз	Esabat	%	
1.	Qatnawshi' poezdlardi'n sani'	Dana	15 915		16 678		763
	Ma'mleketler arali'q	-//-	834		986		152
	Jergilikli	-//-	2 084		2 296		212
	Qala sheg'arali'q	-//-	12 888		13 284		396
	Basqa jollarda duzilgen	-//-	109		112		3
2.	Stantsi'yadan jo'ne'tirilgen Jolawshi'lar	Mi'n a.	11 487,7	11 800	12 979,5	110,0%	113,0%
	Jergilikli qatnasi'qta	-//-	1 170,5	1 280,0	1 228,5	96,0%	105,0%
	Tuwri' qatnasi'qta	-//-	665,0	740,0	783,9	105,9%	117,9%
	Qala sheg'arali'q qatnasi'qta	-//-	9652,2	9 780,0	10 967,2	112,1%	113,6%
3.	Tasi'lgan Jolawshi'lar	Mi'n a.	12 634,8	12 950,0	14 294,5	110,4%	113,1%
	Jergilikli qatnasi'qta	-//-	1 170,5	1 280,0	1 228,5	96,0%	105,0%
	Tuwri' qatnasi'qta	-//-	1 812,0	1 890,0	2 098,8	111,0%	115,8%
	Qala sheg'araliq qatnasi'qta	-//-	9 652,2	9 780,0	10 967,2	112,1%	113,6%
4.	Jolawshi'lar aylani'si'	Mln.jol. км	2 263,6	2 380,0	2 491,2	104,7%	110,1%

	Jergilikli qatnasi`qta	-//-	681,3	740,0	694,6	93,9%	102,0%
	Tuwri` qatnasi`qta	-//-	834,6	875,0	993,4	113,5%	119,0%
	Qala shegarali`q qatnasi`qta	-//-	747,7	765,0	803,2	105,0%	107,4%
5.	Qatnasi`qlar boyi`nsha vagonlardi`n wortasha toli`si`	jol/vagon	30,9	31,4	31,25	99,6%	101,2%
	Jergilikli qatnasi`qta	-//-	24,9	26,0	24,2	93,2%	97,4%
	Tuwri` qatnasi`qta	-//-	26,3	26,4	27,0	102,3%	102,4%
	Qala sheg`arali`q qatnasi`qta	-//-	52,7	53,9	56,7	105,2%	107,6%
6.	Wortasha ali`sli`q	KM	179	184	174	94,8%	97,3%
	Jergilikli qatnasi`qta	-//-	582	578	565	97,8%	97,1%
	Tuwri` qatnasi`qta	-//-	461	463	473	102,2%	102,8%
	Qala sheg`arali`q qatnasi`qta	-//-	77	78	73	93,6%	94,5%

Kestede berilgen ko`rsetki`shlerden ko`rinip turi`pti`, 2008 ji`l ushi`n stanciyadan jo`netilgen jolawshi`lar sani` 2007 ji`lga qarag`anda 113,0%ke wori`nlang`an ya bolmasa 1491,8 mln. Jolawshi`ga ko`birek jo`netilgen .Qarag`anda 34463,8 mln. sumg`a ko`birek ya bolmasa 69,3%ke.

2008 ji`l ushi`n jolawshi` xojali`gi` ushi`n basi`l xi`zmet boyi`nsha tu`sim 84185,9 mln. sumdi qurg`an ha`m bul wotken ji`lgi da`rejege qarag`anda 34463,8 mln. Sumg`a ko`birek ya bolmasa 69,3%ke.

2008 ji`l ushi`n jolawshi` xojalig`i`ni`n basi`l xi`zmeti` boyi`nsha tu`simler wo`zgerisini`n

Dinamikasi`

Ko`rsetki`shler	2007 j.	2008 j.			% 2007 j.
		Prognoz	Esabat	%	
Jolawshi`lardi tasi`wdan uli`wma tu`sim, soni`n` ishi`nde:	49 980,6	80 000	85 015,1	106,3	170,1
Tasi`wdan tu`sim	36 149,6	61 100	66 442,6	108,7	183,8
Jergilikli qatnasi`qta	8 042,8	14 350	15 028,5	104,7	186,9
Tuwri` qatnasi`qta	25 721,9	43 690	48 043,9	110,0	186,8
Qala sheg`arali`q qatnasi`qta	2 384,9	3 060,0	3 370,1	110,1	141,3

Ja'rdemshi xizmetten tu'sim	13 094,5	18 900	17 164,8	90,8	131,1
Basqada tu'simler	736,5		1407,7		191,1

Kestede berilgen ko'rsetkishlerden ko'rinip turi'pti', usi' ji'l ushi'n Jolawshi' xojali'g'i'ni'n basi'l xizmeti'nen bolg'an tu'sim 85015,1 mln. sumdi' quradi' ha'm 2007 ji'lga qarag'anda 35034,5 mln. Sumga asti' ya bolmasa 170,1%ke.

Tu'simlerdi'n wosimi to'mendegilerden quraldi':

-xali'q arali'q qatnasi'qta qosi'msha poezdlardi'n qoyi'li'wi Tashkent- Novosibirsk, Tashkent- Sverdlovsk, Tashkent- Sankt -Peterburg- 13500 mln.sum ha'm jergilikli qatnasi'qta Qarshi' "Nasaf"-1015,0 mln.sum.

-xaliq arali'q ha'm jergelikli qatnasi'qta Jolawshi' poezdlar ushi'n tarifler narqi'ni'n' ko'teriliwi'-8849,1 mln,sumga.

-wo'tken ji'lga qarag'anda Shveytsariya franki'ni'n kursi' 117,6%ke wo'zgeri'wi' (2007 ji'l ushi'n 1 sv.fr. 1038 sumdi' quradi', al 2008 ji'l ushi'n- 1221 sum) 5943,6 mln.sumg'a.

-qala sheg'arali'q qatnasi'qta-985,2 mln.sum, Jolawshi' hu'jjeti ushi'n baxalardi'n wo'siwi yesabi'nan- 185,6 mln.sum, "Uzbekiston temir yullari" GAJK strukturali'q bolimli xizmetkerlerdi' tasi'w ushi'n qarjil'ardi' wo'tkergeni' yesabi'nan- 779,6 mln.sum.

-ja'rdemshi' xi'zmet yesabi'nan tu'simlerdi ko'beyti'w- 4741,5 mln.sumg'a, servis xi'zmeti'ni'n' barli'q turleri' boyi'nsha tu'simlerdi ko'beyti'w yesabi'nan ha'm vokzallar, poezdlarda ko'rsetil'etug'i'n xi'zmetkerlerdi'n baxalar'ini'n wo'zgeri'wi', xa'mde basqa karxanalarg'a Jolawshi' vagonlardi' arendag'a beri'w yesabi'nan.

3. Shig'imlar

2007j. ushi'n "Uzjeldorpass" AAJni'n' basi'l xi'zmeti boyi'nsha shi'g'i'mlar 64176,5 mln.sum ko'lemi'nde kutilmekte, bul wo'tken ji'lg'a qarag'anda 20462,5 mln.sumg'a ko'p.

2008 ji'l ushi'n "Uzjeldorpass" AAJ boyi'nsha shi'g'i'mlardi'n wo'zgeri'w

Dinamikasi`

Ko`rsetki`shler	Yesabat	2008 j.			% 2007 j.
		Prognoz	Yesabat	%	
"Uzjeldorpass" AAJ shi'g'i'mlari`	43 714,0	62 844,2	64 798,4	103,1	148,2
Miynet haqqi` fondi`	10 335,8	15 340	15 227,2	99,3	147,3
Yesabat	2 327,9	3 675	3 588,2	97,6	154,1-
Materiallar	3 304,9	4 600	4 400,2	95,7	133,1
Jani`lg`i`	296,7	550	584,2	106,2	196,9
Elektroenergiya	193,6	295	283,9	96,2	146,6
Amortizatsiya	6 009,2	7 550	7 474,1	99,0	124,4
Remontlaw fondi`	3 244,7	4 129	6 657,7	161,2	205,2
Vagonlardi`n kap.remonti`	1 102,5	941	2 557,8	271,8	232,0
Imaratlardi`n kap.remonti`	2 142,2	3 188,2	4 099,9	128,6	191,4
Basqalar	18 001,2	26 705	26 582,9	99,5	147,7
Vagonlardi`n depoliq remonti`	18 001,2	26 705	26 582,9	99,5	147,7

4. Qarji`li`q na'tiyje.

2008 ji'l ushi'n "Uzjeldorpass" AAJti boyi'nsha qarji`li`q na'tiyje 19384,6 mln.sum ko'lemi`nde paydani` quradi`.

2008 ji'l ushi'n Jolawshi`lardi` tasi`w boyi'nsha qarji`li`q na'tiyjeni`n wo'zgeri`w

Dinamikasi`

KO`RSETKI`SHLER	YESABAT 2007 J.	2008 JIL			%2008 2007 J.
		PROGNOZ	YESABAT	%	
TU`SIMLER JA`MI	49 244,2	80 000	83 607,4	104,5	169,8
TASI`W	36 149,6	61 100	66 442,6	108,7	183,8

JARDEMSHI XI`ZMET	13 094,5	18 900	17 164,8	90,8	131,1
SHI`G`IMLAR JA`MI	43 714	62 844,2	64 798,5	103,1	148,2
SONI`N `ISHINDE	28 369,5	44 103,2	44 574,3	101,1	157,1
JA`RDEMSHI XI`ZMET	15 344,5	18 741	20 224,1	107,9	131,8
BASLI` XI`ZMETTEN BASQADA TU`SIMLER	648,1		941,1		
VALYUTAN`IN KURSLI`Q AYIRMANSHI`LI`GI`NNAN	81,3		460,2		
DIVIDENLER	7,1		6,2		
FINANS XI`ZMETI`NI`N BASQA TU`SIMLER	0		0,2		
VALYUTANI`N KURSLI`Q AYIRMASHI`LI`GI`NNAN KO`RGEN ZIYAN	334,6		832,0		
QARJI`LI`Q NA`TIYJE	5 932		19 384,6		13 452,6

Qarxanani`n` marketing strategiyasi`

Mashqala ha`m waziypalardi` analizlew. Jaqi`n ji`llarda “Uzjeldorpass” AAJni`n` strategik waziypalari to`mendegishe:

Ma`mleketler arali`q, jergilikli ha`m qala shegarali`q qatnasi`qlarda Jolawshi`lardi` tasi`w bazari`nda qarxanani`n` ulesi`n aytarli`qtay keneyti`ri`w;

Jergelikli qatnasi`qta Jolawshi`lardi` tasi`wda temir joldi`n ziyansi`z islewi`n ta`miyinlew;

Temir joldi`n jolawshil`ardi` tasi`w tariflerin, xa`mde temir joldi`n arali`q xojali`q jumi`slari`ha`m xi`zmetleri`ni`n yesap baxalari`n jedellesti`ri`w;

Jolawshi` vagonlari`ni`n` tol`w da`rejesi`n ko`teri`w, poezdlarda biletsi`z juriwdi` toil`q joq yeti`w boyi`nsha tiyisli sharalardi` islep shi``gi`w ha`m iske asi`ri`w;

Jolawshi`larg`a ko`rsetiletugi`n xi`zmetlerdi`n kolemi ha`m tu`rleri`n keneyti`ri`w, qarxanani`n` bolimlerini`n xi`zmet tarawi`n diversifikaciyalaw;

Jollarda h`am vokzallarda Jolawshi`larg`a xi`zmet ko`rseti`w ma`deniyati` ha`m sapasi`n jaqsi`law, material-texnikali`q bazasi`n kusheyti`w yesabi`nan

jolawshil'ardi` tasi`w bazari`nda karxanani`n` konkurentlik mumkinshilikleri`n ko`teri`w.

Islep shi`gari`wg`a qatnasi` joq shi`gi`mlardi joq yeti`w joli` menen karxanani`n` qarji`li`q jagdayi`n jaqsi`law, ziyat vagonlar parki`n ani`qlaw ha`m paydalaniwdan alip taslaw ha`mde izbe-izlik penen` ziyat hojaliqlar ha`m ekonomika tarawlari` sani`n` qi`sqarti`w;

Karhani`n` barli`q tarawlari`nda miynet , materially`q ha`m qarjali`q resurslardan racional paydalani`w joli menen ekspluatacion shi`gi`mlardi` qi`sqarti`w;

Intensiv texnologiyalar ha`m shi`gi`mlarg`a qarsi` xojali`q ju`rgizi`w mexanizmleri`n izbe-izlik penen` yangi`zi`w qursi`n iske asi`ri`w;

Wo`zbekstannan Rossiyag`a qatnasi`wda wo`zini`n xi`zmet tarawi`n bagdari`nda tuwri` qatnasi`qta Jolawshi`lardi` tasi`wda wo`zini`n xi`zmet tarawi`n keneyti`ri`w ;

Urgench-Buxara jana poezdi`n yangi`zi`w , bul wo`z gezegi`nde “ Tashkent-Samarkand -Buxara-Urgench-Ulli` ji`pek joli` qalalari` boyi`nsha turistlik marshrutti` tamamlaw mumkinshiligi`n beredi`;

Tashkent-Novocibirsk qatnasi`g`i`n qaytadan ti`klew;

Andijan-Urgench qatnasi`gi` boyi`nsha poezdti` iske qosi`w. Bul poezdti` iske qosi`w Wo`zbekstanni`n` yeki shetki regionlari`n baylani`sti`radi`.

Ko`rsetilgen strategic waziypalardi` sheshi`w tikkeley yemes ya bolmasa mashqalalar menen baylani`sli`, bular qarxanani`n` si`patli`ha`m effektiv islewine ta`sir yetedi`. Bul mashqalalar qarxanani`n` ha`r qi`yli xi`zmet aspektleri`n to`mendegidegi bagdarlar boyi`nsha qaplanadi`:

1.Ekonomikali`q tarawda-jumi`sti`n effektivligi`n ko`teri`w, karxanani`n` xi`zmeti`ni`n barli`q tur`leri boyi`nsha shi`g`i`mlardi` qi`sqarti`w ha`m tu`simlerdi` ko`beyti`w;

2.Jolawshi`lardi` xizmet ko`rseti`w tarawi`nda –jollar ha`m vokzallarda Jolawshi`larg`a ko`rsetiletug`i`n xi`zmetlerdi` jaqsi`law ha`m keneyiti`w;

3.Texnikali`q tarawda – “Ekspress-3” sistemasi`n keneyti`ri`w, jolawshi`larg`a xi`zmet ko`rseti`wdi`n basqada zamanagoy sistemalari`n yengizi`w, ji`lj`i`mali` sostav parki`n modernizaciyalaw pa`ti`n tezleti`w, wo`ni`n strukturasi`n jaqsi`law, Jolawshi` poezdlardi`n ha`reket tezligi`n ha`m qawipsizlik

da`rejesi`n ko`teri`wdi` ta`miyinlewshi` tasi`w protsessi`ni`n texnologiyasi`n jedellesti`ri`w ha`m temir jollardi`n materially`q- texnikali`q bazasi`n kusheyi`ti`w;

4. Ilimiy ha`m magli`wmatli`q xi`zmet ko`rseti`w tarawi`nda –marketing boyi`nsha izertlew shegarasi`n keneyti`ri`w; yesabat ha`m operativ magli`wmatlardi` beri`wdi`n electron texnologiyasi`n yengi`zi`w; yesap ha`m yesabat sistemasi`n jedgelesti`ri`w;

5. Socialli`q tarawda- iske qi`zi`wshi`li`q ha`m miynet ko`rsetki`shleri`ni`n `wo`siwi`n kusheyti`ri`w; miynetti` jenillesti`ri`w ha`m sawlasti`ri`w; xi`zmetkerlerdi`n bilim ha`m diniy da`rejesi`n ko`teri`w.

6. Qarxanani` basqari`w tarawi`nda- islep shi`gari`wdi` basqari`wdi`n sho`lkemlesti`ri`w strukturasi`n jaqsi`law; karxanani` restrukturizaciyalaw ha`m demonopolizaciyalaw;

Marketingti`n strategiyasi` maqsetli bazar boyi`nsha karxanani`n strategiyasi`n ha`m woni`n strategic ma`selelerdi`, iske asi`ri`li`wshi` marketing sharalari`ni`n` kompleksi`n ha`m marketinglik izertlewlerdi` wo`tkeri`w ushi`n bu`djetti` wo`zine qamlap aladi`.

Bazardi` ha`m sati`li`wdi` izertlew . Transport xi`zmeti`n ko`rseti`w bazari`n izertlew, ko`rsetki`shlerdi` ali`w maqseti`nde wo`tkeriledi`wolar karxanani`n` aldi`ndag`i` xizmeti`n ani`qlaw ushi`n za`rur. Buni`n ushi`n sheshi`m qabil`law maqseti`nde transport xi`zmeti` bazari` boyi`nsha ken magli`wmatti` sistemali`q tu`rde jiynaw, analizlew ha`m uli`wmalasti`ri`wdi` wo`tki`zi`w ko`zde tuti`lg`an, bular wo`z gezeginde usi` bazarda karxanani`n` xi`zmeti`n rejelesti`ri`w, prognozlaw, maqsetli bazardi` tanlaw, bazar ko`lemi`n baxalaw menen baylanisli`.

“Shanaraq psixologiyasi” pa`ninen “Aji’rasi’w sebepleri ha’m aqi’betleri” temasi` boyi`nsha keys-stadi.</b> <b>Turdi`muratova A., No`kis pedagogika kolledji, “Pedagogika - psixologiya ” kafedrasi`
--

PEDAGOGIKALI’Q ANNOTACIYa

Woki’w predmeti`: «Shanaraq psixologiyasi’».

Tema: «Aji’rasi’w sebepleri ha’m aqi’betleri ».

**Keys-stadidin tiyqarg`i maqseti:** Aji’rasi’w sebepleri ha’m aqi’betleri`n analizlew, shanaraqta kelispewshilikler kelip shi’gi’w sebepleri`n ani’klaw, ha’m baxa beriw konlikpeleri`n rawajlandi’ri’w.

Kutiletugi’n natijjeler:

- Aji’rasi’wdi’n kelip shi’gi’w sebepleri`n ani’klaw ha’m wolardi’ analizlew konlikpesi`n rawajlandi’ri’w;

- Turmi’sta ushi’rasatugi’n bunday ki’yi’nshi’li’klarda duri’s jol tanlay ali’q konlikpesi`n kaliplesti`ri’w;

- Yerin pikir bildi’ri’w, sheshi`m qabi’l yeti’w konlikpesi`n kaliplesti`ri’w.

Keysti sheshi’w ushi’n woki’wshi’ tomendegi bilimlerge iy boli’wi’ lazi’m:

- Shanarak agzalari’ wortasi’nda kelispewshilik turleri,
- Kelispewshilik psixologiyasi’,
- Kelispewshiliklerdi’n kelip shi’gi’w sebepleri,
- Kontraceptiv qurallardan qollani’wshi’ni`.
- Keys ob’ekti – Shanarak, yerli-zayi’pli’, shanaraq agzalari’.

Keysning tipologik xususiyatlariga xarakteristikasi: keys kabinetli keys boli’p, syujetsiz. Worta kolemdagi keys – texnologiya boli’p esaplanadi’.

Bul keysti kolledj ha’m akademiyali’q liceylardi’n 3-kurs woqi’wshi’lari’ arasi’nda wo’tkeriwge boladi’.

II.Keys-stadi:

“Aji’rasi’w sebepleri ha’m aqi’betleri”

Kirisiw. Insan balasi’ du’nyag’a keler yeken, wol eyrkin ha’reketleniw, ju’riw, woqi’w, jazi’wdan baslap ta’biyat ha’m ja’miyettin’ barli’q quramali’ ni’zamli’li’qlari’ menen ju’zbe-ju’z kelgende neler islew kerekligi u’yretiledi, yaki bug’an arnawli’ woqi’ti’ladi’. Soni’n’ menen birge wo’mirimizdin’ yari’mi’nan ko’bin qamrap alati’g’i’n, turmi’sta shi’n, toli’q insani’yli’q baxi’tti’ inam yetetug’i’n yaki kerisinshe ha’r ta’repleme ta’miyinlengenligimizge qaramastan

bizin' baxti'mi'zdi' yari'm etetug'i'n shan'araq turmi'si'-dur. wo'kinishlisi, jaslar di' usi' quramali' shan'araq turmi'si' protsesine tayarlaw bizin' da'wirimizge shekem stixiyali' ra'wishte ali'p bari'ladi', yag'ni'y bul ma'sele usi' waqi'tqa shekem ja'miyette wo'z hali'na taslap qoyi'lg'an yedi.

Wo'zbekstanni'n' g'a'rezsizligi ha'm Prezidentimizdin' dana siyasaki' boyi'nsha Respublikada shan'araq mashqalalari' ma'mleket a'h'miyetine iye bolg'an ma'seleler qatari'nan wori'n aldi'.

1998-ji'ldi' «Shan'araq ji'li» dep dag'azalani'wi', «Shan'araq» ilimiy-a'meliy worayi'ni'n' sho'lkemlestiriliwi, arnawli' ma'mleket bag'darlamasi'ni'n' qabi'l etiliwi, woni'n' dawami' si'pati'nda 2000-ji'ldi' «Salamat a'wlad ji'li» dep, 2012-ji'ldi'n' «Bekkem shan'araq» ji'li dep dag'azalani'wi', wa'layatlarda shan'araqqa xi'zmet etiwshi tu'rli ma'sla'ha'txanalardi'n' sho'lkemlestiriliwi, shan'araq mashqalalari'n' ilimiy yen jaydi'ri'w ma'qsetinde Wo'zbekstan tariyxi'nda birinshi ret shan'araq psixologiyasi' mashqalalari' boyi'nsha izertlewler ali'p baratug'i'n ilimiy kadrlardi' tayarlaw ma'qsetinde aspirantura sho'lkemlestiriliw, wolarg'a aspirantlardi'n' qabi'l yetiliwi joqari'dag'i' pikirimiz da'lilidur.

Shanarak ne sebep shayqaladi'?

Shan'araq kelispewshiliklerinin' yen' xarakterlilerinen biri bul yer ha'm hayal wortasi'ndag'i' kelispewshilikler. Xosh, yen' jaqsi' niyetler menen, bir-birlerin su'yip shan'araq qurg'annan keyin wolardi'n' wo'z-ara qatnasi'qlari'nda kelispew, ja'njeller boladi', wolar ne ushi'n uri'sadi'

Tati'w shan'araqlarda ta'rbiya ko'rgen jigit-qi'zlar wo'z ata-anasi' shan'arag'i'n, wolardi'n' turmi'si'n, bir-birine bolg'an jaqsi' qatnasi'n wo'zlerinin' bolajaq shan'araq turmi'si' ushi'n ideal dep aladi' ha'm wolarda shan'araq qurg'anlari'nda wo'z ata-analari'nday boli'wdi' arzi'w yetedi. Sebebi wolar wo'z ata-analari' mi'sali'nda bir-biri menen uri'si'p turi'wshi' yer-hayallardi' ko'rmegen. Yegerde bunday jag'daylar bolg'anda da wolardi'n' ata-analari' wolarg'a sezdirmewge ha'reket yetedi.

Arzi'wlar jeteginde ju'rgen jaslar wo'zlerinin' shan'araq turmi'si'nda da'slepki mashqalalarg'a dus keliwleri menen-aq, wolardi'n' turmi'si' u'zi ku'tkende y bolmay ati'rg'anli'g'i' turmi's joldasi'n tan'lawda qa'te qi'lg'anli'g'i', basqasha jaman ta'repke wo'zgerip qalg'anli'g'i' si'yaqli'lardi' tu'sine baslaydi'.

Sunday-aq, jas shan'araqlarda yer-hayaldi'n' wo'z-ara qatnaslari' rawajlani'wi'ni'n' wo'zine ta'n ni'zamli'li'qlari', jan'a sotsialli'q sharayatlarg'a sa'ykeslesiw protsesi menen baylani'sli' qi'yi'nshi'li'qlar yer-hayal qatnaslari'nda kelispewshilik jag'daylardi' ju'zege keltiriwi mu'mkin. Wo'tmishlerdegi dani'shpanlardi'n' biri haqli' tu'rde yer hayal ja'njelin buri'shqa ten'legen. Buri'sh ashshi' lekin mug'dari'nda bolsa ishteydi ashadi', mug'dari'nan arti'p ketse awi'r, yerin, tildi ku'ydiredi, qolaysi'z jag'daylardi' ju'zege keltiredi.

Kelispewshilik jag'daylar ha'r qanday shan'araqta da ju'zege keliwi mu'mkin. Shan'araq qanday boli'wi'na qaramastan kelispewshilerden quri' bolmaydi'. Sebebi, shan'araqtag'i' shaxslar ara qatnasi'qlar a'dette kelispewshiliksiz bolmaydi'.

Shan'araqlardi'n' buzi'li'wi'nan tek usi' aji'rasqan yer-hayal ha'm wolardi'n' perzentleri yemes, ja'miyette ko'p zi'yan ko'redi.

Aji'rasi'wlar ko'plegen unamsi'z ha'diyseler` toli'q yemes shan'araqlar sani'ni'n' arti'wi', balalar wortasi'nda huqi'q buzarlardi'n' ko'beyiwi, pedagogikali'q qadag'alawdan qalg'an balalar sani'ni'n' arti'wi', jalg'i'zli'q, aji'rasqan yer-hayallar ha'm ag'ayinlerdin' wo'z-ara mu'na'sibetlerinin' jamanlasi'wi' si'yaqli' illetlerdin' kelip shi'g'i'wi'na sebep boli'wi' mu'mkin.

Yeger aji'rasi'wolar unamsi'z aqi'betlerdi keltirip shi'g'aratug'i'n bolsa, woni' rasmiy tu'rde qadag'alap qoysa bolmaymaw- degen soraw kelip shi'g'adi'.

Aji'rasi'wdi' qadag'an etiw-wo'z na'wbetinde neke jasi'ni'n' wo'siwin, turmi'sqa shi'qqasli'q, nekege shekem ha'm nekeden ti'sqari' ji'ni'si'y baylani's, psixologiyali'q jaqtan uri'sli' shan'araqlar sani'ni'n' arti'wi', neke-shan'araq mu'na'sibetleri tiykari'nda ju'zege keletug'i'n ji'nayatlar, adam wo'ltiriw, qi'yanet yetiw si'yaqli'lardi'n' ko'beyiwine ali'p keledi. Soni'n' ushi'n da ha'zirgi waqi'tta aji'rasi'w erkinligi barli'q ma'mleketlerde neke-shan'araq ni'zamshi'li'g'i'nda berilgen.

Aji'rasi'w yerkeklerge qarag'anda hayallardi'n' kelesi baxti'na, balalardi'n' ta'rbiyasi'na, shan'araq byudjetine, hayaldi'n' den sawli'g'ina, wo'z ata-anasi' menen bolg'an perzentler mu'na'sibetlerine, aji'rasqan hayaldi'n' ruwx'i'yati'na ku'shli unamsi'z ta'sir ko'rsetedi. Bul qayta turmi's quri'w ha'm jalg'i'zli'q mashqalasi'n keltirip shi'g'aradi'. Aji'rasi'w tek aji'rasqany erhayallarg'a yemes, perzentlerge de unamsi'z ta'sir ko'rsetiwi mu'mkin.

Ko'binese aji'rasi'p ati'rg'anlardan aji'rasi'w sebeplerin sorasan' «Xarakterimiz tuwri' kelmedi» «Materyalli'q qi'yi'nshi'li'q», «Ishkilikpazli'q», «Jasaw sharayati'ni'n' qolaysi'zli'g'i'», «Ata-analardi'n' aralasi'wi'» h. t. b. Shan'araqtag'i' awi'z birshililik ku'shli bolsa, yer-hayal bir-birin jaqsi' tu'sinse bul sebepler shan'araqti'n' qulawi'na tiykarg'i' sebep bola almaydi'.

Jaslar ortasi'ndag'i' mu'na'sibet qansha to'men bolsa, bul sebepler sonsha ku'shli ta'sir ko'rsetedi ha'm bul jag'daylar aji'rasi'wlardi'n' sebebi boli'p qali'wi' mu'mkin. Shan'araqti'n' aji'rasi'wlari'ni'n' motivi si'pati'nda ko'rsetilgen ta'sirlerden tiykarg'i'si', joldasi'ni'n' qopalli'g'i', «ata-analar ha'm basqa ag'ayi'nlerinin' aralasi'wi'» «bir-birinen biypari'qli'q» h. t. b.

Aji'rasi'w na'tiyjesinde milliyonlap adamlar -yen' da'slep perzentler, hayallar qala berse yerkekler, jaqi'nlari'da «ruwhi'y jaraqat» aladi'.

Sorawlar:

1. Waqi'ya menen tani'si'p avtor kanday mashkalani' ko'terip shi'kkan dep woylaysi'z?
2. Tekstte mashkalani' tasti'yi'klawshi' kanday daliyiller bar?
3. Ajirasiw bala psixologiyasi'na kanday tasir jasaydi'?
4. Aji'rasi'wlardi'n' kelip shi'gi'w sebebi nede?
5. Avtor mashkalani'n aldi'n ali'w jollari'n kalay bayan yetken?
6. Mashkalani' sheshiw boyi'nsha sizin pikiriniz qanday?

III. A'meliy jag'daydi basqi'shpa-basqi'sh analiz qi'li'w ha'm shesh'iw boyi'nsha woqi'wshi'larg'a metodik ko'rsetpeler.

Daslep keys penen tani'si'n. "Aji'rasi'w sebepleri ha'm aqi'betleri" haqqi'nda twsinik payda etiw wshi'n bar bolgan magli'wmatti' di'qqat penen woki'p shi'gi'n. Woki'w wakti'nda jagdaydi' analiz etiwge ha'reket eytpen.

1. Birinshi sorawg'a juwap berin.
2. Keys-stadini 2-marte woki'n. Woki'gani'ni'zda tomendegi belgilerdi belgilep koyi'n:

"D"-mashkalani' si'patlawshi' **daliyiller**;

"S"-magli'wmatlardi'n kelip shi'gi'w **sebebi**;

"ShU"- avtor tarepinen wsi'ni'lgan mashkalani' **sheshiw usi'llari'**.

3. Bul belgiler sizge 2, 4 xa'm 5 sorawlarg'a juwap beriwge ja'rdem beredi.
4. Jaksi'lap oylap 3, 6 sorawlarg'a juwap berin

Barshe sorawlarg'a jazba rawishte juwap berin.

Toparlarda keys-stadini sheshi'w boyi'nsha jol-joba

1. Individual sheshilgen keys jagdaylari menen tanisip shigin
2. Topar jetekshini saylan.
3. Vatman qagazda to'mendegi kesteni sizin

Mashqalali jagday kesteni

Mashqalani' tasti'qlawshi' da'liyleri'	Mashqalani'n kelip shi'gi'w sebepleri	Avtor ta'repinen usi'ni's yetilgen sheshi'm	Topar sheshi'mi'

4. Isti tamamlay, prezentaciya'g'a tayarlan.

Auditoriyadan ti`sqari bejerilgen is ushi`n bahalaw kriteriyleri ha`m ko`rsetkishleri

Toparlardi`n di`zi`mi`	Basli` mashqala aji`rati`p ali`ni`p, izertlew obyekti` ani`qlang`an макс. 6 б	Mashqalali` jag`daydi`n kelip shi`g`i`w sebebi ha`m da`lilleri ani`q ko`rsetilgen макс. 4 б	Jag`daydan shi`g`i`p keti`w ha`reketleri ani`q ko`rsetilgen макс. 10 б	Uli`wma макс.20 б

Auditoriyada bejerilgen is ushi`n bahalaw kriteriyleri ha`m ko`rsetkishleri

Toparlar dizimi	Topar aktivligi макс. 1 б	Mag`liwmatlar ko`rgizbeli prezentaciya qilindi макс.4 б	Juwaplar toliq ha`m aniq berildi макс.5 б	Uliwma макс.10 б

8-10 балл – “Ayi`ri`qsha”, 6- 8 балл – “jaqsi”, 4- 6 балл – “qani`qarli`q”, 0 -4 балл – “qani`qarsi`z”.

IV. Woqit`i`wshi` ta`repi`n keys-stadidi` sheshi`w ha`m analiz qi`li`w varianti`

Keys-stadideg`i` basli mashqala

Shan`araq kelispewshiliklerinin` en` xarakterlilerinen biri bul er ha`m hayal wortasi`ndag`i` kelispewshilikler. Jaqsi` niyetler menen, bir-birlerin su`yip shan`araq qurg`annan keyin wolardi`n` wo`z-ara qatnasi`qlari`nda kelispew, ja`njeller boladi`, wolar ne ushi`n ajirasadi`. Xosh sharaq ne sebep shayqaladi`?

Waziypalar:

- Kelispewshilik jag`daylardi` uyreni`p shi`gi`w;
- Statistikalik` mag`liwmatlardan ajirasiwlar sani`n uyreni`p shi`gi`w;
- Aji`rasi`wdi`n` yerli-zayipli`g`a ziyani`n uyreni`p shi`gi`w;
- Aji`rasi`wdi`n` balag`a keri ta`sirin uyreni`w, ajirasiwlardin` aldin ali`w boyi`nsha i`lajlar, usi`ni`slari`n islep shi`gi`w;
- Uli`uma usi`ni`slardi` islep shi`gi`w;

Juwaplar

1.Aji`rasi`w shan`araqqa, jamiyetke de keri ta`sir yetedi`.

2. Aji'rasi'w erkeklerge qarag'anda hayallardi'n' kelesi baxti'na, balalardi'n' ta'rbiyasi'na, shan'araq byudjetine, hayaldi'n' den sawli'g'i'na, wo'z ata-anasi' menen bolg'an perzentler mu'na'sibetlerine, aji'rasqan hayaldi'n' ruwxı'yatı'na ku'shli unamsi'z ta'sir ko'rsetedi.

3. Aji'rasi'wlar ko'plegen unamsi'z ha'diyseler` toli'q yemes shan'araqlar sani'ni'n' arti'wi' , balalar ortasi'nda huqi'q buzarlardi'n' ko'beyiwi, pedagogikalı'q qadag'alawdan qalg'an balalar sani'ni'n' arti'wi', jalg'i'zli'q, aji'rasqan yer-hayallar ha'm ag'ayinlerdin' wo'z-ara mu'na'sibetlerinin' jamanlasi'wi' si'yaqli' illetlerdin' kelip shi'g'i'wi'na sebep boli'wi' mu'mkin.

4. Shan'araqlar tatiw jasawi ushin ha'r bir ma'halle, qon'silar, ag'ayinlerde juwapker boliwi kerek. Jas shan'araqlardan wo'z ken'eslerin ayamawi kerek.

Juwmaq

Aji'rasi'w na'tiyjesinde milliyonlap adamlar -yen' da'slep perzentler, hayallar qala berse yerkekler, jaqi'nlari'da «ruwhi'y jaraqat» aladi'. Ajirasiw perzentler ruwxiyatına kerı tasir yetetug'inlig'in yesapqa aliw kerek, sebebi ha'r bir insan balalari baxti, ka'mali' ushin jasaydi'.Turmis joldas tan'lawda asiqpaw kerek. Neke aldi ilajlarına suyenip turmis qurg'an maqul. Shan'araqlar ajirasi'p ketpewi ushi'n ha'r bir insan qiyinshiliqlar, mashqalalarg'a qarsi' guresiwi kerek.

V. KEYS- STADI WOQI'TI'W TEXNOLOGIYASI'

Woki'w sabag'i'ni'n' texnologik modeli

<i>Waki'ti': 2 saat</i>	<i>Woqi'wshi' sani': 15-20</i>
<i>Woqi'w sabag'i'ni'n' tu'ri</i>	Bilimlerdi` keneyti'ri'w, shu`qirlasti'ri'w, ko`nikpe ha`m qa`niygelerdi` du`zilisti'ri'wge qaratı'lg'an a`meliy sabaq
<i>Woqi'w sabag'i'ni'n' rejesi</i>	1.Keys-stadi mazmunına kiriw. 2.Woqi'wshi`lar bilimleri'n aktivlesti'ri'w maqseti'nde "Blic-soraw" wo'tkiziw . 3.Keys-stadi mazmuni menen tani'si'w ha`m islewdi sho`lkemlestiriw. 4."Keys-stadi"di toparlarda sheshiw 5.Na'tiyjeler prezentaciyası ha`m taliqlawin wo'tkiziw. 6.Taliqlaw yetilip atirg'an mashqalani tablicası tiykari`nda analiz yeti'w. 7.Juwmaqlawshi sheshim shig`ariw. Yerisilgen woqi'w na'tiyjelerine qarap woqiwshilard aktivligin bahalaw.

<i>Sabaq makseti:</i> Aji'rasi'w sebepleri ha'm aqi'betleri'n analizlew, shanaraqta kelispewshilikler kelip shi'gi'w sebepleri'n ani'klaw ha'm baxa beriw konlikpelerin rawajlandi'ri'w.	
<i>Pedagogikali'q wazi'ypalar:</i>	<i>Woki'w xi'zmeti natiyjesi:</i>
• Shanaraqta kelispewshilik psixologiyasi' menen tani'sti'radi', • Aji'rasi'w sebepleri menen tani'sti'radi' • Aji'rasi'w di'n kelip shi'gi'w sebeplerin analizlewge bagdarlaydi' • Usi'ni'slar islep shi'gi'w di' soraydi'	Kelispewshilik psixologiyasi'n ayti'p beredi • Aji'rasi'w sebeplerin ani'klaydi', • Aji'rasi'w di'n kelip shi'gi'w sebeplerin analizleydi • Kontratseptiv qurallardan qollani'w di tusindiredi • Wo`z pikir ha'm usi'ni'slari'n islep shi'gadi' • Juwmak jasadidi'
<i>Woki'ti'w metodi'</i>	Keys-stadi , mashkalani' sheshi'w
<i>Woki'ti'w tu`ri</i>	Frontal , individual , kishi toparda
<i>Qurallar</i>	Keys, metodikali'q korsetpe, proektor
<i>Sharayat</i>	Auditoriya
<i>Qaytar baylanis jol ha'm qurallari</i>	Prezentaciya, jumi's natiyjesine karay , soraw-juwap

Woqi'w sabaqti'n` texnologik kartasi`

<i>Baski'shlar</i>	<i>Xi'zmet mazmuni'</i>	
	<i>Woqi'ti'wshi'</i>	<i>Woki'wshi'</i>
1-basqi'sh. kiriw (10)	1.1.Woqi'wshi'lar sabaqqa tayarli'gi'n`ha'm qatnasti` tekseredi` 1.2.Temani'n makseti'n dagazalaydi' 1.3. Keystin maqsetin dagazalaydi' 1.4. Baxalaw kriteriyasi' menen tani'sti'radi' 1.5. Blic-soraw wotkeredi	Ti'nlaydi' Ti'nlaydi' Sorawg`a juwap beredi

2-baski'sh (60)	2.1. Keys penen islew kagi'ydalari'n yesletedi 2.2. Keys penen tani'sti'ri'w maksetinde keys materiali'n tarqatadi'. 2.3.Keysti sheshiw ushi'n metodikali'q korsetpeler beredi 2.4.Toparlarg`a boledi 2.5. Keysti sheshiw ha'm usi'ni'slar islep shi'gi'w boyi'nsha pikirlerin bildiredi 2.6.Keys penen jumi's bari'si'n baklaydi'	Ti'nlaydi'. Keys penen tani'sadi' Keys penen islewge tayarlanadi' Soraw beredi Toparlarg`a bolinedi Toparlarda jumi's isleydi
3-baski'sh (10)	3.1. Juwmaklawshi' pikir bildiredi 3.2. Natiyjelerdi analizleydi baxalaydi	Ti'nlaydi'

“Isbilermenlik ha’m biznes tiykarlari” pa’ninen “Wo’zin-wo’zi ba’nt yeti’w” temasi’boyi’nsha keys-stadi. <i>Nurgalieva M., No’kis medicina kolledji, “Ja’miyetlik pa’nler” kafedrası</i>

I. PEDAGOGIKALI`Q ANNOTACIYA

Pa’n. Isbilermenlik ha’m biznes tiykarlari`

**Temani`n’ ati.** Wo’zin-wo’zi ba’nt yeti`w.

Qatnasi`wshi`lar. 3-kurs “Medicina hamshirasi” qanigeligi woqi`wshi`lari`

**Keys-stadidin tiyqarg`i maqseti:**Woqi`wshi`larg’a isbilermenlik ha’m biznes haqqindag’I bilim ha’m ko’nlikpelerdi rawajlandiriwdan ibarat.

Rejelestirilip atirg’an oqiw na’tiyjeleri: woqiwshilar keysti tabisli sheshiwi ushin iyelewi lazim bolg’an bilim ha’m ko’nlikpeler to’mendegilerden ibarat:

- wo’zin-wo’zi ba’nt etiwdi u’yreni`w,
- qa’rejetlerdi` u’nemlewdi u’yreni`w,
- jan’a wo’nimler tu’rin oylap tabiwdi u’yreni`w.
- shi`g’i`nlardi`n’ azayti`wdi`,
- paydani` maksimallasti`ri`wdi`,
- daramat ha’m qa’rejetlerdi` duris bo’listi`ri`wdi`,
- biznes penen shug’illani`w sir`lari`n.

Ko’nlikpeler: isbilermenlik ha’m biznes haqqi`ndag’i mag’li`wmatlardi` toplaw, jiynaw ha’m qayta islew, wolardi analizlew ha’m toparlarda birgelikte islew ko’nlikpeleri, usi`ni`w.

Keystin’ wo’zine ta’n belgileri:

Keys awditoriyyadag’i keys taypasi`na kiredi`. Keys mashqalali` jag’daydi` usi`ni`wg’a, wolardi` analiz eti`wge ha’m sheshi`wge qarati`lg’an. Qi`sqa ko’lemli keys yesaplanadi`. Woqi`w tapsi`rmasi`ni`n` usi`ni`wi` usi`li`na qaray keys tapsi`rmali` keys boli`p tabi`ladi`.

Keyste isletilgen mag’li`wmatlar bazasi`.

Pa’nge baylanisli` woqi`w qollanbalar kitabi`, internetten isbilermenlikke tiyisli` mag’li`wmatlar.

Didaktik maqsetlerine qaray. Keysti` worta arnawli` ka'sip-wo'ner kollejlari`ni`n` woqi'ti`wshi`lari` ha'm woqi`wshi`lari` paydalani`wlari` mu'mkin.

II.Keys-stadi: **„Wo'zin-wo'zi ba'nt yeti`w.“**

Kirisiw. Ekonomikani' yerkinlesti`ri`w jag'dayi'nda ki`shi` biznes ha'm jeke isbiltermenlikti` rawajlandi`ri`w, woni'n` ni`zam menen belgilengen yen' aldin'g'i' ma'selelerden yesaplanadi'. Bul ma'sele Wo'zbekstan hu'kimeti`ni`n` ekonomika tarawi'nda a'melge asi'ri'li'p ati'rg'an qatnasi'qlari'nda yen' joqarg'i', ma'mleket siyasaki' da'rejesinde ko'terilgen ma'selelerdi'n` bi'ri` boli'p, bul haqqi'nda ma'mleketi`mi`z Prezidenti I.A.Karimov ko'rseti`p bergenindey:

«...kishi biznes ha'm jeke isbiltermenliktin' tez rawajlani'wi'n ha'r ta'repleme qollap-quwatlaw, usi' tiykari'nda xali'qti'n` ba'ntligi ha'm wolardi'n` jasaw jag'dayi'ni`n` jaqsi'lani'w ma'seleleri'n sheshi`wden ibarat».

Kishi biznes ishki bazardi' za'ru'r tovarlar ha'm xi'zmetler menen tolti'ratug'i'n, ekonomikani'n` tiykarg'i' negizin belgilep beretug'i'n yen' a'h'miyetli sector yesaplanadi', sonday-aq, puxaralardi' jumi's penen ta'minlewde, woni'n` da'ra'matlari'n asi'ri'wda yen' tiykarg'i' faktor ha'm derek boli'p xi'zmet etedi`.

Kishi biznes ha'm jeke isbiltermenlik wo'siwi menen ma'mleket tayani'shi' ha'm su'yenishi bolg'an mu'lkdarlardi'n` worta klassi'n qa'liplestiriw wazi'ypasi' tuwri'dan-tuwri' sheshiledi. Uli'wma aytqanda kishi biznes ha'm jeke isbiltermenlik bu'gingi ku'nde xali'qti'n` jumi's penen ba'ntligin ta'miynleytug'i'n ha'm woni'n` tiykarg'i' da'ra'mat deregi bolg'an za'ru'rli buwi'n yesaplanbaqta.

Ha'zirgi jag'dayda du'nya ha'm xali'q-arali'q bazarlarda ba'seki keskinlesip barati'rg'ani' ha'mmege belgili, a'si`rese kishi biznes wo'zinin' ha'reketshen'ligi, kem shi'g'i'n talap yetiliwi yesabi'nan islep shig'ari'wdi' jen'ilirek ha'm tez modernizaciya yetiw, islep shi'g'ari'p ati'rg'an wo'nim tu'rlerin jan'alaw imkaniyati'na iye yekenin ha'm usi' jag'dayda bazar konyukturasi'ni`n` wo'zgeriwshen talaplari'na jaqsi' maslasip ali'wi' menen itibarli bolip tabiladi.

Respublikami'zdi'n` bazar qatnasi'g'i'na wo'tiwi jag'dayi'nda ekonomikani'n` ja'miyetlik jo'nelisin ku'sheytiriw, islep shi'g'ari'wdi' tuti'ni`wshi'lar talaplari' tiykari'nda a'melge asi'ri'w ha'm sho'lkemlestiriw ha'mde puxaralardi' isbiltermenlik penen shug'i'llani'wlari'na ken' jol ashi'p beriw, wolardi'n` bar imkaniyatlardan toli'q paydalani'wi' joqari' na'tiyje, woylap

bari'w ha'm sho'lkemlestiriwshilik tiykari'nda isbilermenlik ha'reketi'n ali'p bari'wlari'na u'lken itibar qarati'li'p ati'r.

Wo'zin-wo'zi ba'nt yetiw.

Kolledjd? pitkergegen Shaxista kompyuterde islew ha'm kompyuter texnologiyalar?n qollaw boy?nsha jaqs? ko'nlikpelerge iye. Ata-anas? wog'an biznes baslaw ush?n 2 mln.sum qarj? aj?rat?wg'a raz?. Wol institut qas?nan internet-kafe ashpaqsh?. Wog'an ush?p at?g'an xana – bul a'piway? awditoriya bol?p, won?n' ijaras?ush?n ha'r ayda 10 m?n.sum to'lew laz?m bolad?. Za'ru'r u'skenelerdi sat?p al?w ush?n Shaxistan? qar?z al?w?na tuwr?keledi.

Sorawlar:

1. Is baslaw ush?n wog'an qansha kompyuter kerek?
2. Shaxistag'a ja'ne qanday qar?ydarlar kerek bolad??
3. Kompyuterler, za'ru'r u'skeneler ha'm mebelidin' bahas? qansha?
4. Za'ru'r u'skeneler ha'm mebelidi qalay al?w mu'mki'n?
5. Shaxista qaerden kredit al?w? mu'mkin:
 - a) akcionerlik kapitali`,
 - b) qar?zg'a qarj?land?r?w.
6. Qar?z al?w ush?n bankke neler us?n?w? kerek?
7. Bankten kredit al?w imka'niyat?n qalay as?r?w mu'mki'n?
8. Internet-kafeni` qarj?land?r?w ush?n Shaxistag'a ja'mi qansha qarj? kerek?

Keystin' sheshimi arqali` to'mendegi na'tiyjelerge yeri'si'w mu'mkin:

- isbilermenlikti` baslaw haqqinda mag'li`wmat beredi`.
- kredit ali'w imka'ni`n izlewdi` u'yretdi`.
- wo'zin-wo'zi ba'nt yeti'w ha'm basqari`wdi` u'yrenedi`.

Mahsqala

Internet-kafeni` jolg'a qoyi'w. Biznesti` baslaw ushi'n za'ru'r bolg'an u'skenelerdi` aniqlaw ha'm bul ushi'n za'ru'r bolga'n qarji'lardi` izlew ha'm tabi'w boli'p tabi'ladi`.

Mahsqala asti` mashqala

1. Qarji`lar mug`dari`n ha`m derekleri`n ani`qlaw.
2. Za`ru`r u`skeneler di`zi`mi`n ani`qlaw.
3. Qarji`lardi` bo`listi`ri`w.

Biznesti` baslaw ushi`n za`ru`r bolga`n u`skenelerdi` ani`qlaw	Qarji` mug`dari`n ha`m derekleri`n ani`qlaw	Qarji`lardi` bo`listi`ri`w jollari`n ani`qlaw	Jan`a xizmet tu`rleri`n woylap tabi`w

4. Kadrlardi` tan`law.
5. Jan`a xi`zmet tu`rleri`n woylap tabi`w.

III. A`meliy jag`daydi` basqi`shpa-basqi`sh analiz qi`li`w ha`m sheshi`w boyi`nsha woqi`wshi`larg`a metodik ko`rsetpeler.

Toparlarda keysti` sheshi`w boyi`nsha yol-joba:

1. Topar jetekshi`si`n tan`lan`
2. Vatman qag`azi`na to`mendegi kesteni` si`zi`n`

Jan`a biznesti` baslaw

3. Jumi`sti` juwmaqlap prezentaciya`a tayarlan`

Awditoriyada wori`nlang`an jumi`s ushi`n bahalaw kriteriyalari`

Toparlar dizimi	Topar aktivligi maksimal 1 ball	Mag`li`wmatlardi`n ko`rgizbeli usi`ni`s yetiliwi` maksimal 4 ball	Juwaplardi`n` toil`q ha`m ani`qlig`I maksimal 5 ball	Ja`mi maksimal 10 b.

8-10 ball –ayri`qsha

6- 8 ball –jaqsi`

4- 6 ball – qanaatlandi`rarli`

0 -4 ball – qanaatlandi`rarsi`z

IV. Keysologti`n` juwap varianti`.

1. Biznes-reje du'zi`w ha'm woni` usi`ni`w.
2. Qariydarlardi`n` talabi`n u'yreni`w.
3. Ba'sekileslerdi` u'yreni`w.
4. Marketing izertlewlari ali`p bari`w.
5. Kadrlar siyasati`n duri`s jolga' qoyi`w.
6. Konsalting xi`zmeti`nen paydalani`w.

V. KEYS- STADI WOQI`TI`W TEXNOLOGIYASI`

Woki`w sabag`i`ni`n` texnologiyasi` modeli

<i>Waqti` : 2 saat</i>	<i>Woqi`wshi`lar sani` : 30</i>
<i>Woqi`ti`w sabag`i`ni`n` formasi`</i>	A'meliy – bilimlerde ken'eyti`ri`w, teren'lesti`ri`w ha'm ko'nlikpelerdi` rawajlandi`ri`w
<i>Sabaq rejesi`</i>	1. Woqi`w tapsi`rmasi`na kirisiw</li> <li>2. Bilimlerde teren'lesti`ri`w</li> <li>3. Kishi toparlarda keys penen islew</li> <li>4. Na'tiyjeler prezentaciyasi</li> <li>5. Sa'wbetlesiw, mashqalali` jag'day sheshi`mi`n bahalaw ha'm ideyani tan'law 6. Juwmaqlaw. Toparlar ha'm woqiwshilar aktivligi`n ha'm woqi`w sabag`i`ni`n` maqsetke yeri`si`w da'rejesi`n bahalaw
<i>Woqiw sabag`inin` maqseti: Isbilermenlik ha'm biznes haqqi`nda bilimlerde teren'lesti`ri`w, mashqalali` a'meliy jag'daydi` analiz yetiw ko'nlikpeleri`n qa'liplesti`ri`w ha'm rawajlandi`ri`w</i>	
<i>Woqi`ti`wshi`ni`n` waziypalari`:</i>	<i>Woqi`w sabag`i`ni`n` na'tiyjesi:</i>
-Keys tapsi`rmasi` menen tani`sti`ri`w.</li> <li>-Jag'daylarg'a qarap mashqalani` sheshi`w. boyi`nsha waziypalardi` beredi.</li> <li>- Woqi`wshi`larg'a metodikali`q ko'rsetpeler beredi. -An'a xizmet tu'rleri ha'm	- Keys tapsi`rmasi` menen tani`sadi`. - Jag'daylarg'a qarap mashqalani` sheshi`w boyi`nsha waziypalardi`aji`rata aladi`. -Ki'shi` toparlarg'a bo'linedi`. - Metodikali`q ko'rsetpeler aladi` ha'm sol boyi`nsha keysti` sheshi`w jollarin izleydi`. - Jan'a biznesti baslaw boyi`nsha ma'slaxatlar aladi`. -Prezentaciyag'a tayarlanadi ha'm shi`g`adi. - Wo'zara sa'wbetlesiw arqali` talqi`laydi` ha'm

ideyalar boyi`nsha ma'slaxatler beredi. - Sabaqtin' maqsetine yerisiw da'rejesi boyi`nsha juwmaq shig'aradi.	ideyalardi` tan'laydi` - sabaq juwmag'in woqi`ti`wshi menen birgelikte talqilaydi`
Woqi`ti`w usi`llari`	Keys-stady, sa'wbetlesi`w, shi`ni`g'i`w, talqi`law.
Woqi`ti`w qurallari`	Keys, metodikalig ko'rsetpeler, vatman qag'azlari.
Woqi`ti`w formalari`	Kishi toparlarda islew
Woqi`ti`w sharayati`	Toparlarda islewge mo'ljellengen woqi`w xanasi
Qaytar baylanis usillari`ha'm bahalaw	Blic-sorawlar, prezentaciya juwmag'i, wo'z-ara bahalaw

Woqi`w sabaqti`n` texnologik kartasi`

BASQI`SHLAR, WAQTI`	Jumi`stin' mazmuni	
	Woqi`ti`wshi`	Woqi`wshi`
<i>Tayarli`q basqi`shi`</i>	Keys materiyallari`n tayarlaydi` ha'm woqi`wshi`lardi` tani`sti`radi`. Jag'daydi` analiz yeti`w algoritmi` menen tani`sti`radi`. Analizdi wo'z betinshe wo'tkeriw ha'm wonin' na'tiyjeleri`n jazi`w waziypasin tapsi`radi`.	Keysti wo'z-betinshe wori`nlaydi`.
<i>1-basqi`sh. Kirisiw (10 min.)</i>	1.1. Woqi`w sabag'i`ni`n' temasi` ha'm maqseti, rejelestirilgen na'tiyjelerdi` dag'aza yetedi`. 1.2. Keystin' maqseti`n tu'si`ndi`redi`. 1.3. Sabaqta islew ta'rti`bi`, bahalaw ko'rsetkishleri` ha'm kriteriyalari` menen tanistiradi`.	Tin'laydi, ani`qlawshi` sorawlar beredi
<i>2-basqi`sh. Tiykarg'i (60 min.)</i>	2.1. Wo'zin-wo'zi ba'nt eti`w temasi` (№1-qosimsha) boyi`nsha woqi`wshi`lardi`n` bilimi`n teren'lesti`ri`w ushi`n blic-sorawlar beredi`.	Sorawlarg'a juwap beredi`, talqi`laydi`, ani`qlawshi` sorawlar

		beredi
	2.2. Woqi`wshi`lardi` toparlarg'a bo`ledi. Toparlarda islesiw qag'iydalari menen tanistiradi (№2-qosimsha) To'mendegishe tapsirmani` beredi`: keys penen individual islew na'tiyjeleri`n talqi`law, jag`daydi` kollektiv boli`p analiz yeti`w, mashqalali` jag`daydi` sheshi`w boyi`nsha ideyalardi` bahalaw ha'm tan`law, prezentaciya`g'a tayarlani`w.</p> <p>2.3. Woqi`w aktivligi`n muwapiqlasti`radi`, ma'slaxatler ha'm ko'rsetpeler beredi`, bag`darlaydi`. Jumi`s natiyjeleri`n tekseredi` ha'm bahalaydi`.	Woqi`w tapsi`rmasi`n wori`nlaydi`
	2.4. Prezentaciyanı` talqi`laydi` ha'm wo'z-ara bahalawdi` sho'lkemlestiredi`.</p> <p>Juwaplardi` da'lilleydi`, wo'zgeri`redi`, jag`daydi` analiz yeti`wge ayri`qsha itibar qaratadi`. 2.5. Keysti`n' sheshi`mi` boyi`nsha wo'z varianti`n ma'limleydi`.	Toparlar jumi`s na'tiyjeleri` prezentaciya`si`n wo'tkeredi`, sorawlar beredi`, bahalaydi.
3-basqi`sh. Juwmaqlaw. (10 min.)	3.1. Sabaqti` juwmaqlaydi`, woqi`w na'tiyjeleri`n uliwmalastiradi, bahalar menen tani`stiradi. Ali`ng'an ta'jiriybe ha'm ko'nlikpelerdi`n' keleshekte ka'siplik a'h`miyeti`n aytadi`.	Tin`laydi`, qosi`msha sorawlar beredi` ha'm wolarg'a juwaplar aladi`

Qosimsha-1

Blic-sorawlar:

1. Wo'zin-wo'zi ba'nt yeti`w degenimiz ne?
2. Jan'a biznesti qalay jolg'a qiyamiz?
3. Wo'zin-wo'zi ba'nt eti`wdi`n` abzalli`q ta`repleri`n qalay tu`sinesiz?

Qosimsha-2

Toparda islew qag'iydalari`:

- h'ar kim wo'z sherikleri`nin' so'zrleri`n mulayimli`q penen ti`n'lawi` kerek;
- h'ar kim aktiv, birgelikte islewi, berilgen tapsi`rmalarg'a juwapkershilik qatnasta boli`wi` kerek;
- h'ar kim ja'rdemge mu'ta'j bolg'anda ja'rdem soraw kerek;
- h'ar kimnen ja'rdem soralg'anda, ja'rdem beri`wi` kerek;
- h'ar kim topar jumi'si`ni`n' na'tijeleri`n bah'alawda qatnasi`wi` kerek;

Ha'r kim ani`q tu'sini`wi` sha`rt:

- basqalarg'a ja'rdemlesi`p, wo'zimi`z u'yrenemi`z!
- biz bi`r kemedemi`z: yamasa bi`rge su`zi`b shi`g'ami`z yamasa bi`rge sho'gi`p ketemi`z!

“Инглис тили” пәнінен “Youth problems ” темасы бойынша кейс-стади.

**Баймагамбетова З., 4-санлы Шимбай академиялық лицей,
” Инглис тили” кафедрасы**

ПЕДАГОГИК АННОТАЦИЯ

Оқыу предмети: “Инглис тили”.

Тема: “Youth problems”.

Кейс-стадидын тийқарғы мақсети: Нашебентлик,СПИД ,жумыссызлык, виртуал дунья, компьютер ойынлары хэм олардын инсан өмирине кери тәсири, идеологиялык бослык, интернет маглыуматларынан максетке мууапык дурыс пайдаланыуды жолга койу, бийпаруалык, итибарсызлыктын алдын-алыу, виртуал дуньянын реал өмирге унамсыз тәсирлерин болдырмау шара тадбирлерин белгилеу бойынша билим хэм конликепелерин раўажландырыу, өтилген темалар бойынша ийелеген билимлерин тексерип кориуден ибәрат.

Кутилетугын натийжелер:

- Нашебентлик ,СПИД, жумыссызлык компьютер ойынлары хэм олардын инсан өмирине кери тәсири бойынша әмелий көнликпелерге ийе болады;
- идеологиялык бослыкты ө`зинде калиплестирмеуге хәрекет етеди;
- интернет ойынларынан максетке мууапык пайдаланыуды ө`з санасына синдирип алады ;
- әмелий жагдайда нашебентлик ,СПИД ,жумыссызлык хэм онын унамсыз акыбетлеринин алдын алыу бойынша усынысларды ислепп шыгыу тәртибин уйренеди;
- хәр кыйлы жаман иллетлерди өзине синдирмеў көнликпелери калиплеседи;

Кейсти жаксы орынлауы ушын оқыўшы томендеги билимлерге ийе болыулары керек:

- Нашебентлик,СПИД ,жумыссызлык хаққында тусиниклер;
- Виртуал дунья хэм онын реал өмирге кери тәсири ;
- интернет хэм онын ахмийети;
- идеологиялык бослык тусиниги;
- глобаллық мәденият хэм онын унамсыз тәреплерин билиуи;
- компьютерден дурыс пайдаланыу қағыйдаларын билиу;
- инсаннын өз кызығыушылығын уактында токтатып билиу;

Кейсда сунъий моделлестирилген жагдай баян етилген. Кейснинг объекти Интернет кафеси хам мектеп оқушылары.

Кейсде ислетилетуғын мағлыуматлар орайы:

Нашебентлик ,жумыссызлык ,СПИД Виртуал дуньянын инсан өмирине тәсири, Интернет ойынлары, глобаллық мәденият хаққында тусиник, Миллий гарезсизлик идеологиясы, руўхый бослықтын, унамсыз тәреплеринин алдын алыу шара тадбирлерин ислеп шығыу

Кейстин типологиялык қасийетлерине карай характеристикасы: бул кейс кабинетли кейс қатарына киреди, сораулы есапланады

Кейс объекти: жаслар хәм Интернет-кафе

Дидактик максетлерге карай тренинг кейс есапланады, сондай-ак булл кейс оқушылар билимин аралық қадагалауда тексеруи ушын белгиленген.

Бул кейсти «Инглис тили», «Шанарак психологиясы», «Тарийх» пәнлеринде де пайдаланыуы мумкин.

II.Кейс-стади:

“Youth problems”

Кирисиу. Виртуал дуньянын реал өмирге кери тасирлерине қарсы гуресиу мәмлекеттин, тек ғана бир ғана шөлкемнин иси болмай, хәзирги кунде хәр биримиздин уазыйпамыз саналады. Бул нарсеге бийпаруалык, бала тарбиясына немкурайдылык пенен карау, келешек хаққында кайғырмаушылык акыбетлери жаман иллетлерге алып барылатуғынлықлары баршеге малим. Жамийет келешегин ойлайтуғын инсан хеш кашан этирапындагы болып атырган хадийселерге бийпәруа, итибарсыз карамайды. Зыянлы жат иллетлерди ашып таслайды хәм оларға қарсы пидайылык пенен гуреседи.

Сонын ушын Президентимиз И. А. Каримов: «Хәммемизге аян болыуы керек, кай жерде бийпаруалык хәм итибарсызлык хуким сурсе, ен керекли маселелер өз бетинше таслар койылса, сол жерде руухыйлык ен пәс хәм халсиз нокатка айланады. Керисинше кай жерде дыққат хәм жанкуйерлик жокары акыл парасат хукимран болса, сол жерде руухыйлык кудиретли Кушке айланады»-деген еди.

Демек биз хәр кыйлы виртуал дуньянын зыянлы акыбетлерге алып келиуши ойынлардын алдын алып, жаслардын хәр бир исин қадагалап барганымыз максетке мууапык болар еди.

Томендеги кейс жас ауладтын акылай, руухый пазыйлетлери жокары болыуы, ата-ана-мектеп-махалле ушмуйешлигин амелде коллау, онын жокары дарежеде жетилискен инсан болыуынын тийкаргы формасы- виртуал

дуньянын инсан өмирине кери каратылган кауип-катырлар хэм олардын алдын алыу жолларын ислеп шыгыуга имканият жаратады.

Кейсти шешиу процессинде бул машкаланы анализ етип, машкаланын алдын алыу жолларын ислеп шыгыуга хәрекет етин. Бул кейсти шешиу ушын сиз бул тема бойынша виртуал дуньянын реал өмирге кери тәсири, глобаллык мәденият хаккында билим хэм көнликпелерге ийе болуулары зарур. Берилген кейсти шешиу төмендеги натийжелерге ерисиуге имканият береді.

- Өзлестирилген тема бойынша билимлерди беккемлеу

- Машкаланын хэм кабыл етилген индивидуал топар арасындагы анализинде билим хам көнликпелерди кайта тапсыруу

- Логикалык пикирлерди рауажландыруу

- Гарезсиз рауиште карар кабыл етиу көнликпелерин ийелеу

- Оқыў мағлыуматын өзлестириу дәрежесин тексерип көриу

Youth problems: unemployment, drugs... –

When you leave school you understand that the time of your independence life and the beginning of a far more serious examination of your abilities and character has come. You also understand that from now you'll have to do everything yourself, and to "fight" with everybody around you for better life. The first problem that young people meet is to choose their future profession, it means that they have to choose the future of their life. It's not an easy task to make the right choice of a job. You know children have a lot of dreams about their future : to become a superman or a policeman or a doctor ... It's very easy they think, but when they become older and see real world they understand that in all professions need to know perfectly about what you do, you must be well-educated and well-informed. That's why I think it's very important to have a good education at school. And if you work hard everything will be OK. Another problem of young people is drugs. This is a relatively new problem but it is becoming more and more dangerous. Million young people today are using drugs, and most of them will die. Usually they want just to try it , then again and again ... and after year may be two years they will die . It is true. Because there are no medicine to help you. That's why never do it, if you do - it goes bad, very bad. I think that police must work hard to protect young people from drugs. Because drugs will kill our young generation and our future will be very bad. People of almost every age are susceptible to this pernicious disease but it hits the youth the hardest. It's name is unemployment. The present-age of unemployed youth in the total number of the jobless is high. In many developing countries the situation is more serious. Many young people to commit suicide. Unless the economic situation in the world changes, youth unemployment will mount. This productions refer to all categories

of workers-with high and low skills in town and country. For all there possible distinctions, these young people over outside the production structure of society. They are deprived the possibility of creating there are "surplus" from time to time some may get a hit of luck, but the lot of the majority is to feel their unless to lose their ideals and become disillusioned. Unemployment greatly intensifies the tendency among the youth towards, drug education, frustrations and crime. This is a time bomb and is a heavy accusation of any social economic system. There are many young people in our country. Each of them has one's own view point on their life and their future. There are many problems which are common for all young people. For Example: how to spend their free time, what to do after school, choosing a profession, how to deal with girl and boy-friends and so on. The problem number one of most of the young people is the problem of fathers and sons. All young people want to be independent, they want their parents to listen to their opinion, not to interfere in their private life. Some parents neglect their children, because they can't find a common language with each other. Many problems were hushed up, but now we can speak openly about them. I think that the most difficult and serious problem of modern teen-ages is drug-habit. Some young man use drugs, because they think that will be cool guys. But they don't understand, that it's wrong. Some of them can't stop that, and they become dependent on drugs. And they commit different serious, because they need some money to buy drugs. There are also many other problems: alcoholism, smoking and so on. There are many youth organizations in our country, which unite young men on different principles. Members of every organization has one's own world out looks. Each of them has their own moral qualities. There are some informal organizations, for example: skinheads, hippies, punks and so on. Now there exists the problem of misunderstanding between different youth groups. We also face the problem how to spend our free time. We can do it in different ways. Some of teen-ages spend their free time in different night clubs. Other young people spend their free time in the streets. As for me, I spend my free time at home or in the night clubs. I also have some problems with my parents. But every time then I have them I try to solve them without quarrel. Now we are young people and we are the future of our country. Teen-ages play an important role in the modern society. Grown up's must remember that we are the future of our country and in present moment our character is formed and that's why our parents must not assert pressure on us.

II. Әмелий жагдайды баскышпа-баскыш анализлеу хэм шешиу бойынша оқышыларга услубий көрсетпелер.

Кейсти шешиу бойынша индивидуал ис көрсетпеси (жол-жобасы)

1. Даслеп асыкпай кейс пенен танысын. "Youth problems" хақында тусиник пайда етиу ушын бар болган мағлыматты дыккат пенен оқып шыгын. Оқыу ўактында жагдайды анализ етиуге хәрекет етпен.

2.Екинши кейстеги хэр бир катарга итибар берин хэм машкалаларды санан

3.Кейс-стадини 3- марте оқын. Оқығаныңызда томендеги белгилерди белгилеп қойын:

“Д”-машкаланы сыпатлаушы **далиийиллер**;

“С”-мағлыуматлардын келип шығыу **себеби**;

“Ш У”- автор тәрөпинен усынылган машкаланы **шешиу усыллары**.

4.Бул белгилер сизге таблицаны толтырыуга жәрдем береді.

Топарларда кейсти шешиу бойынша жол-жоба

1Индивидуал шешилген кейс жағдайлары менен танысып шығын.

2Топар жетекшени танлан.

3. Сорауларға жууап жазады

Машқалалы жағдай кестеси

Машқаланы тастыйықлаушы дәлийлері.	Машқаланың келип шығыу себеплери.	Автор тәрөпинен усыныс етилген шешим.	Топар шешими

4. Жумысты жуумаклап презентацияга таярлан.

Аудиторияда орынланған жумыс ушын бахалау

критериялары хам көрсеткишлери

Топарлар дизими	Топар активлигине макс. 1 б	Мағлыуматлар көргизбелі баян етилиуи макс.2 б	Жууаплардын толық хам аныклығы макс.2 б	Жами макс.5 б

IV. Оқытыушы тәрөпинен кейс-стадиды шешиу хам анализ кылыу

Answer of teacher :

Problems:

1. Choosing profession
2. Drugs
3. much of unemployment;
4. Early marriage;
5. not choosing correct job in time

Duties:

- Will learn about youth problems today ;

- Will learn about parents' not paying attention; To make general opinions.
The ways of deciding problems

1. Avoiding follow the others' talk
2. Talking with everybody, meeting with the people, «West or east, home is best»;
3. To safe talking with the strangers;
4. Choosing the profession about own interest in time.

Жуумак

Идеологиялык бослыктын алдын алуу шара тадбирлерин ислеп шыгыу, жаслардын глобаллык маданият тусинигинен узакта болуу хазирги куннин ен тийкаргы машкалаларынын бири. Мектеп-ата-ана-махалле ушмуйешлигин бала тарбиясында колланыу-бул оз уактында баланын санасында идеологиялык бослыкты болдырмаудын, сабакларды калдырмаудын алдын алуу, баланын жынаятшылар менен шериклес болмауын тамийнлеп береди.

V. ОҚЫТЫҰДЫН КЕЙС-ТЕХНОЛОГИЯСЫ

Оқыу сабагынын технологиясы модели

Уакты - 2 соат	Окыушылар саны: 30
Окыу сабагынын формасы	Машкалалы жагдайды аныклау бойынша амелий сабагы (кейс-стади)
Окыу сабагынын дузилиси	1. Сабакка кирисиу. 2. Билимлерди активлестириу. 3. Индивидуал таризда кейс пенен ислеу. 4. Натийжелердин презентациясы. 5. Оптимал вариантты шешип алуу 6. Жуумак. Окыушылар хызметин хам сабак максетине жетиу дарежесин бахалау.
Окыу сабагынын максети: Виртуал дуньянын реал омирге кери тасирлери, Нашебентлик ,жумыссызлык ,СПИД хам олардын унамсыз акыбетлери, инсан омирине зыянлы терепперинин алдын алуу хам оларды болдырмау шара тадбирлерин дузиу конликепелерин калиплептириу	
Педагогик уазыйпалар:	Окыу хызметинин натийжелери:
-Нашебентли, жумыссызлы, СПИД хам онын унамсыз терепперин хаккында тусиндириу;	- Нашебентлик ,жумыссызлык ,СПИД хам онын унамсыз терепперин анализлейди хам акыбетлердин келип шыгыу
-кейс жагдайы менен таныстырыу,	

машқаланы шешиу ўазыйпаларын уйретиў; -машқаланы шешиу бойынша хәрекетлер алгоритмин ислеуди тусиндириў; -<i>Нашебентли, жумыссызлык, СПИД</i> унамсыз акыбетлерин уйренип шыгыу, усынысларды таярлау тәртибин тусиндириў	себеплерин аныклайды.; жагдайга карап машқаланы шешиу бойынша ўазыйпаларды белгилейди; - хәрекетлер избе-изилигин аныклайды; - <i>Нашебентлик, жумыссызлык, СПИД</i> унамсыз акыбетлеринин алдын-алыу бойынша усыныслар таярлауды биледи.
<i>Оқытыў усыллары хам техникасы</i>	Кейс-стади, саубетлесиў, әмелий усыл
<i>Оқытыў кураллары</i>	Кейс-стади, оқыў материаллар компьютер технологиялары
<i>Оқытыў формалары</i>	Киши топарларда ислеў.
<i>Оқытыў шараятлары</i>	Оқыў ханасы
<i>Кайтар байланыстын усыл хам кураллары</i>	Ауызеки сораў: блиц-сораў, презентация

Оқыў сабақтың технологик картасы

<i>Басқышлар, ўакты</i>	<i>Хызмет мазмуны</i>	
	<i>Оқытыўшы</i>	<i>Оқыўшы</i>
<i>1-баскыш.</i> <i>Киристиў</i> <i>(10 мин.)</i>	1.1.Оқыўшылар сабаққа таярлығын хәм қатнасты тексереди 1.2.Кейс-стади темасы, максети, режелестирилген натийже хәм оны өткериу режесин айтады. 1.3.Бахалау критериялары менен таныстырады (1-косымша).	Тынлайды, жазып алады.

2-баскыш. Тийкаргы (60 мин.)	2.1. Окыўшыларды билимин активлестириу максетинде блиц-сорау откередиди (2-косымша). 2.2. Окыўшыларга кейс материалларын таркатады. 2.3. Кейсте материаллар талкылауын шөлкемлестиреди, кейс пенен ислеу кагыйдаларына итибар каратады, машкалаға уазыйпаларды аныклай, оны шешиу алгоритмине итибар каратады. Кейсти индивидуал еркин шешиўди усыныс етеди. 2.4. Талим алыушыларды 4 топарға боледи. Кейс пенен индивидуал таризде ислеу натижелерин мини топарларда саубетлесиуин шөлкемлестиреди. 2.5. Сон биргеликте танланган кейсти шешиу вариантынын презентациясын таярлауды усыныс етеди. 2.6. Презентация басланыуын дагазалайды хэм топар сардарларына кейсти шешиу бойынша ислеген ис натижесинин презентациясын өткериуге рухсат береди. 2.7. Усынылган шешимлерди топарлар өз-ара бахалаўын шөлкемлестиреди. 2.8. Ҳар бир топардын ислеген ис натижелери улыўмаластырылып, жуумаклаушы пикирлер айтады.	Сорауларга жуўап береди Кейсти еркин таризде шешимин табады. Топарларда ислейди, кейсти шешиу вариантларын биргеликте орынлайды, шешиудын оптимал вариантларын танлайды. Топар ислеген исинин презентациясын таярлайды. Топарлар кейс шешиминин презентациясын өткередиди.
3-баскыш. Жуўмаклаушы (10 мин.)	3.1. Усынылган кейс шешимлерин тарийплейди. 3.2. Жане бир марте кейстин максети хам идеологиялык бослыкты болдырмау билимлерин асыруға тәсирин билдиреди. 3.3. Окыўшыларды бахалары менен таныстырады	Тынлайды, аныкластырады.

Бахалау критериялары

Катнасыў-шылар	Бахалау критериялары			Улыўма (5)
	Активлиги (1,5)	Шешимди далийллеу көнликпеси(1,5)	Презентация (2)	

Блиц–сораў

2-Косымша

1. Why to choose future profession is so difficult?
2. What do you understand from word “unemployment”?
3. What kind of problems do youth today have?
4. Do you want to be independent?
5. From what will cause the youth today?
6. What is the ideological space?

“Ish joylarini kompyuterlashtirish” fa`nidan “Internet tarmog’idan foydalanishning afzalliklari va kamchiliklari” mavzusi buyicha keys-stadi.

Ayimbetova N., Korauzak iktisodiyet va maishiy xizmat kasb-xunar kollej

I. PEDAGOGİK ANNOTATSİYA

O`quv predmeti: « Ish joylarini kompyuterlashtirish ».

Mavzu:«Internet tarmog’idan foydalanishning afzalliklari va

камчиликлари»

Keys-stadining asosiy maqsadi: Internet tarmog’idan foydalanishning afzalliklari va kamchiliklarini ажратиш va axborot xavfsizligini taminlash bo`yicha chora – tadbirlarni ishlab chiqish.

Kutilayotgan natijalar:

- Internet tarmog’idan foydalana olish malakalariga ega bo`ladi
- axborot xavfsizligini taminlash malakalari oshadi
- mustaqil tarzda qaror qabul qilish malakalarini egallaydi
- muammoli vazifalarni echishda nazariy bilimlarini qo`llaydi;
- muammoni aniqlab, uni h`al qilish echimini topadi.

O`quvchilar ushbu keysni muvaffaqiyatli h`al etish uchun Internet tarmog’idan foydalanish afzalliklari va kamchiliklari h`aqidagi bilimlarga ega bo`lishlari lozim.

Keysni muvaffaqiyatli bajarish uchun o`quvchi quyidagi bilimlarga ega bo`lishi lozim:

- Internet tarmog’ining tuzilishi;
- O`zbekiston Respublikasidagi Internet tarmog’ining rivojlanishi;
- Internet tarmog’ining vazifasi va undan foydalanish maqsadlari.
- Axborotning jamiyatda va kundalik h`ayotimizda tutgan o`rni;
- Axborot resurslari va axborot tizimlari;
- Axborotning salbiy va ijobiy tasiri.
- Axborot xavfsizligini taminlash;
- Resurslardan ruxsatsiz foydalanish va uning oqibatlarini;
- Axborot h`ujumlari va undan saqlanish qoidalari.

Ushbu keys Internet tarmog’idan foydalanish afzalliklari va kamchiliklari, axborot xavfsizligini taminlash tizimi faoliyatini aks ettiradi.

Keys obekti – shaxs

Keysning tipologik xususiyatlariga ko'ra xarakteristikasi: Ushbu keysning asosiy manbai kabinetli, lavh'ali bo'lib, h'ayotiy vaziyatlar asosida bayon etilgan. Keysning asosiy obekti shaxsga yo'naltirilgandir. Bu tashkiliy institutsional keys bo'lib, malumotlar vaziyatlar va savollar asosida tuzilgan. Hajmi o'rtacha, tizimlashtirilgan bo'lib, treningga mo'ljallangan o'quv mavzu bo'yicha bilim va ko'nikmalar h'osil qilishga qaratilgan. Didaktik maqsadlarga ko'ra keys muammolarni taqdim qilishga, ularni h'al etishga, tah'lil qilish va bah'olashga qaratilgan.

Didaktik maqsadlarga ko'ra trening keys h'isoblanadi, shuningdek bu keys o'quvchilar bilimini oraliq nazoratda tekshirish uchun belgilangan. Ushbu keys kollej o'quvchilari uchun “Иш жойларини компютерлаштириш” fanini o'qitishda foydalanilishi mumkin.

II.Keys-stadi

“ Internet tarmog'idan foydalanishning afzalliklari va kamchiliklari”

Kirish. Respublikamizda milliy Internet-segmentini rivojlantirish bo'yicha ishlar O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mah'kamasining “Kompyuterlashtirishni yanada rivojlantirish va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida” 2002 yil 6 iyundagi 200-son qarori bilan tasdiqlangan “2002-2010 yillarda kompyuterlashtirish va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini rivojlantirish dasturi”ga asosan amalga oshirilmoqda.

Respublika telekommunikatsiya tizimlarini modernizatsiya qilish va rivojlantirish bo'yicha loyih'alarni amalga oshirish natijasida mamlakatimiz ah'olisining keng qatlamlari uchun Internet xizmatlaridan foydalanish borgan-sari engil bo'lib bormoqda. Hozirgi vaqtda respublikamizda Internet foydalanuvchilarining umumiy soni 7,3 mln. kishidan ortdi, shundan 3,5 mln. kishi, yani 1000ta fuqarodan 111 tasi aloqa liniyalari orqali Internetga shaxsiy kompyuterlari orqali ulanadi. Mobil Internet foydalanuvchilarining soni esa h'ozirgi kunda 3,8 mln. kishini tashkil etadi.

Internet bu yagona standart asosida faoliyat ko'rsatuvchi jah'on global kompyuter tarmog'idir. Uning nomi ikki xil talqin qilinadi, yani “International Neto'ork” – xalqaro tarmoq va “Interconnected neto'orks” «tarmoqlararo» degan manoni anglatadi. U mah'alliy (lokal) kompyuter tarmoqlarni birlashtiruvchi axborot tizimi bo'lib, o'zining aloh'ida axborot maydoniga ega bo'lgan virtual to'plamdan tashkil topadi.

Internet tarmog'i, unga ulangan barcha kompyuterlarning o'zaro malumotlar almashish imkoniyatini yaratib beradi. Internet tarmog'ining h'ar bir mijozi o'zining shaxsiy kompyuteri orqali boshqa shah'ar yoki mamlakatga axborot uzatishi mumkin. Internet tarmog'inig vazifasi internet tarmog'i abonetlariga veb-h'ujjatlarni o'qish, elektron pochta, fayl uzatish va qabul qilish,

muloqotda bo'lish, tarmoqda h'ujjatlarni saqlash va ular bilan ishlash xizmatini ko'rsatish. Internet tarmog'idan axborotlarni almashish, masofaviy talim olish, konferentsiyalar o'tkazish, veb-saytlarni tashkil etish, elektron pochta joriy qilish, muloqot o'rnatish va shu kabi maqsadlarida foydalaniladi.

Respublikamizda AKTni rivojlantirishga bo'lgan katta e'tibor tufayli Internet tarmog'ida milliy resurslar soni yildan yilga ortmoqdan. Hozirgi kunda respublikada .UZ domen zonasida ikkinchi darajali domen nomlarini ro'yxatga olish bo'yicha 7 ta registratorlar faoliyat ko'rsatadi: Tomas, Billur.com, Arsenal-D, Sarkor Telecom, VSS, TV-Info va Simus.

Milliy axborot resurslarini rivojlantirish bo'yicha Hukumat qarorlari va chora-tadbirlar rejasini amalga oshirish natijasida .UZ Milliy domen zonasidagi domen nomlarining soni yildan-yilga ortmoqda. Jumladan, 01.01.2011y. h'olatiga .UZ Milliy domen zonasidagi domen nomlarining soni 11088 tani tashkil etdi, yil boshiga nisbatan bo'lgan o'sish 16%ni tashkil etdi.

Axborot xavfsizligini taminlash – bu foydalanuvchining axborotlarini h'imoyalashga quyilgan meyor va talablarni bajarishidir. Axborot xavfsizligi esa bu axborot foydalanuvchilariga va ko'plab axborot tizimlariga zarar keltiruvchi tabiiy yoki suniy xarakterga ega tasodifiy va uyushtirilgan tasirlardan axborotlarni va axborot kommunikatsiya tizim obektlarining h'imoyalanganligidir.

Malumotlarni uzatish, jumladan, Internet tarmog'iga ulash xizmatlarni taqdim etuvchi xo'jalik yurituvchi subektlarning soni bugungi kunda 982tani tashkil etadi, jamoa foydalanish punktlarining umumiy soni esa 1025taga etdi.

Provayder va operatorlarning aksariyat qismi Toshkent shah'rida joylashganligiga qaramay, respublikamizning boshqa h'ududlari, ayniqsa Samarqand va Buxoro viloyatlarida h'am provayder va operatorlar sonining barqaror o'sishi kuzatilmoqda.

Internet tarmog'ining vazifasi internet tarmog'i abonetalarga veb-h'ujjatlarni o'qish, elektron pochta, fayl uzatish va qabul qilish, muloqotda bo'lish, tarmoqda h'ujjatlarni saqlash va ular bilan ishlash xizmatini ko'rsatish. Internet tarmog'idan axborotlarni almashish, masofaviy talim olish, konferentsiyalar o'tkazish, veb-saytlarni tashkil etish, elektron pochta joriy qilish, muloqot o'rnatish va shu kabi maqsadlarida foydalaniladi.

Quyidagi keys Internet tarmog'ida axborotdan foydalanishda inson erkinligi va h'uquqini taminlash, fuqarolar tomonidan ochiq tarmoqlardan axborot olish imkoniyatini yaratish, mamlakatni manaviy rivojlanish borasidagi jamiyatning psixologik h'imoyasi va manaviy qadriyatlarining mustah'kamlanishi, vatanparvarlik va insoniylik, madaniy va milliy potentsialni taminlash h'amda kuchaytirish;

mah'alliy axborot texnologiyalarini, milliy axborot industriyasini, axborotlashtirish vositalarini, telekommunikatsiya va aloqalarni rivojlantirish,

mah'alliy axborot resurslaridan samarali foydalanish va ularni saqlash, yangi yo`nalish va texnologiyalarni shakllantirish h'aqida bilim va ko`nikmalarga ega bo`lish zarur.

Tavsiya etilgan keysni echish quyidagi natijalarga erishishga imkon yaratadi:

- o`zlashtirilgan mavzu bo`yicha bilimlarni mustah`kamlash;
- muammoning h'amda qabul qilingan echimning individual va guruh'iy tah'lilida bilim va ko`nikmalarni qayta topshirish;
- mantiqiy fikrlashni rivojlantirish;
- mustaqil ravishda qaror qabul qilish ko`nikmalarini egallash;
- o`quv axborotlarini o`zlashtirish darajasini tekshirib ko`rish.

Topshiriq: Axborot xavfi yoxud axborot qabul qilish madaniyatini shakllantirish zarurati.

Internet tarmog'idan foydalanishning afzalliklari va kamchiliklari

XXI asrga kelib dunyomizga «Globallashuv» deb nom olgan jarayon kirib keldi. Bu jarayonni bugun mutaxassislar dunyo-ning bir butunlashuvi, dunyoning yaxlitlashuvi kabi nomlar bilan h'am izoh'lashmoqda. Mazkur jarayon qanday nom bilan atalmasin, insoniyat h'ozirda uning ijobiy va salbiy «tam»ini h'is qilib yashamoqda. Bir tomondan olib qaraganda, dunyoning globallashuvi natijasida umumbashariy tus olgan muammolar o`zining ijobiy echimini topmoqda, taraqqiyot ilgarilamoqda. Ammo shu bilan birga, globallashuv o`zining salbiy jih'atlarini h'am namoyon qilmoqdaki, natijada mafkuraviy kurash maydonlarida turli tah'likali h'olatlar paydo bo`lib, odamlarni tashvishga solmoqda.

Barcha soh'alarda bo`lgani singari dunyoning axborotlashuvida h'am globallashuv jarayoni o`zining kuchli tasirini ko`rsatmoqda. Natijada axborotlar ko`lami o`lchab bo`lmaydigan darajada kengayib, jamiyat kuchli axborotlar bosimi ostida qolmoqda. Prezidentimiz 2009 yil 9 yanvar kuni O`zbekiston jurnalistlariga qilgan murojaatida «Hech kimga sir emas, h'ozirgi vaqtda chetdan ko`lami va miqyosini o`lchab bo`lmaydigan shiddatli informatsiya oqimi kirib kelayapti-ki, ular orasida bizga yot va begona bo`lgan zararli g'oyalar h'am oz emas. Hamma-miz yaxshi bilamizki, bunday xatarlardan saqlanish uchun jamiyatni temir devor bilan o`rab, h'imoya qilib bo`lmaydi» (I.A.Karimov. Eng asosiy mezon – h'ayot h'qiqatini aks ettirishdir. T., «O`zbekiston ».2009),- deb barchamizni ogoh'lik-ka chorlagan edi.

O`zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 29 – moddasida h'ar kim fikrlash, so`z va etiqod erkinligi h'uquqiga ega. Har kim o`zi istagan axborotni izlash, olish va uni tarqatish h'uquqiga ega... deb takidlab qo`yilgan. Demak, jamiyatimizdagi yoshlarga «Sen uni o`qima!», «Buni ko`rma!» qabilida tasir o`tkazishga h'ech kimning h'aqqi yo`q. Unda kishilarni, ayniqsa, yoshlarni kuchli

axborot bosimi tasiri-dan qanday yoʻl bilan hʻimoyalash mumkin? Fikrimizcha, birdan — bir toʻgʻri yoʻl yoshlarni axborotlarni ongli ravishda saralab qabul qilishga oʻrgatish, yani axborot qabul qilish madaniyati- INFOETIKAni shakllantirish zarur. Eshlarning oʻzida axborotlarni qabul qilishda tanlash va saralashga nisbatan ehʻtiyoj boʻlmasa, ular ongida infoetika madaniyati shakllanmasa, kuchli axborotlar bosimi ostidagi zararli gʻoyalar domiga tushib qolish xavfi orta boradi. Bu esa barkamol avlodni tarbiyalashdek muhʻim vazifani amalga oshirishimizda katta toʻsiq boʻladi. Matbuotda elon qilingan «Internet hʻamlasi» nomli maqolada shunday fikrlar keltirilgan. «...mutaxassislarning fikricha, yoshi oʻnga etmagan bola mustaqil ravishda internetdan foydalanish uchun zarur boʻlgan tanqidiy fikrlash va shu asnoda malumotlarni farqlash, ularni ajrata bilish, boshqacha qilib aytganda, «Filtrlay» olish qobiliya-tiga ega emas...» («Marifat», 2009, 4-fevral)

Ayrim oʻquvchi yoki ukuvchilar ertalab, birinchi soat mashgʻulotlaridayoq oʻzlarida charchoq sezadilar. Mashgʻulotlarni tinglash va hʻazm qilish uchun oʻzlarida kuch topa olmaydilar. Sababi bitta, u hʻam boʻlsa bunday ukuvchi va oʻquvchilar hʻar kuni yarim tungacha televizor qarshisida oʻtirib, turli mavzudagi ayqash filmlarni tomosha qiladilar. Ayrimlari internet tarmogʻiga ulangan kompyuter qarshisida soatlab turli sayt-larni varaqlaydilar, telefonda gaplashadilar. Bunday katta axborot bosimi ostida yurish muttasil davom etsa, hʻar qanday kishini psixologik jihʻatdan charchatib, zada qilib tashlashi tayin. Agar joiz boʻlsa, buni insondagi axborot qabul qilish sigʻimini «toʻlib qolganlikka» mengzash mumkindir. Inson miyasi juda katta imkoniyatlarga ega. Mutaxassislarning fikricha, inson miyasida 16-17 milliardgacha nerv xujayralari boʻlib, odam bolasi uning oʻrtacha 3 nari borsa 4 yoki 6 foizidan foydalanishi mumkin ekan. Ammo inson miyasi cheksiz oʻlchovdagi axborotlarni qisqa vaqt ichida qabul qilganida kuchli ruhʻiy toliqishga uchrashi mumkin. Inson tomonidan ixtiro qilingan kompyuter 80 megabaytdan 1000 megabaytgacha axborotni qabul qila olgan hʻolda, insonning oʻzi hʻar doim hʻam ana shunday imkoniyatlarga ega boʻlolmasligi mumkin.

Beqiyos axborot oqimini ramziy manoda oʻzaniga sigʻmay oqayotgan, atrofidagi jamiki narsalarni vayron qilayotgan toshqin daryoga qiyoslash mumkin. Bu esa yoshlardan ularni sara-lab, «puchagi»dan «sara»sini ajratib olishni, axborotlarni «filtrlab» qabul qilish madaniyatini oʻrganishni taqozo etmoqda.

Inson qalbi va ongini egallash uchun kurash hʻozirgi paytda shu darajada keskin tus oldiki, natijada aynan bu ishni oʻziga kasb qilib olgan mutaxassislar armiyasi shakllanib ulgurdi. Ularni ilmiy tilda «Grifyorlar» deb atashmoqda Bu kasbdagilar inson bolasini internet orqali grifing yani taqib qiladilar. Keyingi vaqtda farzandlarining grifing-lar taqibiga tushib qolishining oldini olish maqsadida ayrim ota-onalar kompyuteriga maxsus «kiberpatrul»lar oʻrnata boshladilar. Biroq bu kabi usullar hʻam vaqtinchalik bir vosita boʻlib, yoshlarda axborot qabul qilish madaniyatining oʻrnini bosolmasligi mutaxassislar tomonidan isbotlanmoqda.

Kishilarda, ayniqsa, yoshlarda h'ali axborot qabul qilish madaniyati shakllanib ulgurmagan. Bugungi tezkor rivojlanishlar jarayonida axborot tarqatishning eng zamonaviy va samarali tasirchan vositalari kashf etilmoqdaki, ular oldi-da o'qituvchining maruzalari zerikarli tusga kirib qoldi. Bugungi kun bolasi kompyuter, INTERNET, ko'p kanalli teleko'rsatuvlar, video, turli DVD, VSD kabi vositalarga «asir» bo'lib qoldi, ayrimlarning ko'ngli o'qishdan sovib bormoqda. Achinarlisi, axborot tarqatish vositalaridan berilayotgan axborot va informatsiyalar oqimi yoshlar tomonidan to'g'ridan-to'g'ri «filtrlashsiz» qabul qilinmoqda, bu esa ular ongini zah'arlab, manaviy-axloqiy dunyosini zaiflash-tirmoqda. Bu kabi zararli oqimlarning oldini olish uchun manaviy tarbiyani oiladan, yani bolaning ilk tasavvurlari, tushunchalari shakllangan davrdan boshlash maqsadga muvofiq. Buning uchun ishni bolaga oddiy kundalik h'ayotiy mashg'ulot va h'arakatlarda shakllanadigan odatlar, ko'nikmalarning qaysi biri to'g'ri yoki noto'g'ri ekanligini singdirishdan, ularga televizordan namoyish etilayotgan ko'rsatuvlarning faqat bolalarga xoslarinigina tomosha qilish kerakligini tushun-tirishdan, barcha ko'rsatuvlarni sidirg'asiga tomosha qilish foydasiz, salomatlik uchun zararli ekanligini uqtirishdan, boshlash lozim bo'ladi. Mobil telefonning faqat eng zarur h'ollardagina so'zlashish uchun aloqa vositasi ekanligini tushuntirish kerak. Toki, o'quvchi uni o'zi bilan doimo olib yuriladigan muh'im matoh' emasligini ongli ravishda tushunib etsin.

Xullas, infoetika yoxud axborot qabul qilish madaniyatini shakllantirish barkamol avlodni voyaga etkazishning muh'im omillaridandir.

III. Amaliy vaziyatni boskichma-boskich taxlil qilish va xal etish buyicha y'kyvchilarga metodik k'yrsatmalar

Keysni mustaqil echish uchun ko'rsatmalar. Bah'olash mezonlari

İshni tashkil qilish bosqichlari	Tavsiyalar	Bah'olash mezonlari (maksimal)
1. Keys bilan tanishish	Avvaliga keys bilan tanishish kerak. O'qib chiqish paytida keysni tah'lil qilishga urinmang	
2. Berilgan vaziyat bilan tanishish	Berilgan axborotni yana bir bor o'qib chiqing. Siz uchun muh'im ko'ringan bo'lim qismlarini ajrating. Muammoli vaziyatda tasvirlangan dalillarning asosiy joylarini o'zingizga belgilab oling	
3. Muammo va undan kelib	Muammoni shakllantirishda o'tilgan mavzular bo'yicha nazariy bilimlaringizdan	

chiquvchi kichik muammolarni shakllantirish	foydalaning	5 ball
4. axborot xavfsizligini taminlash bo'yicha muammoni tah'lil qilish	Muammoni aks ettiruvchi asosiy xususiyatlar: 1. Internet tarmog'ida axborotdan foydalanishda axborot xavfining mavjudligi 2. Aniqlangan omillarni bartaraf etish imkoniyatlarining mavjudligi	5 ball 5 ball
5. Echimni ishlab chiqish va asoslab berish	“Muammoli vaziyat” jadvalini to'ldirishga kirishing. Muammoni echish uchun barcha vaziyatlarni ko'rib chiqing, muqobil vaziyatni yarating. Muammoning echimini aniq variantlardan tanlab oling, muammoning aniq echimini toping. Jadvalni to'ldiring. Keys bilan ishlash natijalarini yozma shaklda ilova eting	5 ball

Muammoni taxlil qilish va echish jadvali

Muammoni tasdiklovchi dalillari	Muammoning kelib chiqish sabablari	Muallif tomonidan taklif kilingan echim	Gurux echimi

Guruh'larning ishlashini bah'olash jadvali

Guruh	Bah'olash mezonlari	
	Taqdimot (mazmuni, manosi va xulosalarning isboti uchun) Alo – 5ball Yaxshi – 4 ball Qoniqarli – 3 ball Qoniqarsiz – 2	Muammoli masalaning echimi (to'g'riligi va echimning ketma-ketligi uchun) Alo – 5 ball Yaxshi – 4 ball Qoniqarli – 3 ball Qoniqarsiz – 2 ball

Auditoriyadan tashqari bajarilgan ish uchun bah'olash mezonlari va ko'rsatkichlari

O'quvchilar ro'yxati	Asosiy muammo ajratib olinib, tadqiqot obekti aniq-langani mak. 5 b	Muammoli vaziyatning kelib chiqish sa-bablari aniq ko'rsatilgan mak. 5 b	Vaziyatdan chiqib ketish h'arakatlari Aniq ko'rsa-tilgan mak.5 b	Jami mak.15

Auditoriyada bajarilgan ish uchun

bah'olash mezonlari va ko'rsatkichlari

Guruh'lar ro'yxati	Guruh faol mak. 1 b	Malumotlar ko'rgazmali taqdim etildimak. 4 b	Javoblar to'liq va aniq berildimak 5 b	Jami mak.10 b

8-10 ball – alo; 6- 8 ball – yaxshi ;4- 6 ball – qoniqarli ; 0 -4 ball – qoniqarsiz

IV.O'QITUVCHI TOMONIDAN KEYSNI ECHISH VA TAHLIL QILISH VARIANTI

Muammo:

Internet tarmog'ida axborotdan foydalanishda axborot xavfsizligini taminlash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish.

Vazifalar:

- Axborot xavfsizligi bo'yicha berilgan malumotlarni batafsil o'rganish;
- h'ar bir xavf bo'yicha asosiy malumotlarni aniqlash;
- h'ar bir axborotdan foydalanish davomida ko'rsatilgan kamchiliklarga tanqidiy yondashish;
- Muammoni tah'lil qilib, tavsiyalar ishlab chiqish;
- Vaziyatdan chiqib ketish h'arakatlarini shakllantirish.

1. Keys va uning axborot taminoti bilan tanishamiz.

Avvalo keys bilan tanishib chiqamiz. "Internet tarmog'idan foydalanishda axborot xavfsizligini taminlash bo'yicha chora – tadbirlar" h'aqida tushuncha h'osil qilish uchun bor bo'lgan butun axborotni diqqat bilan o'qib chiqamiz. Muammoni echish darajasini aniqlaymiz.

Axborot xavfi, televidenie va internet yordamida G'arb "universal" madaniyatining dunyo bo'yicha tarqatilishi barcha mamlakatlar uchun katta xavf tug'dirmoqda. Bunday tah'did shu qadar kuchliki, h'atto u neyrolingvistik dasturlash yordamida elat, millat va xalqlar ongiga singdirilmoqda. Oqibatda "madaniy tajovuzkorlik" va "inson h'uquqlari ekspansiyasi" tushunchalari h'am paydo bo'ldi. Demak, axborotni qabul qilish madaniyatini shakllantirish — dolzarb muammolardan biridir.

Axborot soh'asida milliy xavfsizlikni taminlash sistemasining komponentlari va mazmuni o'rganilishi, axborot- psixologik xavfsizlikni taminlashning vazifalari, asosiy yo'nalishlari va usullari bilan bog'liq.

Axborot soh'asida milliy xavfsizlikni taminlash sistemasining komponentlari quyidagilardan iborat:

— axborotdan foydalanishda inson erkinligi va h'uquqini taminlash, fuqarolar tomonidan ochiq tarmoqlardan axborot olish imkoniyatini yaratish, mamlakatni manaviy rivojlanish borasidagi jamiyatning psixologik h'imoyasi va manaviy qadriyatlarining mustah'kamlanishi, vatanparvarlik va insoniylik, madaniy va milliy potentsialni taminlash h'amda kuchaytirish;

— davlat siyosatini axboriy taminlash, mah'alliy ah'oliga h'amda chet el auditoriyasiga mamlakatning ijtimoiy h'ayoti va davlat nuqtai nazari, dolzarb ichki va xalqaro voqea-h'odisalar h'aqida obektiv axborot berish;

- mah'alliy axborot texnologiyalarini, milliy axborot industriyasini, axborotlashtirish vositalarini, telekommunikatsiya va aloqalarni rivojlantirish, mah'alliy axborot resurslaridan samarali foydalanish va ularni saqlash, yangi yo'nalish va texnologiyalarni shakllantirish.

2. Berilgan vaziyat bilan tanishamiz.

Malumotlarni yana diqqat bilan o'qib chiqib, biz uchun muh'im bo'lgan satrlarni tagiga chizib olamiz. Bir abzatsdan ikkinchi abzatsga o'tishdan oldin, uni ikki uch marotaba o'qib mazmuniga kirib boramiz. Keysdagi muh'im fikrlarni qalam yordamida ostini chizib qo'yamiz. Muammo tavsifida berilgan asosiy tushuncha va iboralarga diqqatimizni jalb qilamiz:

Axborot bosimi	Grifyorlar
infoetika	kiberpatrul
Internet h'amlas	DVD, VSD
kompyuter	Mobil telefon
axborot qabul qilish sig'imi	axborot va informatsiyalar oqimi

Muammoli vaziyatning tah'lili.

Axborot xavfi muammolari:

axborot bosimi; Internet h'amlas;Grifyorlar; kompyuter; Mobil telefon

Axborot xavfi muammosini echish tavsiyalari:

yoshlarni axborotlarni ongli ravishda saralab qabul qilishga o'rgatish

axborot qabul qilish madaniyati- INFOETIKAni shakllantirish

mustaqil ravishda internetdan foydalanish uchun zarur bo'lgan tanqidiy fikrlash va shu asnoda malumotlarni farqlash, ularni ajrata bilish, boshqacha qilib aytganda, «Filtrlay» olish

kompyuteriga maxsus «kiberpatrul»lar o'rnatish

yoshlarda axborot qabul qilish madaniyatini shakllantirish

Mazkur h'olatda qabul qilinishi mumkin bo'lgan muammoning barcha echimlarini topamiz:

Muammoli vaziyat	Muammoli vaziyatning kelibchiqish sabablari	Vaziyatdan chiqibketish h'arakatlari
Axborot xavfi muammolari: 1. axborot bosimi 2. Internet h'amlasi 3. Grifyorlar	1. Dunyoning axborotlashuvida 2. Globalashuv jarayoni o'zining kuchli tasirini ko'rsatmoqda. 3. Axborotlar ko'lami o'lchab bo'lmaydigan darajada kengayib, jamiyat kuchli axborotlar bosimi ostida qolmoqda	1. Yoshlarni axborotlarni ongli ravishda saralab qabul qilishga o'rgatish 2. Axborot qabul qilish madaniyati- INFOETIKAni shakllantirish 3. Mustaqil ravishda internetdan foydalanish uchun zarur bo'lgan tanqidiy fikrlash va shu asnoda malumotlarni farqlash, ularni ajrata bilish, boshqacha qilib aytganda, «Filtrlay» olish, kompyuterga maxsus «kiberpatrul»lar o'rnatish, yoshlarda axborot qabul qilish madaniyatini shakllantirish

Muammoning echimini aniq variantlardan tanlab olib, "T - sxema" jadvalini to'ldiramiz.

Yakuniy xulosa

Bugungi kun bolasi kompyuter, INTERNET, ko'p kanalli teleko'rsatuvlar, video, turli DVD, VSD kabi vositalarga «asir» bo'lib qoldi, ayrimlarning ko'ngli o'qishdan sovib bormoqda. Achinarlisi, axborot tarqatish vositalaridan berilayotgan axborot va informatsiyalar oqimi yoshlar tomonidan to'g'ridan-to'g'ri «filtrlashsiz» qabul qilinmoqda, bu esa ular ongini zah'arlab, manaviy-axloqiy dunyosini zaiflashtirmoqda. Bu kabi zararli oqimlarning oldini olish uchun manaviy tarbiyani oiladan, yani bolaning ilk tasavvurlari, tushunchalari shakllangan davrdan boshlash maqsadga muvofiq. Buning uchun ishni bolaga oddiy kundalik h'ayotiy mashg'ulot va h'arakatlarda shakllanadigan odatlar, ko'nikmalarning qaysi biri to'g'ri yoki noto'g'ri ekanligini singdirishdan, ularga televizordan namoyish etilayotgan ko'rsatuvlarning faqat bolalarga xoslarinigina

tomosha qilish kerakligini tushun-tirishdan, barcha ko'rsatuvlarni sidirg'asiga tomosha qilish foydasiz, salomatlik uchun zararli ekanligini uqtirishdan, boshlash lozim bo'ladi. Mobil telefonning faqat eng zarur h'ollardagina so'zlashish uchun aloqa vositasi ekanligini tushuntirish kerak. Toki, o'quvchi uni o'zi bilan doimo olib yuriladigan muh'im matoh' emasligini ongli ravishda tushunibetsin. Xullas, infoetika yoxud axborot qabul qilish madaniyatini shakllantirish barkamol avlodni voyaga etkazishning muh'im omillaridandir.

V. Keys-stadi o'quv texnologiyasi

O'quv mashg'ulotining texnologiyasi modeli

<i>Mavzu</i>	<i>Internet tarmog'idan foydalanishнинг афзалликлари ва камчиликлари</i>
<i>O'quv mashg'uloti shakli</i>	Bilimlarni kengaytirish, chukurlashtirish, ku'nikma va malakalarni shakllantirishg'a qaratilgan a'maliy mashg'ulot
<i>O'quvchilar soni: 30</i>	2 soat
<i>Murabbiylik soati rejasi</i>	1.Keys mazmuniga kirish. 2.Интернет тармоғида тушунча. 3.Интернет тармоғидан фойдаланишнинг афзалликлари. 4.Интернет тармоғидан фойдаланишнинг камчиликлари 5.Natijalar taqdimoti va muh'okamasini o'tkazish. 6.Muh'okama etilayotgan muammoni "T-sxema" jadval asosida tah'lil etish. 7.Yakuniy xulosa chiqarish. Erishilgan o'quv natijalariga ko'ra o'quvchilar faoliyatini bah'olash
<i>Mashg'ulotning maqsadi:</i> Internet tarmog'idan foydalana olish malakalariga ega bo'lish va axborot xavfsizligini taminlash bo'yicha chora – tadbirlarni ishlab chiqish.	
<i>Pedagogik vazifalar:</i>	<i>O'quv faoliyati natijalari:.</i>
• keys mazmunini mustaqil o'rganish uchun asos yaratadi; "Internet tarmog'idan foydalanishda axborot xavfsizligini taminlash" muammosiga oid vaziyat bilan	• keys mazmuni bilan oldindan tanishib chiqib, yozma tayyorgarlik ko'radi; • "Internet tarmog'idan foydalanishda axborot xavfsizligini taminlash" muammosini echish bo'yicha aniq vaziyatlarning ketma – ketligini aniqlaydi;

tanishtiradi; • muammoni ajratib olishga o'rgatadi, taqqoslashga, tah'lil qilishga umumlashtirishga ko'mak beradi; • muammoni h'al etish bo'yicha aniq h'arakatlar ketma – ketligini tushuntirib beradi; • muammoli vazifalarni echishga shart-sharoit yaratadi; • mantiqiy xulosa chiqarishga ko'mak beradi	• muammoli vazifalarni echishda nazariy bilimlarini qo'llaydi; • muammoni aniqlab, uni h'al qilishda echim topadi; • yakuniy mantiqiy xulosalar chiqaradi.
<i>O'qitish usullari va texnika</i>	“Keys – stadi”, “T-sxema”, nazorat
<i>O'qitish vositalari:</i>	Markerlar, qog'ozlar, doska, bo'r, kompyuter
<i>O'qitish shakllari</i>	Individual va guruh'larda ishlash
<i>O'qitish shart-sharoiti</i>	Texnik vositalar bilan taminlangan auditoriya
<i>Qaytar aloqaning usul va vositalari</i>	Og'zaki nazorat, savol-javob, o'z-o'zini nazorat qilish, reyting tizimi asosida bah'olash

O'quv mashg'ulotning texnologik xaritasi

<i>İsh jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyatning mazmuni</i>	
	<i>O'qituvchi</i>	<i>O'quvchi</i>
Tayyorlov bosqichi	Mavzuni, vaziyat mazmunini aniqlaydi, informatsion taminotga tayyorgarlik ko'radi, “keys - stadi”ni rasmiylashtiradi, keysni ko'paytirish muammosini h'al etadi. Mustaqil ravishda tayyorgarlik ko'rishni, tavsiya etilgan adabiyotlarni o'qib o'rganishni tavsiya etadi	Tinglaydilar
I-bosqich. Mavzuga kirish	1.1.O'quvchilar davomati va darsga taergarligini tekshiradi 1.2. O'quv mashg'uloti mavzusi, maqsadi, vazifalari va o'quv faoliyati natijalarini	Tinglaydilar

(10 daqiqa)	aytadi, dolzarbligi va ah'amiyatiga to'xtalib o'tadi.	
	1.3. Mavzu bo'yicha talim oluvchilar bilimlarini faollashtirish maqsadida savol-javoblar o'tkazadi	Savollarga javob Bildiradi
	1.4. "Keys - stadi" vazifasi va Internet tarmog'idan foydalanishda axborot xavfsizligini taminlashdagi o'rnini aniqlaydi. Amaliy mashg'ulotning ish tartibi va natijalarni bah'olash mezonlari bilan tanishtiradi. Keys mazmuni bilan yanada yaqinroq tanishib chiqishlari uchun o'quvchilarga materiallarni tarqatib chiqadi	Tanishadilar
II-bosqich. Asosiy (60 daqiqa)	2.1. Keysda bor bo'lgan materiallarni muh'okama qilishni tashkillashtiradi, diqqatni keys bilan ishlash qoidalariga, muammoni echish algoritmiga va vazifani aniqlashtirishga qaratadi	Muh'okama qiladilar
	2.2. Mustaqil ravishda uyda yozib kelingan vaziyat tah'lilini o'tkazishni taklif qiladi T-sxema" jadvalini foydalanilgan h'olda т5лтиради (1-ilova)	Vaziyatni mustaqil ravishda tah'lil qiladilar
	2.3. O'quvchilarni 3 ta kichik guruh'larga ajratadi.	Guruh'larga ajraladi
	2.4. Kichik guruh'larda keys bilan yakka tartibda bajarilgan ishlar natijalarini muh'okama qilishni tashkillashtiradi. Guruh'larga topshiriqlarni bajarish uchun yordam beradi, qo'shimcha malumotlardan foydalanishga imkon yaratadi. O'quvchilarning diqqatlarini kutiladigan natijaga qaratadi	Faol qatnashadilar
	2.5. Har bir guruh' topshiriqlarni vatman-qog'ozlarga tushirib, taqdimotini o'tkazishda yordam beradi, izoh' beradi, bilimlarini umumlashtiradi, xulosalarga aloh'ida etibor beradi. Topshiriqlarning bajarilishi qay darajada to'g'ri ekanligini	Jamoa bo'lib bajarilgan ishning taq- dimotini o'tkazadi-lar, baxs-munozara yuritadilar, qo'-

	diqqat bilan tinglaydi	shimchalar qiladilar, bah'olaydilar, xulosa chiqaradilar
	2.6.O`quvchilarning fikrlarini umumlashtirib bo`lgach, o`qituvchi yoshlarni axborotlarni ongli ravishda saralab qabul qilishga o`rgatish, axborot qabul qilish madaniyati- INFOETIKAni shakllantirish,mustaqil ravishda internetdan foydalanish uchun zarur bo`lgan tanqidiy fikrlash va shu asnoda malumotlarni farqlash, ularni ajrata bilish, boshqacha qilib aytganda, «Filtrlay»olish,yoshlarda axborot qabul qilish madaniyatini shakllantirish kerak deb fikrini davom ettiradi.	Tinglaydilar. Mavzu bo`yicha yakuniy xulosa chiqaradilar
	2.7.O`quvchilarning taqdimotda ko`rsatilgan fikrlarini umumlashtiradi	Tinglaydilar
III - bosqich. Yakuniy (10daqqa)	3.1.İsh yakunlarini chiqaradi. Bugungi mavzu dolzarb ekanligiga to`xtalib o`tadi. 3.2.Faol o`quvchilarni bah'olash mezonlari orqali rag'batlantiradi	Eshitadi. Aniqlaydi
	3.2. Tavsiya etilgan muammo echimlariga izoh' beradi. Yana bir bor "Keys - stadi"ning ah'amiyatiga atroflicha to`xtalib o`tadi	Tinglaydilar

(1-ilova)

"T-sxema" jadvali

Afzalliklari	Kamchiliklari
Axborot almashish vositasi	Axborot terrori

Masofaviy ta'lim olish, konferentsiyalar o'tkazish	foydalanuvchilarning jismoniy va ruhiy sog'lig'iga ta'siri
Elektron pochta xizmatlaridan foydalanish	viruslar
Ilm-fan va texnika yutuqlari namoyishi	Shaxsiy ongga ta'siri

Axborot va uning ahamiyati

Afzalliklari	Kamchiliklari
Sifatli va to'g'ri axborot turli sohalarda aniq qaror qabul qilishga yordam beradi	Milliy qadryatlarimizga yot bo'lgan noto'g'ri axborotlar kirishi
Yoshlarning dunyo qarashini boyitadi	Yoshlarning ongini zaharlovchi ma'lumotlar
Zamonaviy bilimlarga ega bo'lish imkonini beradi	Internet va sms xabarlar orqali davlatchiligimizga zid nojo'ya axborotlar yoshlar ta'rbiyasiga sa'lbiy ta'sir qiladi

Kichik guruh'larda ishlash qoidasi (2-ilova)

1. O'quvchilarning ishini bajarish uchun zarur bilim va masalalarga ega bolmog'i lozim.
2. Guruh'larga aniq topshiriqlar berilmog'i lozim.
3. Kichik guruh' oldiga qoyilgan topshiriqni bajarish uchun etarli vaqt ajratiladi.
4. Guruh'lardagi fikrlar chegaralanmaganligi va tazyiqqa uchra-masligi h'aqida ogoxlantirilishi zarur.
5. Guruh' ish natijalarini qanday taqdim etishini aniq bilishlari, oqituvchi ularga yoriqnoma berishi lozim.
6. Nima bolganda h'am muloqotda boing, o'z fikringizni erkin namoyon eting.

O`quv-uslubiy h`ujjatlar

Internet h`amlasi- zararli g`oyalar domiga tushib qolish xavfi

Grifyorlar- Inson qalbi va ongini egallash uchun kurash

axborot bosimi - axborot qabul qilish sig`imining «to`lib qolganligi»

Internet bu -yagona standart asosida faoliyat ko`rsatuvchi jah'on global kompyuter tarmog'idir

“Тәрбия сааты” пәнінен “Ерте турмыс қурыўдың унамсыз ақыбетлери” темасы бойынша кейс-стади.

***Камалова В., Нөкис агроэкономика кәсип-өнер колледжи,
“Информатика хәм ЕЕМ” кафедрасы***

I. ПЕДАГОГИК АННОТАЦИЯ

Оқыў предмети: “Тәрбия сааты”

Тема: “Ерте турмыс қурыўдың унамсыз ақыбетлери”

Кейс-стадидын тийқарғы мақсети: Оқыўшыларда репродуктив саламатлық бойынша билим хәм көнликпелерди раўажландырыў, колледж оқыўшы қызлары арасында ерте турмыс қурыўдың алдын алыў.

Кутилетуғын натийжелер:

- үйренилип атырған тема бойынша әмелий көнликпелерге ийе болады;
- хәрбир жумыс түри бойынша усыныслар ислеп шығыў көнликпелери қәлиплеседи;
- туўры қарарлар қабыл қылыўды үйренеди.

Кейсти нәтийжели орынлауы ушын оқыўшы томендеги билимлерге ийе болыулары керек:

- шаңарақтағы қатнасықлар туўрысында;
- шаңарақ функциялары туўрысында;
- шаңарақта ата-ананың бир-бирине қатнасын;
- неке жасы хәм неке алды факторлары ҳаққында;

Кейсда жасалма моделлестирилген жагдай баян етилген. Кейснин объекти жасы 18-жаска толмаған жаслар есапланады.

Кейсде ислетилетуғын мағлыматлар орайы:

Шаңарақ психологиясы, Шаңарақтаныў, Социаллық психология пәнлери мағлыматлары тийкарында ислеп шығылған.

Кейснин типологиялык касийетлерине карай характеристикасы: берилен кейс кабинетли кейс топарына кирип, сюжетсиз есапланады. Бул шөлкемлестириўши кейс, анализлеў көринисинде дүзилген. Ол системаластырылмаған, қысқа көлемдеги кейс-технология есапланады. Оқыў тапсырмасын усыныс етиў усылы бойынша-кейс тапсырма.

Дидактик мақсетлерге көре тренинг кейс есапланады, сондай-ақ кейс тәжірийбе шынығыуы даўамында белгиленген тема бойынша алынған билимлерди беккемлеўге арналған.

Усы кейс 3 курс оқыўшылары ушын шаңарақ психологиясы пәнинде пайдаланыуы мүмкин.

II. Кейс-стади

“Ерте турмыс қурыўдың унамсыз ақыбетлери”

Кирисиу: Инсан дүнъяға келер екен, ол өзбетинше ҳәрекетлениа, жүриў, оқыў, жазыўдан баслап табият ҳәм жәмийеттиң барлық қурамалы нызамлары менен жүзбе-жүз келгенде нелер қылыў кереклигине қарайды яки буган арнаўлы оқытылады. мәлим болғанындай, өмиримиздиң ярымынан көбин камрап алатуғын, шын, толық инсаний бахтын инам ететуғын яки керисинше, ҳәр тәреплеме тәмийнленгенимизге қарамастан, бизиң бахтымызды ярым қылатуғын да шаңарақтағы өмиримиз.

Өзбекстан ғәрезсизлиги менен Республикада шаңарақ машқаласы мәмлекет аҳмийетинде болған мәселелер қатарынан расмий раўиште орын алды. 1998-жылды «Шаңарақ жылы деп дағаза қылыныўы, «Шаңарақ» илимий-әмелий Орайының шөлкемлестирилиўи Республикада шаңарақ-манфаатына қаратылған арнаўлы мәмлекет дастуриниң қабыл етилиўи, оның логикалық даўамы сыпатында 1999-жылды «Хаяллар» жылы деп дағаза қылыныўы, республикамызда шаңараққа хызмет етиўши түрли маслахат орайларының шөлкемлестирилиўи, шаңарақ машқалаларын илимий усыныс етиў мақсетинде Өзбекстан тарийхында биринши марте шаңарақ психологиясы машқалалары бойынша излениўлер алып баратуғын илимий кадрларды таярлаў мақсетинде аспирантураның пайда етилиўи, оларға аспирантлардың қабыл етилиўи жоқарыдағы пикиримиздиң дәлийли.

Факт ҳәм санлар: Демографиялық жақтан қарағанымызда, шаңарақ қурыў мәлим бир адамның емес, бәлки бир аўладтың шаңарақ қурыўы нәзерде тутылады. Бул орында толық исеним менен айтыў мүмкин, аўлад жас тәрепинен қаншалық үлкен болса (оның жасы қаншалық жоқары болса), ол биз көрип шығып атырған ҳәрбири бойынша көбирек жетик болады.

20-24 жастағы жас ьопарын өзине бирлестирген жас топары, 20 жастан киши болған аўладқа қарағанда көбирек турмыслық тәжірийбеге ийе болады. Биринши аўлад ўакиллери де социаллык-экономикалық жетиклик дәрежеси жоқарырақ болады, себеби мине усы жасында көпшилик жаслар орта яки жоқары оқыў орынларын тамамлаған, ол яки бул кәсип-өнерди ийелеген балалар болып есапланады.

25—29 жасларда болса 20—24 жасларға қарағанда, социаллык-экономикалық ҳәм кәсип-өнер жетиклиги бойынша жанеде жоқарырақ дәрежеге ийе болады.

Ҳазирги заман демографиясында кең пайдаланылатуғын усы корсетип өтилген сыяқлы статистикалар хэм жас топарлары жасларының социаллық жетиклигиниң түрли тәреплерин социаллық психологиялық анализлеў ушын жүдә қолайсыз есапланады. Себеби хешкимге сыр емес, бугинги күнде жаслардың үлкейиўи, ер жетиўи жүдә тез әмелге асырылмақта. Жоқарыдағыша тпарлаға бөлиниўине қарап демографиялық жас топарына кирген 20 хэм 24 жаслардың жетиклиги сыпат тәрепинен түрли дәрежеде ийе. 25 хэм 29 жастағылар ҳаққында да мине усындай деп айтыў мүмкин. 19 жасқа келип касип-өнер жетиклиги өз дәрежесине жетеди хэм бул дәўирге келип көбирек жаслар шаңарақ қурып болған хэм хәтте перзентли болыўғада үлгереди. Солай етип, 29 жастағы жаслар 25 жастағыларға қарағанда турмыслық тәжирийбелерге көре де хэм басқа тийкаргы компонентлерге көре де сезилерли дәрежеде парқланып турады.

Өзбекстан Республикасының «Шаңарақ кодексин» де еркек хэм хаяллар ушын минимал неке жасы сыпатында 18 жас көрестилген. Бул жасты жергиликли хәкимият қарарына көре өз-алдына хәрқыйлы жағдайларды есапқа алып, хаяллар ушын бир жасқа қысқарыў мүмкин.

Томендеги кейс руўхый баркамал хэм камил инсанның ақылай, руўхый пазыйлетлери жокары болуы, инсанлардың терен пикирлеў, оның жокары руўхый жетилискен инсан болуынын тийкаргы формасы, ерте турмыс қурып оның унамсыз ақыбетлерге алып келиўинен сақланыўға, жокары руўхыйлықтың зәрүр факторлар екенлигин көрсетип бериўге, инсан омирине кери каратылған кауип-кәтерлер хам олардын алдын алыу жолларын ислеп шыгыуга имканият жаратады.

Кейсти шешиу процессинде бул машкаланы анализ етип, машкаланын алдын алыу жолларын ислеп шыгыуга харекет етин.

Бул кейсти шешиу ушын сиз бул тема бойынша колледж жаслары арасында ерте турмыс қурыўдың алдын алыў илажлары хаккында билим хам конликепелерге ийе болыулары зарур.

Берилген кейсти шешиу томендеги натийжелерге ерисиуге имканият береди.

- Өзлестирилген тема бойынша билимлерди беккемлеу
- Машкаланын хам кабыл етилген индивидуал топар арасындагы анализинде билим хам конликепелерди кайта тапсырыу
- Логикалык пикирлерди рауажландырыу
- Гарезсиз рауиште карар кабыл етиу конликепелерин ийелеу
- Окыу маглыуматын өзлестириу дарежесин тексерип кориу

Ерте турмыс қурыўдың унамсыз ақыбетлери

Мастура менен Нигора апа- сиңлилер болғаны ушын тапқан тутқанын басқаларға емес өзимизде қалсын деп куда болыўға қарар қылды. Лекин олардың презентелри жаңа касип-өнер колледжиниң 2-курсында оқыйды. Мастура улы Мансурға ажапан, басқа емес соған үйленесең. Мен кеш турмыс курдым, мениң менен тең досларым әллеқашан ақлықлы болып жүрипти, Саидаға үйленесең деди. Нигора болса қызы Саиданы анажан мен еле жаспан, оқымақшыман оның үстине Мансурды өз ағамдай көремен. Қарсылықларға қарамай той болып өтті. Мастура менен Нигора перзентлеримизди ўақтында шаңарақлы қылдық деп жүдә қуўанышлы еди. Лекин келин-күйеўлер де шаңарақ хәм оқыўға қыйналып оқыўғада кем баратуғын болды. Саида хәмледар болғаннан кейин тез-тез кесел болып турар еди. Бул жағдай қәйин енеге жақпай сиңлисине, сен маған аўырыў қызыңды келинликке берипсең. Ақыры буның келинликке жарамайды ғо деп жанжел шығарды. Соннан кейин апа-синлилер арасынан ала пышық өтті. Ыақты сааты жетип Саида перзент көрди. Лекин шыпакерлер бала нагиран екенлигин айтты. Мастура сиңлиси Нигораға қызыңды туўры ўийиңе алып кетиўин айтып ханадан шығып кетти.

Тапсырма: Ерте турмыс қурыўдың алдын алыў жолларын ислеп шығыў.

II.Әмелий жағдайды баскышпа-баскыш анализлеу хәм шешиў бойынша оқыушыларға услубий көрсетпелер.

Кейсти шешиу бойынша индивидуал ис көрсетпеси (жол-жобасы)

1.Даслеп асыкпай кейс пенен танысын. “Ерте турмыс қурыўдың унамсыз ақыбетлери” хаққында тусиник пайда етиу ушын бар болған мағлыуматты дыққат пенен оқып шығын. Оқыў ўақтында жағдайды анализ етиуге хәракет етпен.

2.Екинши кейстеги хәр бир катарға итибар берин хәм машкалаларды санан

3.Кейс-стадини 3-марте оқын. Оқығаныңызда төмендеги белгилерди белгилеп койын:

“Д”-машкаланы сыпатлаушы **далиийиллер**;

“С”-мағлыуматлардын келип шығыу **себеби**;

“Ш У”- автор тарепинен усынылған машкаланы **шешиу усыллары**.

4.Бул белгилер сизге таблицаны толтырыуга жәрдем береді.

Топарларда кейсти шешиу бойынша жол-жоба

1. Индивидуал шешилген кейс жағдайлары менен танысып шығын.
2. Топар жетекшыны танлан.

3. Ватман қағазларда төмендегі кестені толтырың.

Машқалалы жағдай кестесі

Машқаланы тастыйықлаушы дәлелдері.	Машқаланың келіп шығуы себептері.	Автор тәрепінен ұсыныс етілген шешім.	Топар шешімі

4.Жұмысты жұмакша презентацияға таярлан.

Аудиторияда орынланған жұмыс үшін бахалау критериялары

хәм көрсеткішлері

Топарлар дизиі	Топар активлигине макс. 1 б	Мағлыуматлар көргизбелі баян етилиуи макс.2 б	Жууаплардын толық хәм анықлығы макс.2 б	Жами макс.5 б

Аудиторияда орынланған жұмыс үшін бахалау критериялары

хәм көрсеткішлері

Топарлар дизиі	Топар активлигине макс. 1 б	Мағлыуматлар көргизбелі баян етилиуи макс.2 б	Жууаплардын толық хәм анықлығы макс.2б	Жами макс.5 б

8-10балл – “айырықша”, 6- 8 балл – “жаксы”;

4- 6 балл – “қанаатландыралы”;0 - 4балл – “қанаатландыралсыз”

IV. Оқытушы тәрепінен кейс-стадиды шешіу хәм анализ кылу варианты

Машқала: Жасы 18 ге жетпеген жаслар арасында ерте турмыс қуруыдың унамсыз ақыбетлерге алып келіуі хәм оның алдын алыу илажларын ислеп шығуы.

Ұазыйпалар:

1. Ерте турмыс курыўдың себеп хэм факторлары анықлаў.
2. Ерте турмыс курыўдың унамсыз ақыбетлерине баҳа бериў.
3. Ерте турмыс курыў машқаласын шешиў жоллары.

Машкаладан шыгып кетыу харекети

1.Миллий үрип әдетлеримизге көре хэм медициналық тексерийўлерге көре бир-бирине жақын ағайинлер менен турмыс курыўға жол қоймаў.

2.Апа сиңлилер Мастура менен Нигоралардың өз перзентлериниң саламатлығы олардың турмыс курыўға таяр емеслигине немкурайдылық пенен қараўы.

3.Ерте турмыс курып турмыстың қыйыншылығына тайын болмағанлығы себепли оқыўға да бармай қалыўы.

4.Жасы жетпей хэмледар болғанлықтан оның денсаўлығына кери тәсирин тийгизиўи.

5.Бир-бирине жақын ағайинлер хэм ерте турмыс курыўдың ақыбетинде нагиран бала дүньяға келди.

6.Нәтийжеде шаңарақтың бузылыўына алып келди.

Жуўмақ

Ерте турмыс курыў нәтийжесинде хәр қыйлы унамсыз ақыбетлерге алып келип атырғанлығының гүўасы болып атырмыз. Ерте турмыс курыўдың алдын алыў бойынша биринши гезекте ата-ана перзентлерине жол-жоба берип тусиник жумысларын алып барылғанда хэмде соның менен биргеликте мектеп-колледж-маҳаллелер-ата-аналар биргеликте тусиник жумысларын алып барғанында бул унамсыз ақыбетлердиң алдын алған болар едик.

V. Кейс-стади оқытыў технологияси.

Оқыў сабагынын технологияси модели

Ұакты - 2 саат	Оқыўшылар саны 30
Оқыў сабагынын формасы	Билимлерди кенейтириу, шуқырластырыу, көникпе хэм канийгелерди дузилистириуге каратилган амелий сабак
Оқыў сабагынын дузилиси	1. Кейс-стади мазмунына кирисиу. 2. Билимлерди активлестириу. 3. Кейс-стади мазмуни менен танисиу хэм ислеуди шөлкемлестириу. 4. Кейс-стадиди топарларда шешиу 5.Натийжелер презентациясын хэм талыклауын өткизиу.

	5. Машқаланы кестеситийкарында анализ етиу 6. Оптимал вариантты шешип алыу Жуумаклаушы шешим шыгарыую Окыўшылар хызметин хэм сабак максетине жетиу дарежесин бахалау.
<i>Сабақтың мақсети:</i> Ерте турмыс қурыўдың алдын алыў жолларын табыў.	
<i>Педагогикалық ўазыйпалар:</i> - Неке алды факторлары хэм оның болажақ шаңараққа тәсири ҳаққындағы мәселелерди ен жайдырыў ҳаққында айтыў. - кейс жагдайы менен таныстырыу, машқаланы шешииу уазыйпаларын уйретиу; - машқаланы шешииу бойынша харекетлер алгоритмин ислеуди тусиндириу; - Неке жасы хэм шаңарақ функциялары ҳаққында түсиниклер бериў. - Ерте турмыс қурыўдың жаман ақыбетлерин анализлеў. - Ерте турмыс қурыўдың алдын алыў бойынша шешим қабыл етиў усылларын үйретиў.	<i>Күтилетуғын нәтийжелер:</i> - Неке алды факторлары хэм оның болажақ шаңараққа тәсири ҳаққындағы түсиниклерге ийе болады. - жагдайга карап машқаланы шешииу бойынша уазыйпаларды белгилейди; - харекетлер избе-изилигин аныклайды - Неке жасы хэм шаңарақ функциялары н анализлейди - Ерте турмыс қурыўдың жаман ақыбетлерин себеплерин санап береди. - Ерте турмыс қурыўдың алдын алыў бойынша шешим қабыл етеди.
<i>Оқытыў методлары:</i>	Кейс -стади, сәўбетлесий, әмелий жумыс
<i>Оқытыў қураллары:</i>	Кейс -стади, тарқатпа материаллар, тахта
<i>Оқыў искерлигин шөлкемлестириў формалары.</i>	Киши топарларда ислеу
<i>Оқытыў шараяты:</i>	Окыў ханасы
<i>Қайтар байланыс жол ҳәм қураллары.</i>	Ауызеки сорау: блиц-сорау, презентация

Окыў сабагынын технологиялык картасы

<i>Баскышлар, уакты</i>	<i>Жумыс мазмуну.</i>	
	<i>Оқытыўшы</i>	<i>Оқыўшы</i>
<i>1-баскыш. Кирисиу (10 мин.)</i>	1.1. Оқыўшылар сабакка таярлыгын хәм қатнасты тексереди 1.2. Кейс -стади сабагынын темасы, максети, режелестирилген натийже хәм оны откериу режесин айтады. 1.3.Бахалау критериялары менен тныстырады (1-косымша).	Тынлайды, жазып алады
<i>2-баскыш. Тийкарғы (60 мин.)</i>	2.1. Оқыўшыларды билимин активлестириу максетинде блиц-сорау откереди (2-косымша). 2.2.Оқыўшыларга Кейс-стади материалларын таркатады. 2.3. Кейс-стади материаллар талкылауын шөлкемлестиреди, кейс пенен ислеу кагыйдаларына итибар каратады, машкалага уазыйпаларды аныклай, оны шешиу алгоритмине итибар каратады. Кейсти индивидуал еркин шешиуди усыныс етеди. 2.4. Талим алыўшыларды 4 топарга боледи. 2.5. Сон биргеликте танланган кейсти шешиу вариантынын презентациясын таярлауды усыныс етеди. 2.6.Презентация басланыуын дағазалайды хәм топар жетекшилерине кейсти шешиу бойынша ислеген ис натийжесинин презентациясын откериуге. 2.7. Усынылган шешимлерди топарлар өз-ара бахалауын шөлкемлестиреди. 2.8. Ҳар бир топардын ислеген ис натийжелери улыўмаластырылып,	Сорауларга жуўап береди Кейсти еркин таризде шешимин табады.. Топарларда ислейди, кейсти шешиу вариантларын биргеликте орынлайды, шешиудын оптимал вариантларын танлайды. Топар ислеген исинин презентациясын таярлайды. Топарлар кейс шешиминин

	жуўмаклаушы пикирлер айтады.	презентациясын откереді.
<i>3-басқыш. Жуўмаклаушы (10 мин.)</i>	3.1. Усынылған кейс шешимлерин тарийплейди. 3.2. Және бир марте кейстин мақсети хәм оның кәсбий билимлерин асырыўға тәсирин билдиреди. 3.3. Оқыўшыларды бахалары менен таныстырады	Тынлайды, аныкластырады.

1-қосымша

Бахалау критериялары

Қатнасушылар	Бахалау критериялары			Улыўма (5)
	Активлиги (1,5)	Шешимди далийллеу конлиқпеси (1,5)	Презентация (2)	

2-қосымша

Блиц-сорау:

1. Өзбекстан Республикасында неке жасы қандай белгиленген?
2. Жаслардың ерте турмыс қурыўына себеп болыўшы факторлар нелерден ибарат?
3. Ерте турмыс қурыўдың ақыбетлери нелерге алып келеди?
4. Репродуктив саламатлықты беккемлеў ушын нелерге итибар бериў керек?
5. Ерте яки кеш турмыс қурыў ҳаққындағы пикирлериңиз?
6. Неке алды факторлары хәм оның болажақ шанараққа тәсири?

“Тарбия сааты” пәнінен “Жас ауладлар тарбиясында миллий кадриятларымыз, урп-әдетлеримизди синдириу” темасы бойынша кейс-стади .

Уббиниязова З. , Нукус мелиорация хам суу хожалыгы кәсип-өнер колледжи .

I. ПЕДАГОГИК АННОТАЦИЯ

Пәннин аты: Тарбия сааты.

Теманын аты: Жас ауладлар тарбиясында миллий кадриятларымыз, урп-әдетлеримизди синдириу

Кейс -стадидин тийқарғы мақсети:

Жас ауладлар тарбиясында миллий кадриятлар хам урип адетлеримизди синдириу хәм тусиниклер бериу, реал өмирлик жагдай менен ушрасыўин анализлеу.

Режелестирген оқыу натийжелери: оқыўшылар кейсти жаксы миенгериу ушын кейсни ийелеуи тийис болган көнликпелер төмендегилерден ибарат.

Төмендеги таяниш билимлерди билиуи керек: Миллий кадриятларымыз хәм урип адетлеримизди кастерлеп саклау.

Төмендеги көникпелерге ийе болуу керек: Миллий кадриятларымыз хәм урип адетлеримиз ҳақкында текст хәм фото, мағлыуматлар жыйнау ,оларды қайта ислеу , презентация таярлау хәм топарларда жумыс ислеу.

Мағлыумат алыу әдебиятлар дизимы: текст.

Кейстин типологиялык касийетлерине карай характеристикасы: берилен кейс кабинетли кейс топарына кирип, сюжетсиз есапланады. Бул шөлкемлестириўши кейс, анализлеў қоринисинде дүзилген. Ол системаластырылмаган, қысқа көлемдеги кейс-технология есапланады. Оқыў тапсырмасын усыныс етиў усылы бойынша-кейс тапсырма.

Усы кейс 2 курс оқыўшылары ушын “Тарбия сааты” пәнинде пайдаланыўы мүмкин.

II. Кейс-стади:

“Жас ауладлар тарбиясында миллий кадриятларымызб урп-әдетлеримизди синдириу”

Кирисиу. Гарессизлигимизге ерискеннен кейин халкымыздын өз ели, тили, мәденияты, кадриятлары тарихын билиуге, өзлигин анлауга кызығыу

артып бармакта. Адамзат аулад- аждады кимлигини, насил- насабини. Өзи тууылып өскөн ауылын, каласын, улыума Ыатанынын тарийхын билиуин истеуди- деп Президентимиз айтканындай ата-бабаларымыздын эсрлер дауамында топпаган өмир тажрийбелери, диний руўхый, илимий карасларыны өзинде синдирген кадрийатларымызды уйрениу дауири келди. Халык дастурлери хэм кадрийатлары айемнен инсанийт өмириндеги ен жақсы, ибратлы өмир сабағы болып, олар жас аулад ушын жол-жоба сабақлары десек алжаспаймыз.

Төмендеги кейс - руўхый баркамол ва комил инсоннинг ақлий, , маънавий пазилетлери жокары болууы, инсанлардын терен хэм заманағой билим, кен дуньякарасы, еркин пикирлеу.илим пан, халық ауызеки дөретиўшылығы хамурип әдетлеримиз руўхында тарбияланған жасларымызды жетистиреди.

Жас ауладлар тарбиясында миллий кадрийатларымыз, урп-әдетлеримизди синдириу

Халқымыздын кимлиги, кандай куш- кудиретке ийелиги, руўхыйлығы, адеп икрамлығы, өзлиги, табияты, миллий мактанышы, өмирин, жасау шариятыны кадрийатлар аркалы сезинемиз. Халқымыздын турмысында хэм педагог тәлим тарбия тизиминде баслы орын тутатуғын кадрийатларымызды бир неше турлерге бөлип уйрениуимиз мумкин:

- жер, суў, от, хаўа менен байланыслы мәдений кадрийатлар;
- инсаннын дуньяга келиуи, өнип-осиуи менен байланыслы кадрийатлар;
- мийнет хэм мийнет суўиушиликке тарбиялайтуғын кадрийатлар;
- тәлим тарбия хэм адеп-икрамлылық, ақыл-насиятлар менен байланыслы кадрийатлар;
- ўатан, шанарак, мухаббат хэм басуа инсанийликке тарбиялаўшы кадрийатлар;

Кадрийатлар хамише турмыс таризимизди безеб, перзентлеримиздин туўры болууы, дурыс жасап хэм адеп икрамлыкты еслетип туруушы.

Бизлер хәзир рауўажланған Ыатанымыз тыныш, кен мумкишиликлерге ийе, билим алыуымызға мийнет етиуимизге мумкиншиликлер жаратылған

елатта жасап атырмыз. Айрым жасларымыз кошеде жургенинде, оқыў орынларында, жамийетлик орынларда, телефон хызметлеринен пайдаланганда сойлеу әдебин, өзин тутыу әдебин, жасы улкенлерди сыйлау әдебин итибарға алмайды. Қызларымыздын кийиниў мәдениятына қарасақ, Европа стилинде кийинип алған. Ийбе, андише ўятты умытып қалдырған сыяқлы.

Жасларымыз –келешегимиз, өмиримиз даўамшылары.

Бугинги кунде миллий кадриятларымызды жас аулад анына синдириў мәмлекет хәм жамият алдындағы улкен ўазыйпалардын бири болмақта. Бул хаққында жўртбасымыз Ислам Каримов: “ Инсанда, онын жоқары руўхый қасийетлерин жетилистириў миллий идеяны жас ауладқа саўлелендириў, бай мәдений миллий хәм тарихий кадриятларымызға хурмет итибар, Ғарезсиз Ыатанымызға меҳр-мухаббат руўхында тарбиялау талапларын, алдымызға жуўапкерли ўазыйпаны коймақта”-ажратып атап өтеди.

Жас аулатка миллий кадриятлардын ахмийетини кишкене ўакытлардан баслап ўйретип барыу лазым. Олар мийнетти суйиў, мўлкини асрап абайлау, өтирик сойлемеу, хурмет, инсаплылық мәнилерин тўсинип барыуы керек. Жас аўладларымызға кадриятларымыздын негизи болған дастанлар, ертеклер, апсаналар, нақыл- мақаллар, халық қосықлары, урип-адетлер, дәстурлер тарбия сыпатларын синдириуге тәсир көрсетеди.

II.Әмелий жағдайды басқышпа-басқыш анализлеу хәм шешиу бойынша оқыўшыларқа услубий көрсетпелер.

Кейсти шешиу бойынша индивидуал ис көрсетпеси (жол-жобасы)

1.Даслеп асықпай кейс пенен танысын. “Жас ауладлар тарбиясында миллий кадриятларымыз, урп-әдетлеримизди синдириу” хаққында тўсиник пайда етиу ушын бар болған мағлыматты дыққат пенен оқып шығын. Оқыў ўактында жағдайды анализ етиуге хәрекет етпен.

2.Екинши кейстеги хәр бир катарға итибар берин хәм машқалаларды санан.

3. Кейс-стадини 3-марте оқын. Оқығаныңызда төмендегі белгілерді белгілеп қойың:

“Д”-машқаланы сыпатлаушы дәлелдер;

“С”-мағлұматтардың келіп шығу себебі;

“Ш У”- автор тәрәпинен ұсынылған машқаланы шешу ұсыллары.

4. Бұл белгілер сизге таблицаны толтыруға жәрдем береді.

Топарларда кейсти шешу бойынша жол-жоба

1. Индивидуал шешілген кейс жағдайлары менен танысып шығың.

2. Топар жетекшіні таңлаң.

3. Сорауларға жууап жазады

Машқалалы жағдай кестесі

Машқаланы тастыйықлаушы дәлелдері.	Машқаланың келіп шығу себебтері.	Автор тәрәпинен ұсыныс етілген шешім.	Топар шешімі

4. Жұмысты жууақлап презентацияға таярлаң.

Аудиторияда орынланған жұмыс ұшын бахалау

критериялары хәм көрсеткіштері

Топарлар дзшш	Топар активлігіне макс. 1 б	Мағлұматлар көргзбелі баян етілуі макс.2 б	Жуқаптардың толық хәм анықлығы макс.2 б	Жәмі макс.5 б

8-10балл – “айырықша”, 6- 8 балл – “жақсы”;

4- 6 балл – “қанаатландырали”, 0 - 4балл – “қанаатландырасыз”

IV. Оқытыушы тәрәпинен кейс-стадиды шешу хәм анализ кылу варианты

Машқалалы жағдай кестесі

Машқаланы тастыйықлаушы дәлелдері.	Машқаланың келіп шығу себебтері.	Автор тәрәпинен ұсыныс етілген шешім.	Топар шешімі
Сойлеу,хурмет,	Тарбиянын	Хушёрлік,	

сыйласык мийнет етиу эдебинин пэслиги. Қызлардын кийиниу эдебинин сайызлыгы	шанарақтан, оқыў орынларында итибарсыз калыуы. Европа стиллерине еликлеуи	жонкуярлик, “Бир болага етти қўшни хам ота, хам она” ақидасига амал қилиш. Фарзандлар тарбиясини тўғри йўлга қўйиш, болани ўзгаларни хурмат қилишни ўргатиш, фарзандни бўш вақтини фойдали меҳнат ва машғулотлар билан тўлдириш, назоратсиз қолдирмаслик	
---	---	--	--

V. Кейс-стади оқытыў технологияси.

Оқыў сабағынын технологиясы модели

Ўакты - 2 саат	Оқыўшы саны 30
Оқыў сабағынын формасы	Билимлерди кенейтириу, шуқырластыриу, көникпе хам қанийгелерди дузилистириуге қаратылған әмелий сабағы
Оқыў сабағынын дузилиси	1. Кейс-стади мазмунына кирисиу. 2. Билимлерди активлестириу. 3. Кейс-стади мазмуни менен танисиу хәм ислеуди шөлкемлестириу. 4. Кейс-стадиди топарларда шешиу Натийжелер презентациясын хәм талыклауын өткизиу. 5. Машқаланы кестеси тийкарында анализ етиу. 6. Оптимал вариантты шешип алыу. 7. Жуўмақлаушы шешим шығарыу. Оқыўшылар хызметин хәм сабақ максетине жетиу дарежесин бахалау.
Оқыу сабағынын мақсети: Жас ауладлар тарбиясында миллий кадриятлар хәм урип адетлеримизди синдириу хм тусиниклер бериу	
Педагогик вазифалар	Оқыу хызметинин натийжелери:
- Жас ауладлар тарбиясына миллий кадриятларымыз хәм урип адетлеримизди синдириу хаккында	- Жас ауладлар тарбиясына миллий кадриятларымыз хәм урип адетлеримизди синдириу хаккында

тусиндириу; -кейс жагдайы менен таныстырыу, машқаланы шешиу ўазыйпаларын уйретиу; -машқаланы шешиу бойынша хәрекетлер алгоритмин ислеуди тусиндириу	аныклайды; жагдайга карап машқаланы шешиу бойынша ўазыйпаларды белгилейди; -хәрекетлер избе - изилигин аныклайды
<i>Оқытыў усыллары хәм техникасы</i>	Кейс-стади, саўбетлесий, әмелий усыл
<i>Оқытыў кураллары</i>	Оқыў материаллар, компьютер технологиялары, презентация
<i>Оқытыў формалары</i>	Фронтал, коллектив, киши топарда ислеў.
<i>Оқытыў шараятлары</i>	Топарда ислеуге молженленген аудитория
<i>Қайтар байланыстын усыл хәм қураллары</i>	Ауызеки сорау, блиц-сорау, презентация, кадағалаў

Оқыў сабағынын технологик картасы

Басқышлар, ўакты	Хызмет мазмуны	
	Оқытыўшы	Оқыўшы
1-басқыш. Кирисиу (10 мин.)	1.1. Оқыўшылар сабаққа таярлығын хәм қатнасты тексереди 1.2. Кейс-стади темасы, максети, режелестирилген натийже хәм оны өткериу режесин айтады. 1.3. Бахалау критериялары менен таныстырады (1-косымша).	Тынлайды, жазып алады.

2-басқыш. Тийқарғы (60 мин.)	2.1. Оқыўшылардын билимин активлестириу мақсетинде блиц-сорау откереди(2-косымша). 2.2.Оқыўшыларга кейс материалларын таркатады. 2.3. Кейсте материаллар талкылауын шөлкемлестиреди, кейс пенен ислеу кағыйдаларына итибар қаратады, машкалаға ўазыйпаларды аныклай, оны шешиу алгоритмине итибар қаратады. Кейсти индивидуал еркин шешиуди усыныс етеди. 2.4. Тәлим алыушыларды 4 топарға боледи. Кейс пенен индивидуал тәризде ислеу нәтижелерин мини топарларда саубетлесиўин шөлкемлестиреди. 2.5. Сон биргеликте танланған кейсти шешиу вариантынын презентациясын таярлаўды усыныс етеди. 2.6. Презентация басланыуын дағазалайды хәм топар жетекшилерине кейсти шешиў бойынша ислеген ис нәтиьжесинин презентациясын өткерюуге рухсат береди. 2.7. Усынылған шешимлерди топарлар өз-ара бахалауын шөлкемлестиреди. 2.8. Хәр бир топардын ислеген ис нәтиьжелери улыўмаластырылып, жуўмаклаушы пикирлер айтады.	Сорауларга жууап береди Кейсти еркин таризде шешимин табады.. Топарларда ислеиди, кейсти шешиу вариантларын биргеликте орынлайды, шешиудын оптимал вариантларын танлайды. Топар ислеген исинин презентациясы н таярлайды. Топарлар кейс шешиминин презентациясы н өткереди.
3-басқыш. Жуўмаклаушы (10 мин.)	3.1. Усынылған кейс шешимлерин тарийплейди. 3.2. Және бир марте кейстин максети хәм идеологиялық бослықты болдырмау билимлерин асырыуға тәсирин билдиреди. 3.3. Оқыўшыларды бахалары менен таныстырады	Тынлайды, анықластырады.

“Ingliz tili” fa`nidan “Ingliz tilidan o’quvchilar nutq mahoratining pastligi” mavzusi buyicha keys-stadi. <i>Eschanov U., Beruniy “Tinchlik” qurilish va kommunal xo’jalig kasb-xunar kolleji</i>
--

I. PEDAGOGIK ANNATATsIYA

O’quv predmeti: Ingliz tili

Mavzu: Ingliz tilidan o’quvchilar nutq mahoratining pastligi

Keys-stadining asosiy maqsadi: Ingliz tilida gapirish mahoratining pastligini ko’rsatish orqali, uni rivojlantirishning yo’llarini ko’rsatib berish. Ingliz tilida gapirish mahoratini takomillashtirish.

Kutilayotgan natijalar:

- O’rganiyotilgan mavzu bo’yicha amaliy ko’nikmalarga ega bo’ladi;
- Ingliz tilini o’rganish jarayonida uchrashi mumkin bo’lgan qiyinchiliklarni biladi;
- Ingliz tilida nutq mahorati ko’nikmalari takomillashadi;
- Muammoni bartaraf etish tartibini o’rganadi;

Keys-stadiyni muvaffaqiyatli bajarish uchun o’quvchi egallashi lozim bo’lgan dastlabki bilim va malakalar:

- Yangi so’zlarni o’zlashtirganligi;
- Grammatik qoidalardan erkin foydalana olishi;
- Mavzuga oid so’z va iboralarning tarjimasini bilishi;
- O’z fikrini erkin ifodalay olish ko’nikmasini egallagan bo’lishi;

Keysda sun’iy modellashtirilgan vaziyat bayon qilingan. Keysning obyekti
:kasb-hunar kolleji o’quvchilari

Ma’lumotlar manbayi: O’tilgan mavzular, yangi so’zlar, grammatik qoidalar.

Keysning tipalogik xususiyatlariga ko’ra xarakteristikasi: Mazkur keys daladagi keys toifasiga kirib, syujetli keys hisoblanadi.

Didaktik maqsadlari: O’tilgan mavzularni takrorlash va ularda nutq mahoratini takomillashtirish.

Ushbu keysni quyi-o’rta darajada bo’lgan nutq mahorati shakllanib kelayotgan ikkinchi va uchinchi bosqich talabalari uchun “Oral speech” (og’zaki nutq) darslarida foydalanish mumkin.

II.KEYS-STADI:

“Ingliz tilidan o‘quvchilar nutq mahoratining pastligi”

Kirish. Bugungi kunda dunyo bo‘ylab ingliz tilining mavqeyi oshib boryapti. Ingliz tilidagi adabiyaotlar boshqa tillardagi adabiyotlarga qaraganda ko‘pligi va ularning mavzu jihatdan keng ko‘lamliligi sababli bu tildan foydalanishga ehtiyoj oshib bormoqda. Mustaqil O‘zbekiston Respublikasida xorijiy tilga bo‘lgan munosabat tubdan o‘zgardi. Ingliz tilini o‘rganishda o‘quvchilar qanday qiyinchiliklarga uchrashi va ulardan chiqib ketish choralari haqida o‘quvchilarni ogohlantirish bugungi kunning dolzarb masalasidir. **Vazirlar Mahkamasining 2013-yil 8-maydagi 124-sonli “Chet tili fanlarini o‘qitishni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari” to‘g‘risidagi qarori** shu maqsadni chuqurlashtirishga qaratilgan. Glaballashish va integratsiyalashish jarayonlari ketayotgan bugunga kunda bu qaror juda muhim ahamiyatga ega.

Ingliz tilini o‘zlashtirish didaktik nuqtai nazardan boshqa bir fanni o‘zlashtirish bilan bir hodisa emas. U yoki bu fanni o‘zlashtirish jarayonida didaktik asarning asosiy vazifasi bilimni kishi ongiga singdirishdir. Shu maqsadda bu bilimni talqin qilishga qaratilgan didaktik matnlar yaratiladi, ularni o‘zlashtirishning mukammalligini ta‘minlaydigan, tezligini oshiradigan turli mashqlar yaratiladi, seminar mashg‘ulotlarni ta‘minlaydigan turli o‘yin, savol-javoblar uyushtiriladi va hokazo.

Xorijiy mamlakatlarda tahsil olish imkoniyati paydo bo‘lgan ekan, yoshlarimiz o‘zlarining kelgusi faoliyatlarini ona tilida qanday olib borsalar, xorijiy tilda ham shu darajada ish yuritish imkoniyatiga ega bo‘lishlari lozim. Ingliz tilini o‘zlashtirish esa ikki yo‘nalishda faoliyat ko‘rsatish zarurligini taqozo qiladi. Birinchi yo‘nalishda ingliz tilni o‘rgatayotganimizda o‘quvchi ongiga shu til strukturasi haqidagi bilimni singdirish kerak bo‘ladi. Ikkinchi yunalishda esa ingliz tili nutq faoliyatida ishtirok etish ko‘nikma va malakalarini shakllantirish ko‘zda tutiladi.

Demak, ingliz tilini o‘zlashtirishga qaratilgan har bir didaktik tadbir, bilim berishga mo‘ljallangan mashqlardan tashqari ingliz tilida nutqiy ko‘nikma va malakalarini hosil qiluvchi mashqlarni ham o‘z ichiga oladi.

Ushbu keysni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun siz o‘tilgan mavzularni va ularda o‘rganilgan so‘z va qoidalar haqida bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishingiz zarur.

Tavsiya etilgan keysni yechish quyidagi natijalarga erishishga imkon yaratadi:

- O‘tilgan mavzu bo‘yicha amaliy ko‘nikmalarga mustahkamlash;

- Ingliz tilini o'rganish jarayonida uchrashi mumkin bo'lgan qiyinchiliklarni biladi;
- Ingliz tilida nutq mahorati ko'nikmalari takomillashtirish;
- Mantiqiy fikrlashni rivojlantirish;
- Mustaqil ravishda qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini egallash;
- O'quv axborotini o'zlashtirish darajasini tekshirib ko'rish.

“Ingliz tilida nutq mahoratining pastligi”

Beruniy tumanidagi 99-sonli kasb-hunar ko'lleji ma'muriyatiga ingliz tili olimpiadalarida qatorasiga bir necha yillardan beri biron marta sovrinli o'rinlar olmaganliklari sababli ma'muriyatga hayfsan e'lon qilindi. Kollej o'quvchilari nafaqat olimpiadalarda, balki kollejlarda o'rtasida o'tkazilgan ingliz tiliga oid boshqa tadbirlarda ham sovrinli o'rinlarni egallamagan. Bu vaziyatni tahlil qilgan o'quv ishlari bo'yicha direktor o'rinbosari ingliz tilida gapirishga o'quvchilarning qiziqishlari bor, lekin ingliz tilining o'qilish va yozilishidagi tafovut, shuningdek ingliz tilining fonetik va intonatsion xususiyatlari o'zbek tilidan butunlay farq qilganligi o'quvchilarda ingliz tili talaffuzini o'rganishda qiyinchiliklar tug'dirayotgan edi. O'quv ishlari bo'yicha direktor o'rinbosari kollej o'quvchilarining 70% ingliz tilidan ko'ra rus tilida nutq mahorati yaxshiligi aniqlandi. Kuzatishlardan ma'lum bo'ldiki, rus tilida nutq mahorati yaxshi bo'lgan o'quvchilarning ko'pchiligi rus tilidagi badiiy filmlar va boshqa bosma nashrlar, rus tilidagi tele va radio dasturlarni tomosha qilishni sevadigan o'quvchilar ekan. Ular rus tilidan auditoriyada ham, auditoriyadan tashqarida ham foydalanayotganligi sababli uni o'zlashtirgan o'quvchilar soni ingliz tilini o'zlashtirganlardan ko'ra ko'proq. Kollejda ingliz tili muhitini yaratish uchun imkoniyalar kam bo'lib, bu yerdagi mavjud lingafon xonalaridagi jihozlar talabga javob bermasdi. Kollejning ingliz tili o'quvchilari esa hatto darslarni ham ingliz tilida tashkil etmagan, faqat so'z yodlatish bilan cheklangan edilar. Yodlangan so'zlar esa amalda foydalanilmaganligi sababli yana unutilib ketayotgan edi. Bu xolatni payqagan o'quv ishlari bo'yicha direktor o'rinbosari ingliz tili o'qituvchilaridan audio va video manbalardan ko'proq foydalanishni va darslarni ingliz tilida tashkil etishlarini talab qildi. Kollejda ingliz tilini o'rganishga qiziquvchilar uchun inglizcha filmlar qo'yuvchi “Ingliz kinoteatri” ochildi, shuningdek o'qituvchilarning pedagogic mahoratlarini oshirish uchun litsey va kollej o'qituvchilari bilan tajriba almashish va ko'llej ichida ingliz tili fani bo'yicha to'g'arak mashg'ulotlarini tashkillashtirish ishlari olib borildi.

Keys-stadi uchun savollar

1. Muallif ushbu matnda qanday muammoni ko'tarib chiqqan?
2. Matn ichida muammolarni ko'rsatuvchi dalillar qaysilar?
3. Muallif fikricha bu muammoni keltirib chiqarayotgan sabablar himada?
4. Matnda muammoni yechish uchun qanday fikr o'rta tashlangan?
5. Siz shunday vaziyatda nima qilgan bo'lar edingiz?

III. Amaliy vaziyatni boskichma-boskich taxlil qilish va xal etish buyicha y'kyvchilarga metodik k'yratmalar

Keysni mustaqil echish uchun ko'rsatmalar.

1. Keys stadiy bilan tanishib chiqing.
2. Birinchi savolga javob bering
3. Keys-stadiyni ikkinchi marta o'qib chiqing, o'qiganingizda belgilarni xoshiyaga qo'ying:
 - "D" – muammoni tasdiqlovchi dalillar
 - "S" – muammoning kelib chiqish sababi
 - "Y.U" – muallif tomonidan tavsiya etilgan muammoni yechish usullari
4. Mazkur belgilar sizga 2-3 va 4-savollarga javob berishga yordam beradi.
5. Yakuniy o'ylang va 5-savolga javob bering

Guruhlarda keys-stadiyni yechish bo'yicha yo'riqnoma

1. Individual yechilgan keys vaziyatlar bilan tanishib chiqish.
2. Guruh sardorini tanlang.
3. Savolarga javob yozadi.

Muammoni taxlil qilish va echish jadvali

Muammoni tasdiklovchi dalillari	Muammoning kelib chiqish sabablari	Muallif tomonidan taklif kilingan echim	Gurux echimi

4.Ishni yakunlab, taqdimotga tayyorlang.

Auditoriyadan tashqari bajarilgan ish uchun baholash mezonlari va ko'rsatkichlari

Talabalar ro'yhati	Asosiy muammo ajratib olinib, tadqiqot obyekti aniqlanadi Maks. 6 b	Muammoli vaziyatning kelib chiqish sababi va dalillari aniq ko'rsatilgan.Maks. 4 b	Vaziyatdan chiqib ketish harakatlari aniq ko'rsatilgan.Maks. 10 b	Jami Maks.20 b
--------------------	---	--	---	----------------

Auditoryada bajarilgan ish uchun baholash mezonlari va ko'rsatkichlari

Guruh ro'yhati	Guruh qaoli Maks. 1 b	Ma'lumotlar ko'rgazmali taqdim etildi.Maks. 4 b	Javoblar to'li va aniq berildi.Maks. 5 b	Jami Maks. 10 b
----------------	-----------------------	---	--	-----------------

8-10 ball – “a'lo”;6- 8 ball – “yaxshi”; 4- 6 ball – “qoniqarli”;

0 -4 ball – “qoniqarsiz “

IV.O`qituvchi tomonidan keysni echish va tahlil qilish variant

V. Keys-stadi o`quv texnologiyasi

O`quv mashg'ulotining texnologiyasi modeli

<i>Vaqti - 2 soat</i>	<i>Talabalar soni: 15 ta</i>
<i>O'quv mashg'uloti shakli</i>	Bilimlarni kengaytirish, chukurlashtirish, ku`nikma va malakalarni shakllantirishg`a qaratilgan a`maliy mashg'ulot
<i>O'quv mashg'ulotining rejasi</i>	1.Keys mazmuniga kirish. 2.Bilimlarni faollashtirish. 3.Individual tarzda keys bilan ishlash. 4.Natijalar taqdimoti. 5.Optimal variantni muhokama qilish. 6.Xulosa. Talabalar faoliyatini va o'quv mashg'uloti maqsadiga erishganlik darajalarini baholash.
<i>Mashg'ulotining maqsadi:</i> Ingliz tilida gapirish mahoratining pastligini ko'rsatish orqali, uni rivojlantirishning yo'llarini ko'rsatib berish. Ingliz tilida nutq malakalarini takomillashtirish. Muammoli amaliy vaziyatlarni tahlil etish va	

hal qilish malakalarini shakllantirish.	
Pedagogik vazifalar: - Nutq mahoratini o'rganish jarayonida qiyinchiliklarni barham etish ahamiyatini tushuntirish; - Ingliz tilini o'rganish jarayonida uchrashi mumkin bo'lgan qiyinchiliklarni o'rgatish; - Keys vaziyati bilan tanishtirish, muammoni va uni yechish vazifalarini ajratishni o'rgatish; - muammoni yechish bo'yicha harakatlar ketma-ketligini tushuntirish; - Javoblarni taqdimot qilish tartibini tushuntirish.	<i>O'quv faoliyatining natijalari.</i> - Nutq mahoratini o'rganish jarayonida qiyinchiliklarni barham etish yo'larini biladi - Ingliz tilini o'rganish jarayonida uchrashi mumkin bo'lgan qiyinchiliklarni biladi; - muammoli vaziyatni yechish bo'yicha amaliy ko'nikmalarga ega bo'ladi; - Muammoni bartaraf etish tartibini o'rganadi; - Ingliz tilida nutq mahorati ko'nikmalari takomillashadi;
<i>O'qitish usullari va texnikasi</i>	Keys-stadi, munozara, amaliy ish
<i>O'qitish vositalari</i>	Keys, o'quv materiallari, kompyuter texnologiyalari
<i>O'qitish shakllari</i>	Kichik guruhlarda ishlash.
<i>O'qitish sharoitlari</i>	O'quv xonasi
<i>Qaytar aloqaning usul va vositalari</i>	Og'zaki so'rov, teskor savol javob, taqdimot

O'quv mashg'ulotning texnologik xaritasi

Bosqichlar, vaqti	Faoliyat mazmuni	
	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich. Kirish	1.1.O'quvchilar davomati va darsga taergarligini tekshiradi 1.2. Keys-stadi mavzusi, maqsadi,	Tinglaydilar, yozib oladilar.

(10 min.)	kutilayotgan natijalar va uni o'tkazish rejasini aytadi. 1.3. Baholash mezonlarini e'lon qiladi (1-ilova).	
2-bosqich. asosiy (60 min.)	2.1. Talabalar bilimini faollashtirish uchun blits so'rov o'tkazadi (2-ilova). 2.2. Talabalarga keys materiallarini tarqatadi.(3-ilova) 2.3. Keys-stadi materiallari muxokamasini tashkil qiladi, keys bilan ishlash qoidalariga e'tiborini qaratadi, muammoga, vaziyatni aniqlash, uni yechish ketma-ktligiga e'tibor qaratadi. Keysni mustaqil yechish taklif qilinadi. 2.4. Ta'lim oluvchilarni to'rtta guruhga bo'ladi. Keys bilan individual tarzda ishlash natijalarini mini guruhlarda muhokamasini tashkil qiladi. 2.5. Birgalikda tanlangan keysni yechish variantini tayyorlashni taklif qiladi. 2.6. Taqdimot boshlanishi e'lon qiladi va guruh sardorlariga keysni yechish bo'yicha ishlar natijasining taqdimotini o'tkazishni taklif qiladi. 2.7. Taqdim etilgan yechimlarni o'zaro baholashni tashkil qiladi. 2.8. Har bir guruhning ish natijalarini umumlashtiradi, xulosalar beradi.	Savollarga javob beradilar Keysni mustaqil tarzda yechimini topshiradi. Guruhlarda ishlashadi, keysni yechish variantlarini birgalikda muhokama qilishadi optimal yechish variantini tanlashadi. Guruh sardorlari keys yechimining taqdimotini o'tqazishadi.
3-bosqich. Yakuniy (10 min.)	3.1. Taklif qilingan keys-stadi yechimlarini izohlaydi. 3.2. Yana bir bor keysning maqsad va uning kasbiy bilimlarni oshirishga ta'sirlarini ta'kidlab o'tadi 3.3. O'quvchilarni baholaydi va e'lon qiladi.	Tinglaydilar, aniqlashtiradi.

Savollar:

1. Siz ingliz tilini o'rganish jarayonida qanday qiyinchiliklarga uchradingiz?
2. Bu qiyinchiliklardan chiqib ketish uchun nimalar qildingiz?
3. Ingliz tilini tez va samarali o'rganishni istagan tengdoshlaringizga qanday maslahatlar bergan bo'lar edingiz?

“Moliya” fanidan “Moliyaviy nazorat shakllari” mavzusi buyicha keys-stadi. Sultanova F.
--

I. PEDAGOGIK ANNOTATSIYA

O’quv predmeti: Moliya

Mavzu: Moliyaviy nazorat shakllari.

Keys-stadining asosiy maqsadi: O’quvchilarda moliyaviy nazorat shakllari tog’risida bilimlarni chuqurlashtirish, malakalarini o’rttirish, mavzu bo’yicha egallagan bilimlarini tekshirib ko’rish va muammoli amaliy vaziyatlarni tahlil etish va hal etish malakalarini shakllantirish.

Kutilayotgan natijalar:

- Moliyaviy nazoratni amalga oshirish shakllarini tasniflaydilar;
- vaziyatga qarab muammoni va uni yechish bo’yicha vazifalarni ta’riflashadi;
- muammoni yechish bo’yicha harakatlar izchilligini aniqlashadi;
- moliyaviy nazoratning so’nggi shaklini o’tkazish va ma’lumotlarni tahlil qilishni o’rganadilar;

Keysni muvaffaqiyatli bajarish uchun o’quvchi quyidagi bilimlarga ega bo’lishi lozim:

- moliyaviy munosabatlar;
- moliya tizimi;
- xo’jalik subyektlari molyasi;
- moliyaviy boshqaruv;
- moliyaviy nazorat.

Mazkur keys institutsional tizimning real faoliyati asosida ishlab chiqilgan.

Keysda ishlatilgan ma’lumotlar manbai:

“Moliya” o’quv qo’llanmasi, “Konstruktor” xususiy korxonasining moliyaviy ko’rsatkichlari.

Keysning tipologik xususiyatlariga ko’ra xarakteristikasi: mazkur keys kabinetli keys toifasiga kirib, syujetli hisoblanadi. Keys statistik ma’lumotlarga tayangan holda, ularning tahliliy ko’rsatkichlari asosida tuzilgan. Qisqa hajmdagi

keys-texnologiya hisoblanadi. O'quv topshirig'ini taqdim etish usuli bo'yicha – keys topshiriq.

Ushbu keys o'rta maxsus, kasb-hunar ta'lim muassasalarining 2 kurs "Moliya" yo'nalishi o'quvchilari uchun "Moliya" fanida foydalanishi mumkin

Didaktik maqsadlarga ko'ra trening keys hisoblanadi, shuningdek bu keys nazariy darslar davomida olgan bilimlarni mustahkamlashga mo'ljallangan.

II.Keys-stadi:

"Moliyaviy nazorat shakllari"

Kirish. Iqtisodiy islohotlarning hozirgi bosqichida moliya tizimining ahamiyati tobora ortib borishi moliya organlarining faoliyatiga talabni kuchaytirib yubormoqda. Moliya tizimining o'ziga xos tomonlari shundaki, turlicha mulk subyektlarining xo'jalik yuritishdagi teng huquqli munosabatlarini o'zida ifoda etadi.

Nazorat iqtisodiy tizimning zarur elementi sifatida butun insoniyat sivilizatsiyasi bilan birga rivojlanadi, evolyutsion taraqqiyot va inqilobiy to'fonlar jarayonida, jamiyat iqtisodiy formatsiyasi, siyosiy tizimi, davlat va xo'jalik boshqaruvi, qonun chiqaruvchi, ijroiya va sudlov hokimiyati organlari almashinuvi jarayonida o'zgarib boradi.

Nazorat - jamiyat iqtisodiy hayotidagi obyektiv hodisa va har qanday davlat boshqaruvining muhim bo'g'inidir. Shu bilan birga u ko'p ming rahbar va mutaxassislar, mehnat jamoalari, jamoat va davlat tashkilotlarining subyektiv ijod sohasidir.

Moliyaviy nazorat - butun nazorat tizimining tarkibiy qismi bo'lib, uning yo'nalishi davlat moliya siyosatini muvaffaqiyatli amalga oshirish, tarmoqlar iqtisodiyotidagi barcha soha va bo'g'inlarda moliyaviy resurslarni shakllantirish va samarali foydalanishga qaratilgan bo'ladi. Bozor munosabatlari rivojlangan taqdirda ham moliyaviy nazoratning salohiyati pasaymasdan, balki oshib boradi.

Korxona ichidagi moliya nazoratini korxona iqtisodiy bo'limlari – buxgalteriya, moliya bo'limlari o'tkazadi. Bunday nazoratni amalga oshirish orqali korxona o'z oldiga qo'ygan strategik maqsadlarga erishishning mavjud imkoniyatlarini real hisobga olish, faoliyatni yuritishning taktik masalalarini operativ hal qilish variantlarini topish kabi muammolarni yechishi mumkin. Nazorat obekti bo'lib, alohida korxonaning moliya va ishlab chiqarish faoliyati hamda uning filiallari, bo'limlari hisoblanadi.

Keys yechimi orqali quyidagi natijalarga erishish mumkin:

- ko'rsatkichlardan foydalanib o'zgarish sur'atlarini aniqlaydilar;

- moliyaviy nazoratning so'nggi shaklini o'tkazish va tahlil qilishni o'rganadilar;

- nazorat natijasida ma'lumotlarni tahlil qilishni o'rganadilar; Keysda "Konstruktor" xususiy korxonasining texnik-iqtisodiy ko'rsatkichlari, asosiy va aylanma fondlardan foydalanish ko'rsatkichlari, moliyaviy majburiyatlarni bajarish va foyda ko'rsatkichlari keltirilmoqda.

Topshiriqlar:

1. "Konstruktor" xususiy korxonasining kelgusi hisobot yili uchun asosiy texnik-iqtisodiy ko'rsatkichlari, asosiy va aylanma fondlardan foydalanish ko'rsatkichlari, moliyaviy majburiyatlarni bajarish va foyda ko'rsatkichlaridan foydalanib o'tgan yilga nisbatan o'zgarish sur'atlarini aniqlang.
2. Korxonaning asosiy texnik-iqtisodiy ko'rsatkichlari, asosiy va aylanma fondlardan foydalanish ko'rsatkichlari, moliyaviy majburiyatlarni bajarish va foyda ko'rsatkichlaridan foydalanib, so'nggi nazoratni o'tkazing.
3. Yig'ilgan ma'lumotlar asosida tavsiyalar ishlab chiqingmuammoni tahlil qilish va yechish jadvalini to'ldiring.

"Moliyaviy nazorat shakllari"

Xo'jalik subyektlari faoliyatida ular o'z oldilariga qo'ygan maqsad hamda vazifalarga qay darajada erishganliklarini aniqlash moliyaviy nazoratning so'nggi nazorat shakli yordamda aniqlanadi.

So'nggi moliyaviy nazorat o'z mohiyat-mazmuniga ko'ra ma'lum bir ishlab chiqarish jarayoni yoki davri tugagandan so'ng amalga oshiriladi. Nazoratning bunday shakli o'tkazilishidan quyidagi maqsadlar ko'zda tutiladi:

- xo'jalik faoliyatini olib borish jarayonida belgilangan rejalarning bajarilgan yoki bajarilmaganligi;

- belgilangan rejalarni bajarish uchun sarflangan moddiy, material va mehnat resurslarining sarflanganlik darajasi, miqdori va ulardan foydalanish samaradorligi;

- xo'jalik faoliyatini yuritish davomida qonun hujjatlarining buzilgan yoki buzilmaganligi, uning iqtisodiy jihatda to'g'ri olib borilganligi va h.k.

So'nggi moliyaviy nazoratni amalga oshirishda moliyaviy nazoratning undan oldin ko'rib chiqilgan ikki shakli – dastlabki va joriy nazorat ma'lumotlaridan foydalanib, ularning xulosalariga asoslangan holda yakuniy baho beriladi.

So'nggi moliyaviy nazoratni amalga oshirishdan turli xil subyektlar – korxonaning ma'muriyati, u bilan turli xil iqtisodiy-moliyaviy munosabatlarni

o'rnatgan yuridik va jismoniy shaxslar, davlatning boshqaruv va tekshiruv organlari va shu kabilar manfaatdordir.

So'nggi moliyaviy nazoratni amalga oshirish obyekti bo'lib korxonaning ma'lum bir moliya –ishlab chiqarish faoliyati hisoblanadi. Nazoratning bu shakli vositasida ishlab chiqarish samaradorligi, foydalilik darajasi, rentabellik ko'rsatkichlari, ishlab chiqarishdagi moddiy, mehnat va moliyaviy resurslarning sarflanish darajasi, miqdori kabi turli xil muhim ma'lumotlar aniqlanadi. Bu ma'lumotlar asosida xo'jalik subyekti o'z faoliyatining keyingi davrlarida ishlab chiqarish samaradorligini yanada oshirish uchun zarur qarorlarni qabul qilish imkoniyatiga ega bo'ladi. Chunki so'nggi moliyaviy nazorat qandaydir ishlab chiqarish jarayoni tugagandan so'ng amalgam oshiriladi. Mana shu xususiyati bilan so'nggi nazorat yakunlovchi nazorat xarakteriga uchun quyidagi ma'lumotlar asos bo'lib xizmat qiladi:

- nazorat qilinayotgan davr mobaynida belgilangan reja topshiriqlarining bajarilish darajasi;

- o'tgan davr davomida sarflangan moddiy, mehnat va moliyaviy resurslar ko'lami, miqdori, turlari, manbalari va h.k;

- nazorat qilinayotgan davrda qonunchilik aktlariga rioya qilinganlik darajasi va shu kabilar.

Savollar:

1. Moliyaviy nazoratning qanday shakllari mavjud?
2. Moliyaviy nazoratning dastlabki shakli qachon o'tkaziladi?
3. Moliyaviy nazoratning joriy shakli qachon o'tkaziladi?
4. Moliyaviy nazoratning so'nggi shakli qachon o'tkaziladi?
5. So'nggi nazorat o'tkazishdan maqsad nima?
6. So'nggi nazoratni o'tkazish obyekti.

III. Amaliy vaziyatni boskichma-boskich taxlil qilish va xal etish buyicha yukuvchilarga metodik k'rsatmalar

Keys-stadini yechish bo'yicha individual ish yo'riqnomasi

- 1.Keys stadiy bilan tanishib chiqing.
- 2.Birinchi savolga javob bering

3.Keys-stadiyni ikkinchi marta o'qib chiqing, o'qiganingizda belgilarni xoshiyaga qo'ying:

- “D” – muammoni tasdiqlovchi dalillar
- “S” – muammoning kelib chiqish sababi
- “Y.U” – muallif tomonidan tavsiya etilgan muammoni yechish usullari

4.Mazkur belgilar sizga 2-3 va 4-savollarga javob berishga yordam beradi.

5.Yakuniy o'ylang va 5-savolga javob bering

Guruhlarda keys-stadiyni yechish bo'yicha yo'riqnoma

- 1.Individual yechilgan keys vaziyatlar bilan tanishib chiqish.
- 2.Guruh sardorini tanlang.
- 3.Savolarga javob yozadi.

Muammoni taxlil kilish va echish jadvali

Muammoni tasdiklovchi dalillari	Muammoning kelib chiqish sabablari	Muallif tomonidan taklif kilingan echim	Gurux echimi

4.Ishni yakunlab, taqdimotga tayyorlang.

Auditoriyadan tashqari bajarilgan ish uchun baholash

mezonlari va ko'rsatkichlari

Talabalar ro'yhati	Asosiy muammo ajratib olinib, tadqiqot obyekti aniqlanadi Maks. 6 b	Muammoli vaziyatning kelib chiqish sababi va dalillari aniq ko'rsatilgan.Maks. 4 b	Vaziyatdan chiqib ketish harakatlari aniq ko'rsatilgan.Maks. 10 b	Jami Maks.20 b

Auditoryada bajarilgan ish uchun baholash mezonlari va

ko'rsatkichlari

Guruh ro'yhati	Guruh qaoli Maks. 1 b	Ma'lumotlar ko'rgazmali taqdim etildi.Maks. 4 b	Javoblar to'li va aniq berildi.Maks. 5 b	Jami Maks. 10 b

8-10 ball – “a’lo”; 6- 8 ball – “yaxshi”; 4- 6 ball – “qoniqarli”;

0 -4 ball – “qoniqarsiz “

Baholash mezonlari

Ishni tashkil qilish bosqichlari	Tavsiyalar	Baholash mezonlari (maksimal)
1. Keys bilan tanishish	Avvaliga keys bilan tanishish kerak. O’qib chiqish paytida keysni tahlil qilishga urinmang.	-
2. Berilgan vaziyat bilan tanishish.	Berilgan axborotni yana bir bor o’qib chiqing. Siz uchun muhim ko’ringan bo’lim qismlarini ajrating. Asosiy joylarini o’zingizga belgilab oling.	-
3. Muammo va undan kelib chiquvchi kichik muammolarni shakllantirish.	Muammoni shakllantirishda o’tilgan mavzular bo’yicha nazariy bilimlaringizdan foydalaning. Muammo: Korxonada sof foydaning kamayib ketishi.	3 ball
4. Hisobotni tahlil qilish va tashhis qo’yish	Muammoni aks ettiruvchi asosiy xususiyatlar: 1. Ma’lumotlar bilan ishlash. 2. Aniqlangan va to’plangan ma’lumotlarni tahlil qilish. 3. Kamchiliklarni bartaraf qilish uchun tavsiyalar ishlab chiqish.	1 - 2 ball 2 - 2 ball 3 - 1 ball
5. Yecimini ishlab chiqish va asoslab berish	Berilgan topshiriqlarni bajarish (pastda keltirilgan jadvalni to’ldiring)	2 ball

Keys bilan ishlashni baholash mezonlari

86-100% / 8,6 - 10 ballgacha – «a’lo»

71-85% / 7,1 – 8,5 ballgacha – «yaxshi»

55-70% / 5,6- 7 ballgacha – «qoniqarli»

Guruhlarning ishlashini baholash jadvali

Guruh	Baholash mezonlari	
	Taqqimot (mazmuni, ma'nosi va xulosalarining isboti uchun) A'lo – 2 ball Yaxshi – 1,5 ball Qoniqarli – 1 ball Qoniqarsiz – 0,5	Muammoli masalaning yechimi (to'g'riligi va yechimining ketma-ketligi uchun) A'lo – 2 ball Yaxshi – 1,5 ball Qoniqarli – 1 ball Qoniqarsiz – 0,5 ball
1.		
2.		

IV. O'qituvchi tomonidan keysni echish va tahlil qilish varianti

Muammo:

Korxonada sof foydaning kamayib ketishi.

Vazifalar: Korxonaning ko'rsatkichlaridan foydalanib, o'zgarish sur'atlarini hisoblash, tahlil qilish, tahlil asosida yo'l qo'yilgan kamchiliklarni bartaraf etish uchun tavsiyalar ishlab chiqish, muammoni tahlil qilish va yechish jadvalini to'ldirish.

1-jadval (ming so'm)

“Konstruktor” xususiy korxonasining o'tgan hisobot yili uchun asosiy texnik-iqtisodiy ko'rsatkichlarni so'nggi nazoratdan o'tkazish uchun ma'lumotlar.

T/r	Ko'rsatkichlar	Yil boshida rejalashtirilgan	Yil oxirida erishilgan	Farqi	
				Miqdori	%da
1	Mahsulot ishlab chiqarish hajmi, m.s.(ming so'm)	377 400,0	375 795,2	-1 604,8	99,5
	-natural miqdorda,dona	55 500	55 264	-236	99,3
	-bir birlik mahsulotni sotish narxi, so'm	6 800	6 800	-	100
2	Mahsulotni ishlab chiqarish tannarxi,m.s.	197 025	198 967,5	1 942,5	100,9
	Bitta mahsulot tannarxi, so'm	3 550	3 585	35	100,9
3	Bitta mahsulotni ishlab chiqarish uchun xomashyo xarajatlari:	1 520	1 548	28	101,84

4	Bitta mahsulotni ishlab chiqarish uchun energiya sarfi:	31,86	33,62	1,76	105,52
5	Korxonada jami ishlovchilar soni:	68	69	1	101,47
6	O'rtacha oylik ish haqi (umumiy)	234 000	234 000	-	100

2-jadval (ming so'm)

Korxonaning o'tgan hisobot yili uchun asosiy va aylanma fondlardan foydalanish ko'rsatkichlarini so'nggi nazoratdan o'tkazish uchun ma'lumotlar.

T/r	Ko'rsatkichlar	Yili boshida rejalashtirilgan	Yil oxirida erishilgan	Farqi	
				Miqdori	%da
1	Asosiy fondlarning o'rtacha yillik qiymati	389 450	409 450	20 000	105,13
2	Aylanma fondlarning o'rtacha yillik qiymati	145 550	155 550	-30 000	83,83
	-o'z aylanma mablag'lari	105 550	105 550	-30 000	77,86
	-bank kreditlari hisobiga	50 000	50 000	-	100
3	Aylanma mablag'lar uchun jalb qilgan bank kreditlarini qaytarish xarajatlari	60 250	42 833,34	-17416,66	71,09
	-foiz stavkasi	20,5	20,5	-	100
	-foiz summasi	10 250	10 250	-	100

3-jadval (ming so'm)

“Konstruktor” xususiy korxonasining o'tgan hisobot yili uchun moliyaviy majburiyatlarini bajarish va foyda ko'rsatkichlarni so'nggi nazoratdan o'tkazish uchun ma'lumotlar.

T/r	Ko'rsatkichlar	Yili boshida rejalashtirilgan	Yil oxirida erishilgan	Farqi	
				Miqdori	%da
1	Jami soliq to'lovlari	26 650	26 650	-	100
2	Budjetdan tashqari fondlarga jami ajratmalar	34 432,9	34 432,9	-	100
3	Jami budjetga to'lovlar	61 082,9	61 082,9	-	100

4	Debitorlik qarzlari	-	1 025,32	1 025,32	100
5	Kreditorlik qarzlari	-	17416,66	17416,66	100
6	Soliq to'langunga qadar bo'lgan foyda	120 125	108949,16	-11175,84	90,69
7	Hisobot davrining sof foydasi	59 042,1	47 866,26	-11175,84	81,07
8	Rentabellik, %	15,64	12,68	-2,96	81,07

So'nggi nazoratni amalga oshirish bo'yicha yuqorida keltirilgan 1, 2 va 3-jadvallar asosida quyidagicha xulosalarni chiqarish mumkin.

Korxona bo'yicha belgilangan natijalarga bir necha omillar sababli erishilmagan. Jumladan, tovar ishlab chiqarish hajmi 1 604,8 ming so'mga, ya'ni 0,5 %ga kamaygan (99,5 %), tovarning tannarxi, unga energiya (105,52 %) va vaqt sarfi (105,26 %), xususiy aylanma mablag'lar (77,86 %) bo'yicha belgilangan rejalar bajarilmasligi oqibatida hisobot davri sof foydasi 11 175,84 ming so'mga kamaygan, ya'ni 18,93 %ga kamaygan hisobot davri sof foydasi bo'yicha reja bajarilmay qolgan, buning natijasida rentabellik ko'rsatkichi 15,64% o'rniga 12,96 % bajarilgan, bu esa korxonani salbiy natijalarga erishishidan dalolat beradi.

Tavsiyalar:

1. Mahsulot ishlab chiqarish hajmini oshirish lozim;
2. Mahsulot hajmini oshirish uchun kunlik reja ishlab chiqish lozim.
3. Asosiy va aylanma mablag'lardan samarali foydalanish lozim;
4. Jalb qilingan bank kreditlarini vaqtida qaytarish chora-tadbirlari ishlanishi lozim (aks holda bu xarajatning ko'payishiga olib keladi).
5. Mahsulotni ishlab chiqarish tannarxini kamaytirish lozim;
6. Ishchilarning malakasini oshirish kerak;
7. Mahsulot sotish hajmini oshirishda qo'shimcha xizmat turlaridan, reklama xizmatlaridan foydalanish mumkin.
8. Sof foydani oshirish choralari ko'rish lozim.

“Muammoni tahlil qilish va yechish” jadvali

Muammoni tasdiqlovchi dalillar	Muammoni kelib chiqish sabalari	Muallif tomonidan taklif qilingan yechim	Guruh yechimi
---------------------------------------	--	---	----------------------

1. Sof foydan kamayib ketgan.	Mahsulot tannarxining oshishi, mahsulot ishlab chiqarish hajmi kam hamda sotish hajmining kamligi	Mahsulot ishlab chiqarish hajmini oshirish, sotish hajmini oshirish	
2. Mahsulot ishlab chiqarish hajmi kamaygan.	Mahsulot tannarxining oshishi	Mahsulot ishlab chiqarish hajmini oshirish uchun kunlik reja ishlab chiqilishi lozim	
3. Asosiy va aylanma mablag'lardan samarali foydalanilmagan.	Aylanma fondlarning o'rtacha yillik qiymati past	Aylanma mablag'larning aylanish tezligini oshirish lozim	
4. Bank kreditlari vaqtida qaytarilmagan.	Tushumning kamligi	Foyda miqdorini oshirish	
5. Mahsulot tannarxi oshgan.	Xom ashyolarning narxlari qimmat, elektr-energiyasini tejab ishlatmaslik	Xom ashyolarning narxlarini arzon va sifatli qilish, shartnomalar tuzish, elektr-energiyasini tejashni o'rganish, ishchi xodimlarning ma'suliyatini oshirish	

V. Keys-stadi o'quv texnologiyasi

O'quv mashg'ulotining texnologiyasi modeli

<i>Vaqt: - 2 soat</i>	<i>O'quvchilar soni: 30 ta</i>
<i>Oquv mashg'ulotining shakli va turi</i>	Bilimlarni kengaytirish, chuqurlashtirish, ku`nikma va malakalarni shakllantirishg`a qaratilgan a`maliy mashg`ulot
<i>Rejasi:</i>	1.Keys mazmuniga kirish. 2.Bilimlarni faollashtirish. 3.Keys bilan ishlash. 4.Natijalar taqdimoti. 5.Xulosa. Guruhlar faoliyatini va o'quv mashg'uloti maqsadiga erishish darajasini baholash.
<i>Mashg'ulotining maqsadi:</i> O'quvchilarda moliyaviy nazorat shakllari tog'risida bilimlarni chuqurlashtirish, malakalarni o'rnatish, mavzu bo'yicha egallagan bilimlarini tekshirib ko'rish va muammoli amaliy vaziyatlarni tahlil etish va hal	

etish malakalarini shakllantirish.	
<i>Pedagogik vazifalar:</i>	<i>O'quv faoliyatining natijalari:</i>
- Moliyaviy nazoratni amalga oshirish shakllarini mustahkamlash va chuqurlashtirish; -Keys vaziyati bilan tanishtirish, muammoni va uni yechish vazifalarini ajratishni o'rgatish; - Muammoni yechish bo'yicha harakatlar algoritmini ishlab chiqish; --Moliaviy nazoratning so'nggi shaklini o'tkazish va ma'lumotlarni tahlil qilishni o'rgatish.	- Moliyaviy nazoratni amalga oshirish shakllarini tasniflaydilar; - vaziyatga qarab muammoni va uni yechish bo'yicha vazifalarni ta'riflashadi; - muammoni yechish bo'yicha harakatlar izchilligini aniqlashadi; - moliaviy nazoratning so'nggi shaklini o'tkazish va ma'lumotlarni tahlil qilishni o'rganadilar.
<i>O'qitish usullari</i>	Keys-stadi, munozara, amaliy uslub
<i>O'qitish vositalari</i>	Keys materiallari, o'quvchilarga uslubiy ko'rsatmalar, videoprojektor
<i>O'qitish shakllari</i>	Jamoaviy, individual, guruhlarda ishlash
<i>O'qitish sharoitlari</i>	Maxsus guruhlarda ishlashga mo'ljallangan xona
<i>Qaytar aloqa usuli va vositalari</i>	Kuzatuv, blits-so'rov, taqdimot, o'zaro baholash

O'quv mashg'ulotning texnologik xaritasi

<i>Bosqichlar, vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O'qituvchining</i>	<i>O'quvchilarning</i>

<i>1-bosqich. O'quv mashg'ulotiga kirish, (10 minut)</i>	1.1.O'quvchilar davomati va darsga taergarligini tekshiradi 1.2.O'quv mashg'ulotining mavzusi maqsadi, rejalashtirilgan natijasi va uni o'tkazish rejasini ma'lum qiladi. 1.3. Keys maqsadini va uning kasbiy bilimlarni oshirishga ta'sirini tushuntiradi. 1.4. O'quv mashg'ulotida baholash mezonlarini e'lon qiladi (1-ilova).	Tinglaydilar, aniqlovchi savollar beradilar
<i>2-bosqich. Asosiy qism (60minut.)</i>	2.1. O'quvchilarning bilimini dolzarblashtirish uchun mavzu yuzasidan blits-so'rovnoma o'tkazadi.(2-ilova) 2.2. Keys materiallarini tayyorlaydi va o'quvchilar tanishishi va hal qilishi uchun ularga oldindan tarqatadi. Vaziyatni tahlil etish algoritmi (yo'riqnomasi) bilan tanishtiradi. Tahlilni mustaqil o'tkazish va uning natijalarini vaziyat tahlili varag'iga yozish vazifasini topshiradi. 2.3. O'quvchilarni guruhlariga bo'ladi. Guruhda ishlash qoidalari bilan tanishtiradi (3-ilova). Quyidagicha topshiriq beradi: keys bilan individual ishlash natijalarini muhokama qilish, vaziyatni jamoa bo'lib tahlil qilish varag'ini to'ldirish, tavsiyalar ishlab chiqish, taqdimotga tayyorlash. 2.4. O'quv faoliyatini muvofiqlashtiradi, maslahat beradi, yo'naltiradi. Individual ish natijalarini tekshiradi va baholaydi: vaziyatni tahlil etish varaqlari 2.5. Taqdimotni, taqdimotlar muhokamasi va o'zaro baholanishini tashkil etadi. 2.6.Javoblarni izohlaydi, o'zgartiradi, vaziyatni tahlil etish va hal qilish jarayonida berilgan xulosalarga alohida e'tibor qaratadi. 2.7. Keys yechimi bo'yicha o'z variantini ma'lum qiladi.	Keysni mustaqil hal etadi, vaziyat tahlili varag'ini to'ldiradi Savollarga javob beradilar, muhokama qiladilar, aniqlovchi savollar beradilar. Guruhlariga bo'linadilar. O'quv topshirig'ini bajaradilar. Guruhlar ish natijalari taqdimotini o'tkazadilar. Munozarada

		qatnashadilar.
3-bosqich. Yakuniy bosqich (10 min.)	3.1. Mashg'ulotga yakun yasaydi, o'quv faoliyati natijalarini umumlashtiradi, individual va birgalikdagi ishga baholarni e'lon qiladi. 3.2. Olingan bilimlarning kelgusidagi kasbiy va o'quv faoliyati uchun ahamiyatini qayd etadi.	Tinglaydilar, aniqlashtiradilar.

(1-ilova)

**FOYDALANILGAN VA QO'SHIMCHA O'RGANISH UCHUN TAVSIYA
ETILADIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.**

1.Vahobov A. va boshqalar. Budjet - soliq siyosati yaxlitligi. O'quv qo'llanma. - T.: Iqtisod va moliya. 2005.285 b.

2.Vahobov A. va boshqalar. Moliyaviy va boshqaruv tahlili. Darslik. T.: Sharq 2005. 220 b.

3.Malikov T., Xaydarov N. Davlat budjeti. O'quv qo'llanma, T.: "IQTISOD-MOLIYA", 2007, 84 b.

4.Malikov T., Xaydarov N. Budjet daromadlari va xarajatlari. O'quv qo'llanma, T.: "IQTISOD-MOLIYA", 2007 , 245 b.

5.Malikov T., Xaydarov N. Budjet: tizimi, tuzulmasi, jarayoni. O'quv qo'llanma, T.: "IQTISOD-MOLIYA", 2008, 84 b.

6.Yo'ldoshev Z., Malikov T. Uy xo'jaligi moliyasi. O'quv qo'llanma, T.: "IQTISOD-MOLIYA", 2008, 105 b.

«Internet» tarmog'i bo'yicha veb-saytlar.

<http://www.anews.ru>

<http://www.appraiser.ru>

<http://www.asi.org.ru>

<http://www.budgetrf.ru>

<http://www.dn-weekly.kiev.ua>

(2-ilova)

1-jadval (ming so'm)

“Konstruktor” xususiy korxonasining o'tgan hisobot yili uchun asosiy texnik-iqtisodiy ko'rsatkichlarni so'nggi nazoratdan o'tkazish uchun ma'lumotlar.

T/r	Ko'rsatkichlar	Yil boshida rejalashtirilgan	Yil oxirida erishilgan	Farqi	
				Miqdori	%da
1	Mahsulot ishlab chiqarish hajmi, m.s.(ming so'm)	377 400,0	375 795,2		
	-natural miqdorda,dona	55 500	55 264		
	-bir birlik mahsulotni sotish narxi, so'm	6 800	6 800		
2	Mahsulotni ishlab chiqarish tannarxi,m.s.	197 025	198 967,5		
	Bitta mahsulot tannarxi, so'm	3 550	3 585		
3	Bitta mahsulotni ishlab chiqarish uchun xomashyo xarajatlari:	1 520	1 548		
4	Bitta mahsulotni ishlab chiqarish uchun energiya sarfi:	31,86	33,62		
5	Korxonada jami ishlovchilar soni:	68	69		
6	O'rtacha oylik ish haqi (umumiy)	234 000	234 000		

2-jadval (ming so'm)

Korxonaning o'tgan hisobot yili uchun asosiy va aylanma fondlardan foydalanish ko'rsatkichlarini so'nggi nazoratdan o'tkazish uchun ma'lumotlar.

T/r	Ko'rsatkichlar	Yili boshida rejalashtirilgan	Yil oxirida erishilgan	Farqi	
				Miqdori	%da
1	Asosiy fondlarning o'rtacha yillik qiymati	389 450	409 450		
2	Aylanma fondlarning o'rtacha yillik qiymati	145 550	155 550		
	-o'z aylanma mablag'lari	105 550	105 550		
	-bank kreditlari hisobiga	50 000	50 000		
3	Aylanma mablag'lar uchun jalb qilgan bank kreditlarini qaytarish xarajatlari	60 250	42 833,34		
	-foiz stavkasi	20,5	20,5		
	-foiz summasi	10 250	10 250		

3-jadval (ming so'm)

“Konstruktor” xususiy korxonasining o'tgan hisobot yili uchun moliyaviy majburiyatlarini bajarish va foyda ko'rsatkichlarni so'nggi nazoratdan o'tkazish uchun ma'lumotlar.

T/r	Ko'rsatkichlar	Yili boshida rejalashtirilgan	Yil oxirida erishilgan	Farqi	
				Miqdori	%da
1	Jami soliq to'lovlari	26 650	26 650		
2	Budjetdan tashqari fondlarga jami ajratmalar	34 432,9	34 432,9		
3	Jami budjetga to'lovlar	61 082,9	61 082,9		
4	Debitorlik qarzlari	-	1 025,32		
5	Kreditorlik qarzlari	-	17416,66		
6	Soliq to'langunga qadar bo'lgan foyda	120 125	108949,16		
7	Hisobot davrining sof foydasi	59 042,1	47 866,26		
8	Rentabellik,%	15,64	12,68		

	“Руўхыйлық хәм ағартыўшылық сабағы” пәнинен “Мәнеўий қәўиплер хәм оларға қарсы идеялық гүресий” темасы бойынша кейс-стади.
--	---

Досанова Қ., Нөкис экономикалық кәсип-өнер колледжи

1. ПЕДАГОГИК АННОТАЦИЯ

Пәниниң аты: Руўхыйлық хәм ағартыўшылық сабағы

Тема: Мәнеўий қәўиплер хәм оларға қарсы идеялық гүресий.

Кейс-стадидын тийқарғы мақсети: Оқыўшыларды бийпарўалық, итибарсызлық, эгоцентризм сыяқлы жаман иллетлерге қарсы тәрбиялаў.

Кейстен күтилетуғын нәтийже:

- Жат хәм зыянлы иллетлер ҳаққында мағлыўматқа ийе болады;
- Жат хәм зыянлы иллетлердиң келип шығыў себеплерин үйренеди;
- Машқалаларды шешиў көнликпелери пайда болады.

Дәслепки билим хәм көнликпелер: Әдеп икрамлылық нормалары (бир-биреўди хұрмет етиў, инсанпарўарлық, адамгершилиқ, ўатанды сүйиўшилиқ ҳ.т.б)

Кейстиң реал институционал система хәректин көрсетип бериў ямаса кейсологтың пайда еткен баянламасы ҳаққында мағлыўмат: Жаслардың мәнеўиятына тәсир көрсетиўши қәўиплер.

Хабар дереклери дизими: Тарқатпа материаллар.

Кейс стадидиң өзине сәйкес белгилерге қарай классификациясы

(сюжети, кейс объектиниң барлығы, көлеми, дүзилиси, өзине сәйкес қәсийетлери, оқыў тапсырмасын усыныў усылы, сызылмалар усылы): Сюжетли, көп субъектли, киши көлемдеги, сораўлы кейс.

Усы кейс 3 курс оқыўшылары ушын “Руўхыйлық хәм ағартыўшылық сабағы” пәнинде пайдаланыўы мумкин

Берилген кейсти қолланыў мумкин болған оқыў предметлер дизими:

“Тәрбия сааты”, “Мәнеўият хәм марийпат сабағы”, “Эстетика сабағы”, “Миллий ғәрезсизлик идеясы”.

II.Keys-stadi:

“Бепарволик ва лоқайдликка йўл қўймаслик,хушёрлик ва онкуярлик”

Ҳозирги пайтда инсоният ҳаётига катта хавф туғдираётган халқаро терроризм, диний экстремизм, наркоагрессия ва СПИД сингари офатларни кўпчилик яхши билади. Лекин бугунги кунда ҳамма ҳам билавермайдиган, ошкора кўзга ташланмайдиган, маънавий ҳаётимизни издан чиқаришга қаратилган жиддий хатарлар ҳам борки, уларнинг олдини олмасак, кейин кеч бўлади. Булар Ғарб оламида кенг тарқалган эгоцентризм ва эркинлик ниқобидаги ахлоқсизлик фалсафасидир.

“Менга нима” деб қараш, лоқайдлик, беписандлик, ўзини, ўз манфаатини ҳаммадан устун қўйиш, худбинлик, ҳамма нарсалар менинг хузур-ҳаловатимга хизмат қилиши керак, дейиш, шуҳратпарастлик, кибр, маҳмадоналик, тажанглик, бировни эшита билмаслик, хатосини тан олмаслик, совуққонлик, танқидга чидамсизлик – эгоцентризм дардига дучор бўлган одамнинг белгилари.

Масалан, икки нафар ўсмир маҳалламизда сигарет чекиб турибди. Илгари буни кўриб, “Ие. Нега чекади-я бу болалар”, деб, танбеҳ берардик. Бугун эса тўхтаб, гапиришга иродамиз етмайди. Ичимиздаги худбинлик “Нима қиламан кайфиятимни бузиб. Қўй, индама, менга нима, болага ота-она тарбия берсин”, - деб, бепарволик билан ўтиб кетамиз. Орадан маълум бир вақт ўтгач маҳаллада сигарет чекиб турган болаларнинг сони кўпая бошлади. Виждонимиз қийналиб, болаларга танбеҳ беришга яна ҳаракат қилдик. Ҳозирги ўсмирлар ҳам анойи эмас. Бетга чопарлиги бор. “Нима ишингиз бор. Амакиммисиз, ҳоламмисиз”, дейди. Биз эса, “менга нима”, – деб йўлимизни давом эттирамиз. Чунки ишларимиз жуда кўп, қаергадир шошиляпмиз. Бизнинг гапларимиз ўспирин болаларга ёқмайди. Маълум бир вақт ўтгач, ўспирин болалар секин-аста гиёҳванд модда истемол қила бошлашди. Маҳаллада бирин-кетин аянчли фожеалар рўй бера бошлади. Ўғирлик, муштлашишлар, зўравонлик, тартибсизлик... Қаердан келди бу иллат? Ким айбдор? Қўшни хонадонда истиқомат қилаётган бола гиёҳванд моддани меъёрдан кўпроқ истеъмол қилганлиги туфайли оламдан ўтди. Орадан яна бир неча кундан сўнг яна фалокат. Қўшни аёлнинг фарзанди муштлашиб, оғир жароҳат олибди. Энди маҳалладошлар инсонийлик ва одамгарчилик ҳақида қайғуриб, қўшнилардан кўнгил сўрашга киришишибди.

Боболаримиз: “Бир болага етти қўшни ҳам ота, ҳам она” деган, шунга амал қилган. Кўраяпсизми? Лекин нега биз боболар удумига амал қилмадик? Авлодлар ҳақида қайғурмадик. Бошимизга обдан бирин-кетин кулфатлар тушгандан кейингина одамийлик ва инсонпарварлик ҳақида ўйлай бошладик?

Одам қандай қилиб эгоцентрист бўлиб қолади? Ота-онанинг педагог дастидан. Қандай қилиб? Ота-она ўзлари тукқан боласини еру жаҳонга ишонмай бу дунёнинг марказига айлантириб оладилар. Болага буни (дунёнинг маркази бўлишни) ўргатишади. Бола нима қилсин? Ўрганади. Бундай ота-оналар тарбиясида: “Фақат менинг боламга яхши бўлиши керак. Болам бахтли бўлиши керак” деган тамойилга амал қиладилар ва ... қаттиқ адашадилар.

Боласининг истаган, ҳатто истамаган, сўрамаган нарсаларни ҳам уюб ташлашади. Меҳнатни, бировга ғамхўрликни, бошқалар ҳам худди ўзи каби одам эканлиги, уларнинг ҳам ҳурмати, манфаатлари борлигини эслатмайдилар.

Бола боғчасига боради. Ўзидек болалар билан биринчи учрашув. Бошқалардан ота-онасиникичалик ғамхўрликни кутади. Кўрмагач талаб қилади. Биринчи учрашув – жамоа билан биринчи тўқнашувга айланди. Йиғлайди.

Мактабда муомала, муроса, бурчни билмайди. Масъулиятсиз. Жон куйдирмайди. Ота-она буни қўллаб-қувватлайди. Бошқа мактабга кўчиради. “катта бўлса ҳаммаси жойига тушиб кетади”, - деб ўзларини алдайдилар. У катта бўлади. Унга қўшилиб талаблари, ишёқмаслик, масъулиятсизлик, бошқаларга иддаолари, иллатлари ҳам вояга етади. Кучга киради.

Ота-онанинг белидан кучи, чўнтагидан барака кетади. Энди бефойда, кераксиз одамларга айланиб қоладилар.

Худбин йигит энди жамоавийлик, кўпчилик бўлиб яшаш тартиб-қоидаларига, бурчларига тўқнашади. Биринчи тўқнашувдаёқ енгилади. “Мен яхши – ҳамма ёмон” деган қулай ёлғон қобиғига уй қуриб, яшай бошлайди. Шундай қилиб, ота-онанинг, кишиларнинг лоқайдлиги жамиятдан, ҳаётдан асоссиз норози эгоцентристларни пайдо қилади. Маънавий қаровсизлик, бурчсизлик ўсмирни гиёҳвандларга, жиноятчиларга, ким мўмай пул ваъда қилса, ўшаларга топширади.

Шу тариқа, эгоцентрист-худбинлар жабрини биринчи – уларнинг ота-оналари тартади. Кейин бошқалар. Чунки тушунтириб, одамларга яхшилик қилиш керак десангиз, “бунинг томи кетибди”, - деб ўйлайди. “Ватанга нима бердинг?” десангиз, у: “Ватаним менга нима берди?”, - дейди ўқрайиб. Чунки у туғилгани, яшаётгани борлиги учун ҳамма унга нимадир бериши керак. У эса ҳеч кимга ҳеч нарса бермаслиги керак. У сизга “фойдаланса бўладиган ё

бўлмайдиган нарса”, - деб қарайди. Бизларни бу қўйга тушишдан Худонинг ўзи асрасин.

Сораўлар:

1. Сизин пикириңизше усы мақалада автор қандай машқаланы көтерип шыққан?
2. Мақалада машқаланы тастыйықлаўшы қандай дәлийллер бар?
3. Машқалалы жағдайдағы бийпарўалық, итибарсызлық себепли пайда болған жаман иллетлерди ажыратып алың хәм усы машқаланың келип шығыў себеби неде деп ойлайсыз?
4. Автор өз мақаласында усыңған машқаланы шешиў усылларын қандай баянлайды?
5. Сизин пикириңизше усы машқаланы қандай шешиў мүмкин?

II. Әмелий жағдайды басқышпа-басқыш анализлеу хәм шешиу бойынша оқыўшыларға услубий көрсетпелер.

Кейсти шешиу бойынша индивидуал ис көрсетпеси (жол-жобасы)

1. Даслеп асықпай кейс пенен танысын. “Бепарволик ва лоқайдликка йўл қўймаслик, хушёрлик ва онкуярлик” хаққында тусиник пайда етиу ушын бар болған мағлыуматты дыққат пенен оқып шығын. Оқыў ўактында жағдайды анализ етиуге хәрекет етпен.

2. Екинши кейстеги хар бир катарга итибар берин хам машқалаларды санан

3. Кейс-стадини 3-марте оқын. Оқығаныңызда томендеги белгилерди белгилеп койын:

“Д”-машқаланы сыпатлаушы **далиийллер**;

“С”-мағлыуматлардын келип шығыу **себеби**;

“Ш У”- автор тарепинен усынылған машқаланы **шешиу усыллары**.

4. Бул белгилер сизге кестени толтырыуга жардем береді.

Топарларда кейсти шешиу бойынша жол-жоба

1. Индивидуал шешилген кейс жағдайлары менен танысып шығын.
2. Топар сардарын танлан.
3. Ватман қағазларда төмендеги кестени толтырың.

Машқалалы жағдай кестесі

Машқаланы тастыйықлаушы дәлilлерi.	Машқаланың келiп шығуы себептерi.	Автор тәрeпiнен ұсыныс етiлген шешiм.	Топар шешiмi

4.Жұмысты жуу мақлап, презентацияға таярлан.

Аудиторияда орынланған жұмыс үшін бахалау критериялары хам көрсеткіштері

Топарлар дiзiмi	Топар активлiгiне макс. 1 б	Мағлұматлар көргiзбелi баян етiлуi макс.2 б	Жууаплардың толық хам анықлыгы макс.2 б	Жами макс.5 б

Аудиторияда орынланған жұмыс үшін бахалау критериялары хам көрсеткіштері

Топарлар дiзiмi	Топар активлiгiне макс. 1 б	Мағлұматлар көргiзбелi баян етiлуi макс.2 б	Жууаплардың толық хам анықлыгы макс.2б	Жами макс.5 б

8-10балл – “айырықша”, 6- 8 балл – “жаксы”; 4- 6 балл – “қаніқарли”;
0 - 4балл – “қаніқарсыз”

IV. Оқытушы тәрeпiнен кейс-стадиды шешу хәм анализ қылу варианты

- Тәлім тәрбияны күшейту керек
- Тәрбиялаушылардың (ата-ана хәм оқытушының) биргеликтегі хәрекетін қалиплестиру керек.
- Ата-аналар институтын шөлкемлестиру керек.

V. Кейс-стади оқытыу технологиясы

Оқыу сабағынын технологияси модели

<i>Ұақыт 2 саат</i>	<i>Оқыушы саны 30</i>
<i>Оқыу сабағынын формасы</i>	Билимлерди кенейтириу, шукурластырыу, көникпе хәм канийгелерди дузилистириуге қаратылған әмелий сабақ
<i>Оқыу сабағынын режеси</i>	1. Кейс-стади мазмунына кирисиу. 2. Билимлерди активлестириу. 3. Кейс-стади мазмунни менен танисиу хәм ислеуди шөлкемлестириу. 4. Кейс-стадиди топарларда шешиу 5. Натийжелер презентациясын хәм талыклауын өткизиу. 5. Машқаланы кестеси тийкарында анализ етиу 6. Оптимал вариантты шешип алыу Жуумаклаушы шешим шығаруу Оқыушылар хызметин хам сабак максетине жетиу дәрежесин бахалау.
<i>Сабақтың мақсети:</i> Оқыушыларды инсан қалбине жол таба алатуғын, жаман иллетлерден өзін қорғай алатуғын дәрежесинде тәрбиялау.	
<i>Педагогикалық ұазыйпалар</i>	<i>Нәтийже</i>
• Тема бойынша теориялық билим хәм көнликпелерди беккемлейди • Кейс пенен таныстырады • Машқаланы табыуға, себеплерин анықлауға, шешими табыуға бағдар береди.	• Теориялық билим хәм көнликпелерди беккемлейди; • Кейс пенен танысады • Машқаланың шешимин табады
<i>Оқытыу усылы</i>	Кейс- стади, аклий хужим, әмелий усыл
<i>Оқытыу формасы</i>	Индивидуал, фронтал, киши топарларда ислеу
<i>Оқытыу куралы</i>	Кейс стади тапсырмасы, методикалық көрсетпе.

<i>Оқытыў шараяты</i>	Киши топарларда ислеў ушын арналған оқыў ханасы
<i>Қайта байланыс усыл ҳәм қураллары</i>	блиц-сораў, презентация, кадагалау

Оқыў сабағынын технологик картасы.

<i>Баскышлар, ўакты</i>	<i>Жумыс мазмуны.</i>	
	<i>Оқытыўшы</i>	<i>Оқыўшы</i>
<i>1-бақыш. Кирису (10 мин.)</i>	1.1.Оқыўшылар сабаққа таярлығын ҳәм катнасты тексереди 1.2. Кейс - стади сабағынын темасы, максети, режелестирилген натийже хам оны откериу режесин айтады. 1.3.Бахалау критериялары менен таныстырады (1-косымша).	Тынлайды, жазып алады
<i>2-басқыш. Тийкаргы (60 мин.)</i>	2.1. Оқыўшыларды билимин активлестириу максетинде блиц-сорау откередиди (2-косымша). 2.2.Оқыўшыларға Кейс-стади материалларын таркатады. 2.3. Кейс - стади материаллар талкылауын шөлкемлестиреди, кейс пенен ислеу қағыйдаларына итибар қаратады, машкалаға ўазыйпаларды аныклай, оны шешиу алгоритмине итибар қаратады. Кейсти индивидуал еркин шешиуди усыныс етеди. 2.4. Талим алыушыларды 4 топарға боледи. 2.5. Сон биргеликте танланган кейсти шешиу вариантынын презентациясын таярлауды усыныс етеди. 2.6.Презентация басланыуын дагазалайды хәм топар сардарларына кейсти шешиу бойынша ислеген ис	Сорауларға жуўап бередиди Кейсти еркин таризде шешимин табады.. Топарларда ислейди, кейсти шешиу вариантларын биргеликте орынлайды, шешиудын оптимал

	натийжесинин презентациясын өткерюге. 2.7. Усынылган шешимлерди топарлар өз-ара бахалауын шөлкемлестиреди. 2.8. Хәр бир топардын ислеген ис натийжелери улыўмаластырылып, жуўмаклаушы пикирлер айтады.	вариантларын танлайды. Топар ислеген исинин презентациясын таярлайды. Топарлар кейс шешиминин презентациясын өткереди.
<i>3-басқыш.</i> <i>Жуўмаклаушы</i> <i>(5 мин.)</i>	3.1. Усынылган кейс шешимлерин тарийплейди. 3.2. Және бир марте кейстин мақсети хәм оның касбий билимлерин асырыўға тәсирин билдиреди. 3.3. Оқыўшыларды бахалары менен таныстырады	Тынлайды, аныкластырады.

“Ana tili ha`m a`debiyati`” pa`ninen“So`z shaqaplari`ni`n stillik qollani`li`wi`”temasi` boyi`nsha keys-stadi. <i>Qalekeeva Z., Qutanko`l agro-ekonimika ka`sip-woner kolledji</i>
--

I.PEDAGOGIK ANNOTACIYA

Woqi`w pa`ni: Ana tili ha`m a`debiyati`.

Tema: So`z shaqaplari`ni`n` stillik qollani`li`wi`.

**Keys-stadidi`n tiyqarg`i maqseti`:** Ga`pte so`zlerdi duri`s tan`law, so`z shaqaplari`nin` stillik qollani`w wo`zgesheliklerin analizlew.

Keysimizde so`z formalari`nin` stillik wo`zgesheliklerin tiykari`nan ma`nili so`z shaqaplari`ni`n` stillik qollani`w wo`zgesheliklerin, so`zlerdi duri`s tan`lay biliw, ayi`ri`m jag`daylarda awi`zeki so`ylewde, ko`rkem shi`g`armalarda so`zlerdi wori`nsi`z qollani`w jag`daylari`n ko`rip shi`g`ami`z.

Ku`tile tug`i`n na`tiyjeler:

- So`z shaqaplari`ni`n` stillik qollani`w wo`zgesheliklerin bile di, so`ylew tilinde duri`s qollani`w.`g`a u`yrenedi;
- U`yrenilip ati`rg`an tema boyi`nsha a`meliy ko`nlikpelerge iye boladi`;
- Uyreniliwi na`zerde tuti`lg`an tema boyi`nsha bilimge iye boladi`;
- Mashqalali` wazi`ypani` sheshiwde teoriyali`q bilimlerin qollaydi`;
- Mashqalani` ani`qlap, woni` sheshiw jollari`n tawadi`.

Keysti tabi`sli` sheshiw ushi`n woqi`wshi`lar to`mendegi bilimlerge iye boli`w kerek:

Woqi`wshi` biliwi kerek:

- So`z shaqaplari` haqqi`nda teoriyali`q bilimlerge iye boli`wi`;
- Atli`q so`zler ha`m woni`n` kategoriyalari` haqqi`nda biliwi;
- Kelbetlik so`zlerdi`n` tilde ko`rkemlew qurali` si`pati`nda qollani`li`wi`n;
- Sanli`qlardi`n` bir ma`nili so`zler yekenligin;
- Feyil ha`m woni`n` formalari`n;
- Almasi`qlardi`n` tilde bir so`zdi ta`kirarlay bermew ushi`n jumsalatug`I`nli`g`I`n;

Woqi'wshi' a'melge asi'ri'wi' kerek:

- temani' u'yrenip shi'g'adi';
- mashqalani' ani'qlasti'radi';
- sebeplerin tabi;wg'a uri'nadi';
- mag'liwmatlardi' kritikali'q ko'z qarastan ko'rip shi'g'I'p, yerkin qarar qabi'llawg'a u'yrenedi;
- wo'zinin' jeke ko'z qarasi'na iye boli'p, sheshim qabi'llaydi';
- woqi'w mag'li'wmatlari' menen wo'z betinshe isleydi;
- mag'li'wmatlardi' sali'sti'radi, analizleydi, uli'wmalasti'radi';

Keyste isletilgen mag'li'wmatlar dizimi:

- 1.A.Dawletov.Sh.Allaniyazova.I.Seytnazarova."Qaraqalpaq tili" No'kis "Bilim".2010j.
- 2.A'debiy shi'g'armalar.
- 3.Gazeta jurnallar.

Keysti'n' tipologiyali'q wo'zgesheligine qaray xarakteristikasi':

Bul keystin' tiykarg'i' tu'ri kabinetli boli'p, wo'tmishten ha'zirge keliw rejiminde bayan yetilgen.Keysti'n' tiykarg'I' obekti so'ylew tili.Bul keys esse tu'rinde jazi'li'p, keys tapsi'rmalar keltirilgen. Bul worta ko'lemdegi keys texnologiyasi' yesaplani'p, a'meliy sabaqqa tiykarlang'an woqi'w temasi' boyi'nsha bilim ha'm ko'nlikpeler payda yetiwge qarati'lg'an.

Bul keysten pedagogikali'q kolledjlerde "Ana tili ha'm a'debiyati" sabag'i'n wo'tiwde paydalani'w mu'mkin.

Didaktikali'q maqsetine qaray keys mashqalalardi' taba biliwge, wolardi' sheshiwge , analiz yete biliwge qarati'lg'an.

II.KEYS-STADI:

“SO’Z SHAQAPLARI’NI’N’ STILLIK QOLLANI’LI’WI’.”

Kirisiw. Tildin’ morfologoyasi’ ha’r qi’yli’ stilistikali’q resurslarg’a bay. Belgili bir woydi’, pikirdi bildiriwde ma’nileri bir-birine jaqi’n , biraq quri’li’si’ jag’I’nan ha’r qi’yli’ bolg’an morfologiyali’q variantlar, sinonimler ken’nen paydalani’ladi’.Morgologiyali’q stilistikada ha’r bir so’z shaqabi’ kategoriyalari’ni’n’ stilistikali’q boyawlari’ , wolardi’n’ tildegi funkcionalli’q stillerge qatnasi’ analizlenedi.Sebebi qa’legen forma barli’q stiller ushi’n birdey boli’p kele bermeydi. Ma’selen qaraqalpaq tilinde feyildi’n’ ha’zirgi ma’ha’l formalari’ni’n’ I’wda//-iwde,/maqta//-mekte formalari’ ko’binese tek publicistikali’q stilge, al atli’qti’n’ tarti’m kategoriyasi’ni’n’ birinshi bet ko’plik sani’ ilimiy stil ushi’n ta’n formalar boli’p yesaplanadi’.

So’z formalari’ni’n’ stilistikali’q wo’zgeshelikleri tiykari’nan ma’nili so’z shaqaplari’nda ani’q ko’rinedi, al basqa so’z shaqaplari’ wo’zlerinin’ woday specifikali’q formalari’na iye yemes. Ma’selen ko’mekshi so’zler tek ma’nili so’z shaqaplari’ menen birge qollani’p g’ana wolarg’a qosi’msha ma’niler ju’kleydi, sonli’qtan da wolar sol ma’nili so’z shaqaplari’ menen birge ali’p qaraladi’ yamasa ga’ptegi stillik xi’zmetine qaray wolar sintaksislik stilistikada analizlenedi.

Keysimizde atli’q , kelbetlik , sanli’q , almasi’q, feyil so’z shaqaplari’ni’n’ ga’pte qollani’li’wdag’I’ stilistikali’q wo’zgeshelikler,wori’nsi’z qollani’wda payda bolatu’g’I’n mashqalalar mashqalalar ha’m wolardan shi’g’ip ketiw jollari’ haqqi’nda so’z yetiledi.

Bul keysti tabi’sli’ a’melge asi’ri’w so’z shaqaplari’ haqqi’nda bilim ha’m ko’nlikpelerge iye boli’w za’ru’r.

Keys sheshimi arqali’ to’mendegi na’tiyjelerge yerisiw mu’mkin:

- Wo’zlestirgen tema boyi’nsha bilimlerin bekkemlew
- Mashqalani’n’ ha’m qabi’llang’an sheshimnin’ duri’s variyantlari’n taba biliw;
- Pikirlewin rawajlandi’ri’w;
- Wo’z betinshe qarar qabi’llaw ko’nlikpelerin rawajlandi’ri’w;
- So’ylew ma’deniyati’n asi’ri’w.

SO’Z SHAQAPLARI’NI’N’ STILLIK QOLLANI’LI’WI’

Ha'r bir adam sawatli' ha'm ma'deniyatli' so'ylew uqi'bi'na iye boli'wi' kerek. Bul ushi'n qaraqalpaq tili bayli'qlari'nan duri's paydalani'p , a'debiy til normalari'n toli'q men'geriwi za'ru'r.

Woy-pikirdi ani'q , tu'sinikli yetip jetkeriw ushi'n kerekli so'zlerdi duri's tan'lap wori'nli' worni'nda qollani'w kerek. So'ylewshi kerekli so'zlerdi tan'lap, woni' grammatikali'q qurallar arqali' ga'pke aylandi'radi'.

Ga'plerdi grammatikali'q jaqtan duri's du'ziw u'lken a'hmiyetke iye . Tan'lang'an so'zler ga'pte wo'z worni'n, izbe-izligin saqlap bir-biri menen baylani'sqa tu'sedi.Yeger so'zler duri's qollani'lmasa,duri's baylani'spasa pikir tu'siniksiz boli'p qaladi'.

Uli'wma xali'qli'q so'ylew tilinde a'debiy til, qarapayi'm leksika, dialektizm, professionalism ha'm jargonlar bir Qatar qollani'la beredi.Biraq ha'r qanday xali'qti'n' tilinin' bayli'g'I' boli'p tek a'debiy tili g'ana xi'zmet yetedi.A'debiy til bul belgili bir normalarg'a tu'sip sistemalasqan uli'wma xali'qli'q tildin' yen' joqarg'I' formasi'.Norma-tildin' leksikali'q, morfologiyali'q, sintaksislik elementlerinin' ishinen ja'miyetke xi'zmet yetiwi ushi'n yen' qolayli' ha'm duri's dep tan'lang'an til qurallari'ni'n' ji'yi'nti'g'I' boli'p yesaplanadi'.Ja'miyet ushi'n kerekli bolg'an bunday normalardi' tildin' rawajlani'w bari'si'na qaray sol tilde so'ylewshi xali'qti'n' wo'zi tan'lap aladi'.Wolar sabaqli'qlar, so'zlikler ha'm qollanbalar, baspa so'z, radio,televidenie arqali' tarati'lafi'.

Ayi'ri'm jag'daylarda awizeki so'ylewde , ko'rkem shi'g'armalarda so'zlerdi wori'nsi'z qollani'w jag'daylari' ushi'rasadi'.Mi'sali': Kelesi ji'ldi'n' tayarli'g'i'na qi'zg'i'n tayarli'q ko'rip ati'rmi'z.(gazeta maqalasi'nan)

Qali'n' qolan' shashi'n yeki buri'm yetip wo'rip worap si'rttan woramal menen worap qoydi'.(shi'g'armadan).Bul ga'plerde biz stillik jaqtan wori'nsi'z qaytalawlardi' ko'rip turmi'z .Demek ga'ptegi ha'r bir so'zdin' stillik qollani'li'w wo'zgesheliklerin uyreniwimiz, ha'r bir ga'pimizdin' mazmunli',ma'nili shi'g'I'wi'nda so'zdin' wog'ada qu'diretli ku'shke iye yekenligin an'lap bari'wi'mi'z,so'ylew ma'deniyati'n asi'ri'wi'mi'z maqsetke muwapi'q.

III. A`meliy jag`daydi basqi`shpa-basqi`sh analiz qi`li`w ha`m shesh`iw boyi`nsha woqi`wshi`larg`a metodik ko`rsetpeler.

Keys-stadi tayarlawdi`n` ko`rsetpeleri

Is basqi'shlari'	Ma'sla'ha't ha'm usi'ni'slar.
1. Keys ha'm woni'n' mag'li'wmatlari' menen tani'si'w	Da'slep keys penen tani'si'n'. So'z shaqaplari'ni'n ga'pte tutatug'I'n worni' haqqi'nda bilip al. Keyste so'z yetilip ati'rg'an mashqala ne yekenligin ug'I'p alg'ang'a shekem oqi'wdi' dawam yet..
2. Berilgen jag'day menen tani'si'w	Mag'li'wmatlardi' ja'ne bir ma'rte woqi'p shi'g'i'n'. Siz ushi'n abzal dep tabi'lg'an qatarlardi' belgilen'. Bir abzactan yekinshi abzacqa wo'tiwden aldi'n woni' yeki-u'sh ma'rtebe woqi'p mazmuni'na kirip barami'z. Keystegi kerekli jerlerin qa'lem ja'rdeminde asti'n si'zi'p qoyi'n'. Mashqalali' jag'day ko'rinishinde berilgen tiykarg'I' tu'sinik ha'm ani'qlamalarg'a di'qqati'n'i'zdi' qarati'n'. Bul mashqala so'ylew ma'deniyati'nakeri ta'sir ko'rsetiwi mu'mkin. Mashqalani'n' kelip shi'g'I'w sebeplerin ko'rip shi'g'in' ha'm ani'qlasti'ri'n'.
3. Mashqalali' jag'daydi' analizlew	Tiykarg'i' ha'm kishkene mashqalalarg'a di'qqati'n'izdi' qarati'n'. <i>Tiykarg'i' mashqala: Ga'pte so'z shaqaplari'ni'n' stillik jaqtan qa'te qollani'li'wi'.</i>
4. Mashqalali' jag'daydi' sheshiw usi'li'n ha'm qurallari'n tan'law	Bul mashqalani'n' aldi'n ali'w ha'reketlerin tabi'w maqsetinde berilgen "Mashqalali' jag'day" kestesin tolti'ri'wg'a kirisin'. Mashqalani' sheshiw ushi'n ha'mme jag'daylardi' ko'rip shi'g'i'n'. Mashqalani'n' sheshimin aniq variantlardan tan'lap ali'n'. Kesteni tolti'ri'n'. Keys penen islew na'tiyjelerin jazba tu'rde ko'rsetin'.

“Mashqalali’ jag’day” kestesin tolti’ri’n’

Mashqalalar	Mashqalali’ jag’daydi’n’ kelip shi’g’i’w sebepleri	Jag’daydan shi’g’ip ketiw ha’reketleri

Keys penen islew bari’si’n bahalaw tu’rleri ha’m ko’rsetkishleri

Auditoriyadan tis wori’nlag’an jumi’slari’ ushi’n bahalaw tu’rleri ha’m ko’rsetkishleri	Tiykarg’I mashqala aji’rati’p ali’ni’p, obekt ani’qlang’an mak.1.5 b.	Mashqalali’ jag’daydi’n’ kelip shi’g’I’w sebepleri ani’q ko’rsetilgen mak.1.0 b.	Jag’daydan shi’g’ip ketiw ha’reketleri aniq ko’rsetilgen mak.2.5 b	Ja’mi mak. 5 b

Auditoriyada wori’nlag’an jumi’slari’ ushi’n bahalaw tu’rleri ha’m ko’rsetkishleri

Toparlar dizimi	Topar aktiv mak. 1 ball	Mag’li’wmatlar ko’rgizbeli ali’p shi’g’i’ldi’ mak.2 ball	Juwaplar toli’q ha’m ani’q berildi mak.3 ball	Ja’mi; mak.5 ball
1				
2				
3				

4.6-5.0 b. – ayri’qsha

4.5-3.6 b. – jaqsi’

3.5-2.6 b. – qanaatlandi’rarli’

2.5 – 0 b. –qanaatlandi’rarsi’z

IV. Woqi`ti`wshi` ta`repinen keys-stadidi` sheshi`w ha`m analiz qi`li`w varianti`

Mashqala:

Ga'plerde so'z shaqaolari'ni'n stillik jaqtan qa'te qollani'li'wi'.

Wazi'ypalar:

- Berilgen jag'day boy'isha woqi'w a'debiyatlari' menen tani'si'p shi'g'i'w;
- Berilgen mashqalali' jag'day menen tani'si'p shi'g'w ha'm analizlew;
- Jag'daydag'i' mashqalalardi' ani'qlasti'ri'w;
- Mashqalali' jag'daydag'I' tu'sinik ha'm tayanish so'zler u'stinde islew;
- Mashqalali' jag'day kestesin tolti'ri'w ha'm usi'ni'slar islep shi'g'i'w;
- Mashqalali' jag'day boyi'nsha sheshimdi ko'rsetiw;

Mashqalali' jag'daydi' sheshiw jollari'

Atli'qlardi'n' stilistikali'q wo'zgeshelikleri san, tarti'm ha'm seplik kategoriyalari' arqali' ko'rinedi.

Geypara atli'qlar ga'pte ma'nisi boyi'nsha ja'mlewdi , uli'wmalasti'ri'wdi' an'lati'p ko'plikti bildiredi.Mi'sali':Bul dunyani'n' ko'rki – adam balasi'.

Kelbetlik predmettin' sapasi'n, qa'siyetin , ko'lemin , kelbetin bildiretug'I'n bolg'anli'qtan tilde ko'rkemlew qurallari'(epitet,ten'ew t.b)si'pati'nda u'lken xi'zmet atqaradi'.

Sanli'qlar tiykari'nan bir ma'nili so'zler, wolar emocionalli'q ekspresivlik ma'nilerge iye yemes,wo'zlerine ani'qlawi'sh so'zlerdi qabi'l yetpeydi.Wolar stillik jaqtan tek san ma'nisin yemes basqa ma'nilerde de jumsali'wi' mu'mkin.(yeki ko'zi to'rt boli'w,bir ku'ni, sol bir waqi'tta t.b)

Almasi'qlar tilde ko'binese atli'q, kelbetlik, sanli'q so'zlerdi almasti'ri'p, solardi'n' wori'nlari'na qollani'ladi', yag'ni'y bul so'zlerdin' qayta –qayta wori'nsi'z ta'kirarlana bermewi ushi'n xi'zmet yetedi.

Tildeg qaysi' bir stil bolsa da wonda feyil formalari' ju'da' ken' qollani'ladi', sebebi ha'r qanday ha'reket ,process feyiller ha'm wolardi'n' ha'r qi'yli' formalari' arqali' bildirildi.Feyil formalari'(ma'ha'l,da'reje, meyil, bet-san h.t.b)stillik jaqtan da ha'r qi'yli' xi'zmet atqaradi'.

V. Keys-stadi woqi`ti`w texnologiyasi`

Woqi`w sabag`i`ni`n` texnoloiyasi` modeli

Woqi`wshi`lar sani`:30	2saat
Tema	So`z shaqaplari`ni`n` stillik qollani`li`wi`
Woqi`w sabag`i`ni`n` tu`ri	Bilimlerden keneyti`ri`w, shu`qi`rlasti`ri`w, ko`nikpe ha`m qa`niygelerdi` du`zilisti`ri`wge qaratilg`an a`meliy sabaq
Woqi`ti`w sabagi`ni`n` rejesi	1. Keys mazmuni`na kiriw.</li> <li>2. Woqi`wshi`lar bilimlerin aktivlestiriw maqsetinde “Blic-soraw” wo`tkiziw. 3. Mashqalani` ha`m woni` sheshiw wazi`ypalari`n ani`q ko`rsetiw.</li> <li>4. “Keys-stadi”di` toparlarda sheshiw. 5. Na`tiyjeler prezentasiyasi` ha`m talqi`law wo`tkiziw.</li> <li>6. Juwmaqlawshi` sheshim shi`g`ari`w. Yerisilgen woqi`w na`tiyjelerine qaray woqi`wshi`lardi` bahalaw
Sabaqti`n` maqseti: Ga`pte so`zlerdi duri`s tan`law, so`z shaqaplari`nin` stillik qollani`w wo`zgesheliklerin analizlew	
Pedagogikalı`q wazi`ypalar:	Woqi`w na`tiyjeleri:
- keys mazmuni`n wo`zbetinshe u`yreniw ushi`n tiykar jaratadi`;</li> <li>- So`z shaqaplari`ni`n stillik qollani`wda ushi`rasatug`I`n qi`yi`nshi`li`qlar” mashqalasi`na tiykarlang`an jag`day menen tani`sti`radi`; - mashqalani` aji`rati`p ali`wg`a u`yretedi,sali`sti`ri`wg`a analizlewge, uli`wmalasti`ri`wg`a ko`mek beredi;	- keys mazmuni` menen aldi`nnan tani`si`p shi`g`I`p, jazba tayarli`q ko`redi;</li> <li>- So`z shaqaplari`ni`n stillik qollani`wda ushi`rasatug`I`n qi`yi`nshi`li`qlar” mashqalasi`n sheshiw boyi`nsha jag`daylardi`n` izbe-izligin ani`qlaydi`;</li> <li>- mashqalali` jag`daydi` sheshiwde teoriyali`q bilimlerin qollaydi`; - mashqalani` ani`qlap, woni` sheshiw jollari`n tawadi`;

- mashqalani' sheshiw boyi'nsha ani'q ha'reketler izbe-izligin tu'sindirip beredi; - mashqalali' wazi'ypani' sheshiw ushi'n sharayat jaratadi'; - sheshim tabi'wg'a pikirlewine ko'meklesedi	- pikirlep son'g'I' juwmaq shi'g'aradi'.
<i>Woqi'ti'w usi'llari' ha'm texnika</i>	"Keys-stadi", "Blic-soraw", "Mashqalali' jag'day" "Ba'seki-sa'wbet"
<i>Woqi'ti'w qurallari':</i>	Markerler, qag'azlar, taxta por,
<i>Woqi'ti'w tu'rleri</i>	Jeke ha'm kishi toparlarda
<i>Woqi'ti'w sharayati'</i>	auditoriya
<i>Bahalaw</i>	Awi'zeki, soraw-juwap,jazba,

Woqi'w sabaqti'n` texnologik kartasi

<i>Jumi's bari'si' waqti'</i>	<i>Jumi's mazmuni'</i>	
	<i>Woqi'ti'wshi'</i>	<i>Woqi'wshi'</i>
Tayarli'q basqi'shi'	Temani',jag'day mazmuni'n ani'qlaydi',mag'li'wmatlar beriwege tayarli'q ko'redi, "keys-stadi"di ra'smiylestiredi, keysti ko'beytiw mashqalasi'n sheshedi.Wo'z betinshe tayarli'q ko'riwdi, adebiyatlar menen tani'si'p u'yreniwdi usi'ni's yetedi	Ti'n'laydi' Tu'sinbegen jerlerin sorap ani;qlasti'radi'
I – basqi'sh temag'a kirisiw (10 min)	1.1. Woqi'w sabag'I'ni'n' temasi' maqseti, wazi'ypalari' ha'm ku'tiletug'I'n na'tiyjeler haqqi'nda aytadi', a'hmiyetliligine toqtali'p wo'tedi.	Ti'n'laydi'
	1.2. Tema boyi'nsha woqi'wshi'lardi'n' bilimlerin aktivlestiriw maqsetinde blic soraw wo'tkiziledi (1-qosi'msha)	Sorawlarg'a juwap beredi

	1.3. “Keys-stadi” wazi’ypasi’ha’m woni’ sheshiwde a’meliy ko’nlikpeler payda yetiw ushi’n teoriyalig’ mag’matlarg’a da iye boli’w kerekliklerin yeskertedi. A’meliy sabaqti’n’ is ta’rtibi ha’m na’tiyjelerdi bahalaw ko’rsetkishleri menen tani’si’radi’. Keys mazmuni menen jaqi’ni’raq tani’si’p shi’g’I’w ushi’n woqi’wshi’larg’a tarqatpa materiallardir tarqatadi.	Tani’sadi’
II - basqi’sh. Tiykarg’i’ (60 min)	2.1. Keys materiallari’n talqi’lawdi’ sho’lkemlestiredi, di’qqatti’ keys penen islew qag’I’ydalari’na, mashqalani’ sheshiw algoritmine ha’m wazi’ypasi’ ani’qlasti’ri’wg’a qaratadi’.	Talqi’laydi’
	2.2. Wo’z betinshe u’yde jazi’p kelingen jag’day talqi’lawi’n wo’tkiziwdi usi’nadi’	Jag’daydi’ wo’z betinshe talqi’laydi’
	2.3. Woqi’wshi’lardir u’sh kishi toparg’a bo’ledi. Stillik jaqtan naduris ham duris variavtli’ ga’pler boyi’nsha T-sxema kestesin tolti’riwdi’ tapsi’radi’. (2-qosi’msha)	Toparlarga bo’linedi. Tapsi’rmalar u’stinde isleydi
	2.4. Kishi toparlarda jeke ta’rtipte islengen is na’tiyjeleri talqi’lawdi’ sho’lkemlestiredi. Kishi toparlarda islewge ja’rdemlesedi, qosi’msha mag’li’wmatlardan paydalani’wg’a imkan jaratadi’. Di’qqatlari’n ku’tiletug’I’n na’tiyjege qaratadi’. “Mashqalali’ jag’day” kestesin tolti’ri’wdi usi’ni’s yetedi. (3-qosi’msha)	Aktiv qatnasadi’

	2.5. Ha'r bir topar tapsi'rmalari'n vatman qag'azlarg'a tu'sirip prezentaciya jasaw kerekligin tu'sindirediBilimlerin uliwmalasti'radi', sheshimlerge itibar qaratadi'.Tapsi'rmalardi'n' wori'nlani'wi' qay da'rejede tuwri'yekenligin di'qqat penen ti'n'laydi'.	Topar boli'p islegen istin' prezentaciya'sn wo'tkizedi,wo'z-aratalqi'laydi', qosi'mshalar qi'ladi',bahalaydi',s heshim qabi'llaydi'
	2.6. Woqi'wshi'lardi'n' prezentasiyasi'ndag'I' pikirlerin uli'wmalasti'radi'	Ti'n'laydi'
III- basqi'sh. juwmaq (10 min)	3.1. Is juwmag'i'n jasaydi'.Aktiv qatnasqan woqi'wshi'lardi' bahalaw arqali' xoshemetleydi	Yesitedi ani'qlaydi'
	3.2. Usi'ni'lg'an mashqala sheshimlerine tu'sindirme beredi,ja'ne bir ma'rte "Keys-stadi"di'n' a'hmiyetine toqtali'p wo'tedi	Ti'n'laydi'

Qosimsha 1

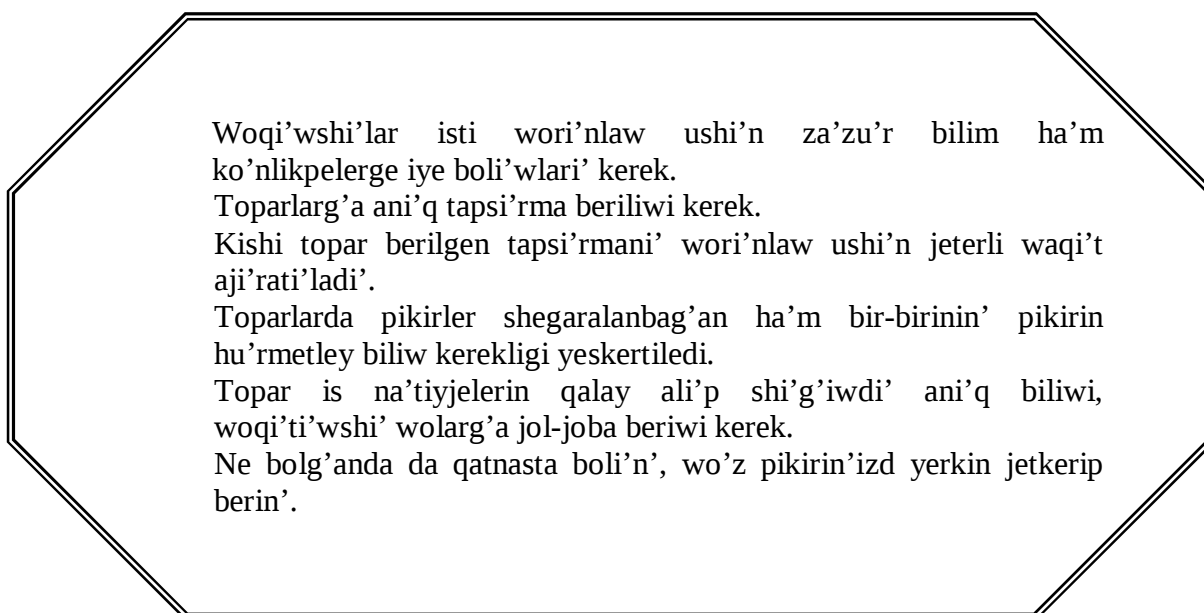
Blic-soraw

<i>Nö</i>	<i>Soraw</i>	<i>juwap</i>
1.	Atli'q degenimiz ne? Qanday kategoriyalarg'a iye?	Zat ha'm zatli'q ma'ni bildiretug'I'n so'z shaqabi' atli'q boladi'.Woni'n' bet, san seplik ,tarti'm kategoriyalari' bar.
2.	Sanliq degenimiz ne?	Zatti'n' sani'n ,shamasi'n , Qatar ta'rtibin bildiretug'I'n so'zler sanliq boli'p tabi'ladi'.
3.	Almasi'q degenimiz ne?	Almasi'qlar tilde ko'binese atli'q, kelbetlik, sanli'q so'zlerdi almasti'ri'p, solardi'n' wori'nlari'na qollani'ladi', yag'ni'y bul so'zlerdin' qayta –qayta wori'nsi'z ta'kirarlana bermewi ushi'n xi'zmet yetedi.
4.	Kelbetlik degenimiz ne,?	Kelbetlik predmettin' sapasi'n, qa'siyetin , ko'lemin , kelbetin bildiretug'I'n

		bolg'anli'qtan tilde ko'rkemlew qurallari'(epitet,ten'ew h.t.b.)si'pati'nda u'lken xi'zmet atqaradi'
5.	Feyil degenimiz ne? Qanday formalari' bar?	Adam yamasa basqa bir zatlardi'n' qubi'li'slardi'n' is-ha'reketlerin bildiretug'I'n so'z shaqabi'na feyil dep ataymi'z.Feyiller da'reje,meyil, ma'ha'l bet-san qosi'mtalari' menen wo'zgerdi,boli'mli', boli'msi'z ma'nilerge iye

Qosi`msha 2

Kishi toparlarda islew qag'i'ydası



“T-sxema” kestesı

Stillik jaqtan duri's qollani'lg'an	Stillik jaqtan naduri's qollani'lg'an

Pirniyazova N.V., Shokanova Sh.I.: Keys-stadi woqi'ti'wdi'n pedagogik texnologiyalari toplami. Metodik qollanba / Seriya "Worta arnawli', ka'sip-wo'ner bilimi tarawi'nda innovacion texnologiyalar". – N.: WAKWBB, 2015.- 136 bet.

**KEYS-STADI WOQI'TI'WDI'N PEDAGOGIKALI'Q
TEXNOLOGIYALARI TOPLAMI'**

No'kis-2015